

Planinski vestnik

glasilo Planinske zveze Slovenije

7-8

1990

julij - avgust

Planinski vestnik

glasilo Planinske zveze Slovenije

julij - avgust 1990

7-8

letnik XC

izhaja od leta 1895

vsebina

Ante Mahkota	Himalajski Triglav boga Šive	289
Nuša Podobnik	Encijani — tudi za naš Cerro Torre	295
Venci Krč,		
Andrej Karničar	Češka kočja je stara 90 let	297
	Tri desetletja pod Grintovcem	301
Jurij Kunaver	Ujme naravnih in človeških sil	302
Dušan Novak	Podzemlje hrani našo zgodovino	307
	Pijača na strmih poteh	308
Stanko Klinar	Kugyjev kraljevski Montaž	311
Anton Andrejčič	Križ na Stolu in križi okoli njega	314
Jože Mulej	Prag življenja in prag smrti	316
Marija Prelec	Zgrešena pot na levo	318
Dario Cortese	Samarske, Bele in Kolovratske stene	321
Helena Giacomelli	Vpisne knjige, žigi in še kaj	325
Igor Škamperle	Okruški razbitega zrcala	328
Pavle Šegula	Nesojeni slovenski botri	331
Igor Maher	Grški bogovi nas niso marali	332
	Rupije za izzivanje bogov	336
Janez Brojan st.	Prek Kopic na Dovški križ	340
Staza Černič	Poti v brezpotja	341
Valent Vider	70 let dela v Savinjskih gorah	346
Milan Vošank	Stipe izpod Velebita	347
Lojz Šteblaj	Koliko je visok Stenar?	349
France Malešič	Klini, zagozde, zatiči	351
	Odmevi	354
	Iz planinske literature	357
	Društvene novice	361

Slika na naslovni strani: **Alpska možina — kraljica Alp**

Foto: Jože Mihelič

Planinski vestnik izdaja Planinska zveza Slovenije, 61000 Ljubljana, Dvořakova ulica 9, p. p. 215. Revija izhaja vsak mesec. Ureja uredniški odbor: Marjan Raztresen (glavni in odgovorni urednik), Janez Bizjak, Sonja Dolinšek, Mitja Košir, Edo Kozorog, Silvo Kristan, France Malešič, Dragica Manfreda, Marlen Premšak, Tone Strojín, Tone Škarja in Franček Vogelnik. Predsednik založniško-izdajateljskega sveta Tomaž Banovec. Prispevke pošiljajte na naslov Planinske zveze Slovenije. Rokopisov in slik ne vračamo. Tekoči račun pri SDK 50101-678-47046. Naročnina za tretje trimesečje leta 1990 znaša 60 dinarjev oziroma dinarsko protivrednost 8,60 DEM, posamezna številka stane 20 dinarjev oziroma dinarsko protivrednost 2,90 DEM, dvojna številka 40 dinarjev oziroma dinarsko protivrednost 5,70 DEM. Cene veljajo do konca trimesečja. Letna naročnina za tujino znaša 30 ameriških dolarjev. Reklamacije upoštevamo dva meseca po izidu številke. Ob spremembi naslova vselej navedite tudi stari naslov, in sicer s tiskanimi črkami. Upoštevamo samo pisne odpovedi do 1. decembra za prihodnje leto. Tisk Tiskarna Jože Moškrič v Ljubljani.

HIMALAJSKI TRIGLAV BOGA ŠIVE

ANTE MAHKOTA

Prve letošnje junijske dni je minilo 30 let, odkar so prvi Slovenci stali na vrhu kakšne himalajske gore. In še več: ti in njihovi tovariši iz odprave so bili nasploh prvi Jugoslovani, ki so se kot alpinisti odpravili v najvišje pogorje sveta in se — čeprav začetniki v Himalaji — hoteli ambiciozno lotiti stene, ki je dotlej še nihče ni zmoget, čeprav so jo nekateri pred njimi že poskušali preplezati. Obrnilo se je drugače, kot so načrtovali; »dobili« so od indijskih oblasti drugo goro, Trisul, in se na dva njegova vrhova povzpeli kot prvi ljudje, »odkar svet stoji«. V spomin na ta zgodovinski dogodek iz slovenske planinske zgodovine ponatiskujemo skrajšan prispevek člana odprave Antea Mahkote, ki je bil natisnjen v letu 1979 izšli knjigi »Na vrh sveta«. V njem je pravzaprav povedano vse, kar je treba povedati o tej odpravi ob okroglem jubileju. (Op. ur.)

* * *

Srečaš ljudi, ki so prehodili tisoče kilometrov po prostranstvih Himalaje, in ti zatrdijo: »Ni lepše Himalaje, kot je Garhvalska Himalaja!«

Pa med vsemi božjimi vrhovi v Garhvalu ni lepše gorske skupine, kot je neverjetna gorska trdnjava v njegovem jugovzhodnem delu. Narava je tam — okoli najvišjega vrha tega dela Himalaje in najvišjega vrha Indije, 7817 metrov visoke Nanda Devi — zgradila krožen zid iz več kot dvajset šesttisočakov. Reže ga ena sama ozka soteska ledeniške Riši Gange, skozi katero odteka ves stopljeni sneg in led tega gorskega kotla, ki meri šeststo kvadratnih kilometrov. Tako dolgo se je notranost te trdnjave upirala poskusom raziskovalcev, da je še na zemljevidih iz leta 1934, ko je bil ves Kumaon že skrbno raziskan in premerjen, za šeststo kvadratnih kilometrov velika bela lisa neznanega. Če iz daljave 180 kilometrov, z ravnine pri Bareiliju, v jasnem dnevu strmiš v to skupino na severnem obzorju, ti še bolj kot vrh boginje Nanda jemlje vid bleščeče bel triglavi vrh v njenem jugozahodnem obzidju.

»Trisul,« dihne poleg tebe romar, ki ti je maloprej zatrdil, da je v Garhvalu več svetih vrhov kot v vsej drugi Himalaji skupaj, in ki potuje v najsvetejši Badrinath, kjer naj bi se kdo ve kdaj rodil Šiva. Tisti Šiva, ki je v zadnjih stoletjih zaradi svoje podobe skrajnega asketa postal najpomembnejši v najvišji trojici hindujskih božanstev. Tisti Šiva, ki zdru-

žuje v sebi boga stvarnika in temu nasprotnega boga uničevalca, kar upodablja v delikatnem ravnotežju svojega plesa. Tisti Šiva, ki ima razen uničevalnega ognja še eno orožje, trizob — trisul.

Trizob je njegov najpogostejši simbol in zato je trizoba gora v obzidju Nandine trdnjave last boga Šive, stvarnika in uničevalca hkrati.

Tista čudovita gora te vabi in odbija hkrati.

Nikoli ne bomo zvedeli, kdo je goro krstil s tem imenom. Nikoli ne bomo zvedeli, koga je prvega obšla grešna misel, da bi se povzpел na to sveto goro v najlepši izmed Himalaj.

Vemo pa, kdo se je prvi povzpел na vrh Trisula in da je človek šele enaindvajset let pozneje premagal višji vrh.

Morda je bilo kar ustrezno, da smo prvo jugoslovansko stopinjo na Himalajo opravili na Trisulu. Bili smo sicer pravi začetniki, vendar je čudoviti Šivin trizob opravil svoje. S tisoč vezmi nas je priklenil na Himalajo.

Prvič so Jugoslovani na deviškem šesttisočaku razvili državno zastavico v znak zmage

Foto: Aleš Kunaver

POLDRUGI MESEC DO GORE

Ko smo 16. marca 1960 — veseli smo bili dežja, da smo lahko pokazali šuškačve, najlonske dežne plašče, ki nam jih je kupila Planinska zveza — mimo narodnih noš, z rdečimi nageljni, kot se gre na vojsko, vstopali v avtobuse pred baročno opero v Ljubljani, še nisem vedel, da je Triglav univerzalni simbol gore. Šli smo na pot v Himalajo, nismo pa še vedeli na kateri vrh, katero goro. In še sanjalo se nam ni, da nam bodo končno, tako se bo razpletla politika, dovolili vzpon na himalajski Triglav — na Trisul.

Bili smo — vsaj z Alešem Kunaverjem sva bila — začetek rodov slovenskih plezalcev, ki niso več povsem verjeli, da pod dotikom plezalčevih rok Triglav se spomni, da je bog in divjemu kozlu pozlati rog. Zraven pa smo vsi skupaj, kar nas je bilo povzdignjenih, da gremo prvi-krat v domovino snega, verjeli, da bežimo od tod, iz naših zmot in zmed, v bližino zadnjih gnezd in prvih zvezd.

Potovali bomo seveda z ladjo »Velebit« — kdo bi verjel, da je ime samo naključje. Na letalo si nihče še pomisliti ni upal. Na pot smo vzeli poltretjo tono opreme — dve tretjini hrane in več kot tisoč kil vrvi, šotorov, kuhalnikov, klinov.

Bila je dolga morska pot s tramperjem, ki je šepal od pristanišča do pristanišča; potem še carina v Bombaju in vlak v Delhi in tovornjaki po vojaških cestah, mimo himalajskih garnizonov. Tako je minil poldrugi mesec, ko smo 22. aprila, v zgodnjem, opranem jutru stali na travnati ploščadi v Gvaldamu, na koncu cest, v predgorju Garhvalske Himalaje. Skozi vojaški daljnogled smo buljili v štirinajst dni hoda oddaljeno goro in skozi objektiv je bil sneženi, triglav vrh natančno takšen kot tisočletja stari simbol. Trisul, himalajski Triglav, je bil utelešena abstrakcija nedosegljive gore. Takrat je naš zvezni oficir, Vinod Badhvar, od petega regimenta junaških Gurkh, potegnil iz nožnice pol metra dolgi handžar, kukri se reče krvoločnemu nožu, in na koncu rezila, tik pri lesenem ročaju, pokazal izbrušeni simbol — triglavo konic.

Z Alešem sva v Gvaldamu še vedno mislila, da so nas s Trisulom ogoljufali za goro, ki bi bila vredna naših naporov, moči in sposobnosti. Prepričana sva bila, da bi lahko splezala na kakšen bolj zahteven vrh. Še sreča, sva si prigovarjala, da nam na sedemtisočak Trisul niso dovolili z lahke, severne strani, ampak so nas zaradi obmejnih sporov prisilili, da splezamo tja gor s kakšne druge strani, kjer ni še nihče hodil.

Zaradi obmejnega spora med Kitajsko in Indijo nam vladni uradniki, če so hoteli biti dosledni, tudi niso mogli dovoliti poti na Trisul skozi Svetišče, praviščno konto, ki je začarala predvojne angleške hima-

lajce. Tja smo bili pravzaprav želeli, ko smo načrtovali to ekspedicijo, ker smo hoteli prvi preplezati greben med vrhovoma boginje Nanda Devi. Od tam, iz tiste naravne stolnice, se na desno pride po lahki poti na sedemtisočak Trisul, naravnost navzgor pa v sedlo na tibetanski meji in potem na levo, na vzhodni vrh Nanda Devi. Prečudovito bi bilo, če bi nam dovolili v Svetišče, zakaj dovolj predrzni smo bili, da bi tvegali na prepovedano pot; kdo pa bi streljal za nami.

Naj smo se še tako smilili samim sebi, bili smo srečniki. Bili smo prvi Jugoslovani, ki smo stali pod nebatičnimi gorami. Naj smo bili še tako razočarani nad ciljem, ki nam je bil ukazan, še vedno se nam je godilo veliko bolje kot plezalcem tri leta pred nami, ki so že mislili, da bodo šli prvi v Himalajo, pa je — tako je narisan »Pavliha« — ogromna skala padla z beogradskega mosta v Savo. Kaj bi ne špricnilo, so zapisali šaljivci, ko pa je slovenska himalajska ekspedicija padla v vodo. In France Avčin je takrat prišpčil, da bomo šli Jugoslovani v Himalajo takrat, ko bodo Šerpe tako dobri, da bodo v krošnjah lahko nosili na osemtisočake planince, izbrane po nacionalnem ključu — da ne bo zamere.

Tako je bilo takrat, leta 1956, ko je šla po vodi nesojena, prva himalajska odprava na še neosvojeni osemtisočak Manaslu.

SEDMERICA SREČNIH

Tisto jesen leta 1959 sva se z Alešem samo sprenevedala, da še študirava. Materiatiko sva obesila na klin in ukvarjala sva se samo z opremo in s predračuni.

namesto komentarja

OPEŠAN
PLANINSKI TABOR?

Le zvesti zasledovalci planinskih dogodkov smo v dnevnih časopisih odkrili, da bo 20., torej jubilejni planinski tabor planinskih društev ljubljanskega območja, ki so lani štela več kot 21 000 članov. Tabor je bil na Korantu čisto blizu Ljubljane na nadmorski višini še ne 400 metrov, tako da so se nekateri tja pripeljali s kolesi. Planinsko društvo RTV Ljubljana je ob sodelovanju ljubljanskega meddruštvenega odbora na prijaznem travniku pripravilo dovolj prostora, da bi lahko planinskemu srečanju prisostvovalo do 5000 ljudi —

Računala sva, da bomo že kako nafehtali denar, saj ga veliko ne potrebujemo, ko je v Himalaji vse tako zelo poceni. Samo pot je draga, pa še tukaj kaže, da nas je tovorna linija na poti okoli sveta pripravljena zastoj potegniti z Reke v Bombaj. Problem je samo oprema. Vse drugo, sva mislila, se bo razrešilo samo po sebi.

Izkazalo se je, da to ne bo več odprava ljubljanskega planinskega društva Matica, ampak da gre za jugoslovansko odpravo. Potrebovali smo vodjo; Miha Potočnik je odklonil, kar je bilo slabo. Pa ne zato, ker bi mislil, da Stane Kernik ni bil kos nalogi, samo premalo plezalec po srcu je bil, da bi znal v usodnih trenutkih presojati, kot bi gotovo zmogel Miha.

Mimogrede, Smrčarjev Miha je med kelti v zgornjesavski dolini tako znamenit, da Himalaji rečejo kar Mihalaja.

Po tistem smo obredli vse slovenske tovarne. Planinska zveza me je imenovala za tajnika odprave, bil sem tako rekoč planinski profesionalc. Vse, kar se je dalo izdelati v Jugoslaviji, vse so nam naredile domače tovarne. Stane je poznal vse direktorje, vsi so bili pripravljeni za odpravo izdelati posebno usnje, nacufati najboljši puh z vojvodinskih gosi... V tujini smo kupili samo najbolj čudne surovine: najlonsko tkanino, najlonski sukane, zadrga, butan v konzervah in še kakšno malenkost. Mislim, da je vse, kar smo bili kupili za mejo, stalo okroglo 2000 dolarjev. Potem je tam, kjer so odnehale tovarne, vskočila vezilja, oskrbnica na Triglavskih jezerih, Mara Trnovc, ki je sešila vsa oblačila za veter in mrz.

Na pomlad je himalajski odbor izbral ekipo. Ravnal se je po načelu, da ne smejo na pot samo mladi, pa tudi samo stari ne. Ves čas so poudarjali, da je

najpomembneje, da se vsi živi vrnemo, vrh bo že kako. Uradno povedano, himalajski odbor se je odločil za mešano ekipo, uravnoveženo s pripadniki mlajše in starejše generacije. Za vodjo odprave je bil imenovan takrat 46-letni Stane Kernik, znameniti partizan Jelovčan (iz Svetinove »Ukane«), rekorder v vzponih na Kredarico, kjer je gospodaril 20 let.

Za zdravnika so naredili dr. Andreja Ročiča iz Tržiča.

Najstarejši plezalec je bil Marjan Keršič-Belač, 40, akademski kipar, romantična duša. Izračunal je, da je do našega odhoda v Indijo znašala skupna višina sten in grebenov, ki jih je preplezal, 136.000 metrov.

Pripadnik srednje generacije alpinistov je bil 30-letni Ciril Debeljak, Cic, strojni stavec iz Celja, predrzni plezalec iz petdesetih let.

Potem pa Aleš Kunaver, 25, študent strojne fakultete v Ljubljani, sin znamenitega planinskega pedagoga Pavla Kunaverja, Sivega volka, zagrižen alpinist, strog do sebe in do drugih.

O sebi pa citat: »Najmlajši član odprave in njen tajnik je bil Ante Mahkota, 24 let, absolvent strojne fakultete v Ljubljani in načelnik najuspešnejšega alpinističnega odseka v državi pri PD Matica v Ljubljani, itd.«

Z odpravo je šel na pot tudi časnikar Zoran Jerin. 34, strojnik, urednik, smučar in planinec.

IZVIDNICA NA JUG GORE

Dne 20. aprila 1960, ki mu rečem prvi dan, smo pristali v Ranikhetu, garnizijskem mestecu za obrambo himalajske meje, tretji dan tega štetja pa že sedimo na

bilo pa jih je kakšnih 500. To je pravzaprav neverjetno za tako lep dan; ertevejevci so tako brez haska pripravili prostor ter ga opremili z novimi klopki in mizami, da bi se tod njihovi planinski tovariši lahko čim prijetneje počutili. Planinski tabor je popestrilo nekaj otrok, ki so prodajali srečke za srečelov, ki pa ni uspel, kot so organizatorji pričakovali. Prepričan sem, da je ostalo tudi dosti hrane in pijače, kar je bilo sicer mogoče opaziti že na zadnjih taborih; poraba za stvari, ki niso nujne, se pač manjša. Ob tako skromni udeležbi planincev in pičili konzumaciji se je marsikdo spomnil planinskega tabora na Šmarni gori pred vrsto leti, ko se je trlo ljudi in ko se je (v nasprotju z letošnjim taborom) marsikaj dogajalo prav ves dan.

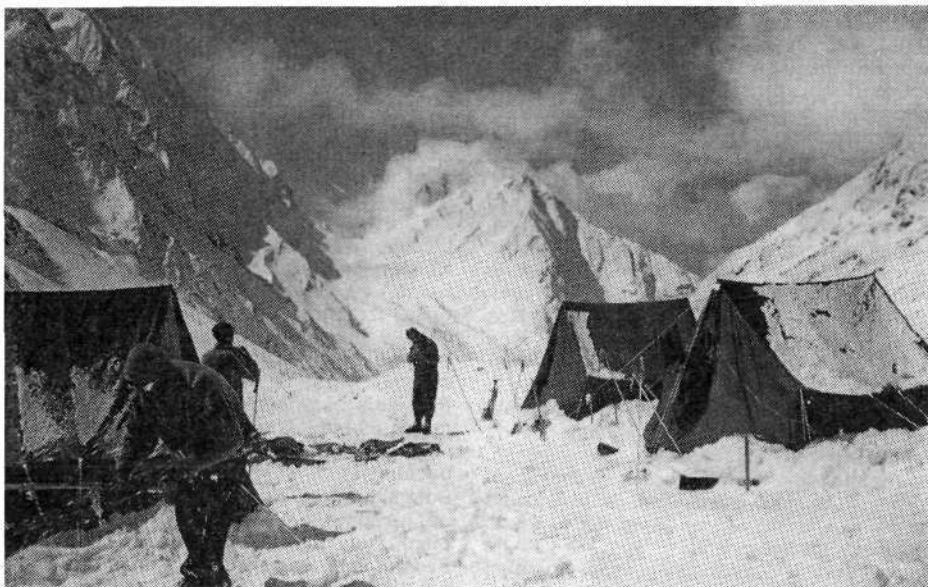
Po letošnjem, 20. taboru ljubljanskih planincev se je mogoče vprašati, ali

niso takšne in podobne prireditve ne kako preživete. Morda bi bilo mogoče celo postaviti to domnevo ob podatku, da se je ne udeleži niti pet odstotkov planincev s plačano članarino s tega območja.

Sicer pa je mogoče opaziti, da so velike javne prireditve velikih planinskih organizmov zadnja leta nasploh slabo obiskane. Spomnimo se samo občnih zborov najelitnejših in največjih (številčno) slovenskih planinskih društev, ki se jih prav tako udeležuje le nekaj odstotkov članov. Nasprotno so karseda dejavne manjše skupine, ki imajo skupne interese. Te skupine se društveno tako močno in pogosto udeležujejo, da jim nekateri s strani že očitajo zapiranje v lastne ozke okvire.

Ali je to nov recept za planinsko društveno dejavnost?

Fran Vodnik

»Trisulska ulica« v baznem taborišču pod Trisulli
Foto: Aleš Kunaver

ploščadi v Gvaldamu, na koncu cest. Kapitan je prvič pokazal specialko. Do sem je bil zemljevid vojna tajna. Sedemo na posvet. Skozi veliki daljnogled na stavitu opazujemo verigo Trisulov. Kot na dlani so. Od najvišjega, že osvojenega Trisula I proti drugemu, osrednjemu vrhu, Trisul II ga krstimo, in potem še tretji vrh, Trisul III mu rečemo.

Pred nami se vidi zahodna stena. Zdi se, da je ni mogoče preplezati. Mislimo si, da bo bolje, če krenemo na desno od zahodne stene, po dolini reke Kali Ganga, da pridemo za greben, na ledenik Bidalgvar pod južno steno. Nazadnje, v vročičnih delhijskih nočeh, veleposlanik Tomaz Kveder nam je stal ob strani, ko smo se pogajali, ali nam sploh dovolijo na kakšen vrh, smo videli ta zemljevid, ki ga je prinesel uradnik tajne službe; takrat smo ugibali, da je morda mogoče na Trisul z juga, samo nihče ne ve, kakšna je tista dolina, ki vodi tja.

Zato se odločimo, naj ostane polovica opreme v Gvaldamu. Naprej pošljemo izvidnico, ki bo sporočila, kaj naj stori glavnina. Presoditi bo morala, ali je z južne strani, ki je ne vidimo in je še nihče ni videl, mogoče preplezati steno, za katero ne ve nihče, samo letalo, ki je snemalo zemljevid, je nekaj zaslutilo — kdo ve, kako je strma.

Tepemo se, kdo bo šel naprej. Stane odloči, da gremo v izvidnico Debeljak pa Kunaver pa Lakpa Tensing in jaz pa šest dotijskih nosačev vzamemo s sabo. Zapolidli se bomo po dolini Kali Gange, da pridemo na tisti južni ledenik. Drugi bodo

medtem pripravili opremo, najeli sto domačinov za nosače in čez nekaj dni, če bomo poslali ugodne novice, krenili za nami.

Na inštitutu Jožef Stefan so nam izdelali precej okorne petkilske radijske postaje; za uvožene ni bilo denarja. Zaupamo jim. Tako bomo lahko kar po etru sporočili, kaj smo dognali.

Pet dni pozneje smo premagali zadnje sedlo na tej poti in opoldne prišli na praviljni travnik, dan pozneje pa sem vodji po kurirju sporočil, da je po našem mnenju z našo opremo in moštvom mogoče prodreti na južni greben gore in torej predlagam: z vsa opremo in ekpedicijo na ledenik Bidalgvar, kjer smo bili.

NAVEZI NA BARALTOLIJU

Deveti dan po tistem, ko smo šli v izvidnico, in dvanajsti dan prave gorske ekpedicije čakamo, da pride glavnina za nami. Razganja nas od upov. Odločimo se, da danes poskusimo osvojiti deviški vrh. Prav nad šotorom je, na drugi strani doline, nasproti Trisulom.

»To bo naš vrh za prvi maj!« pravi Cic. Že ob osmih smo 1. maja na vznožju. Udiramo se do kolen. Ločimo se v dvoje navez. Lakpa in Aleš bosta poskusila po vzhodnem grebenu, s Cicem pa greva naravnost po strmem snežišču proti vrhu. Zagrizeno se vzpenjava, vse težje dihava. Na višineru zagledam, da sva že više kot Mont Blanc. Za majhnim sedelčkom, komaj 200 metrov pod vrhom, bi se morali združiti poti obeh navez. Prišla sva prva, Aleša in Lakpe pa še ni od nikoder. Sediva v snegu in čakava. Uro, dve uri,

vse bolj me skrbi, vse pogosteje kličeva čez rob. Skrbi me, da je kaj narobe. Potem se nenadoma čez opast, phani sneg na grebenu, pokaže Alešev obraz. Združeni krenemo proti vrhu. Skala zamenja sneg, gnajs se tako zelo kruši, da mislimo, da se bo pod nami podrli cel hrib. Ob pol dveh smo zasopli in srečni na vrhu Baraltolija, 5275 metrov visoko. Od nas še ni bil nikoli nihče više.

Sestopamo v dolino, glavnini nasproti. Srečamo se med rododendroni, 3400 metrov visoko. Vsa kolona, vsi tovarji, vsi prijatelji so tukaj. Ožgani smo. Baraltoli imamo za klobukom.

Med tem časom je bila namreč glavnina ekspedicije najela nosače in razdelila tovore. Nikoli ni slišala, kaj ji dopovedujemo po radiu, pa je sama odločila, kar bo pa bo, da nič opreme naj ne ostane v Gvaldamu.

Zvečer greva z Belačem na lov. Na grebenu nasproti taborišča ustrelji tara, stokijskega kozoroga. Ponoči grem po nosače, Belač varuje plen. Nosači pripravijo tara, pogoltnje drobovje. Žival prenesemo v tabor. Zrezki so odlični.

Naslednji dan gremo naprej do naših šotorov, kjer pravimo, da bomo postavili prvo bazno taborišče. Na robu ledu. Dr. Andrej Robič ukaže: »Zdaj, ko smo 4100 metrov visoko, bom izmeril srčni utrip, da ugotovim, kdo bo šel na vrh.« Mislimo, da 2200 metrov, kolikor nas še loči od Trisula, ne bo posebna težava. Izmeri mi utrip. Mislim, da je nekaj več kot 100. Pravi, da nisem dober, da njemu srce utripuje samo 75-krat. Rečem mu, da sem nosil 40-kilogramski nahrbtnik, tovore smo tehtali, on pa puško.

ZASTAVICE NA 6690 METRIH

Sedeminštirideseti dan našega bivanja pod goro, dne 5. junija 1960, se z Alešem še pred dnevom toplo napraviva: troje hlač, čez srajco in pulover še puhasto jopo in vetrovko, čez trojne višinske čevlje še puhaste škornje, s seboj imava vso opremo za bivakiranje, kuhalnik, hrano in 150 metrov fiksne vrvi. Sprejme naju strupen mráz in deset centimetrov novega snega. Ogromna fronta oblakov zardeva v jutranjem soncu. Mislim, da je znak viharja, monsun.

Kmalu je konec dobrega snega, spet se udirava. Vsak korak navzgor predstavlja takšno težavo, da bi najraje vsakič počival. Zato se ukleneva v delovnik petindvajset korakov, ki jim sledi nedelja, počitek. Kakšno olajšanje je, ko zmanjka vrvi, ko moreš čakati na prijatelja! In potem se zamenjava in potem gazi on in potem je mnogo lažje. Zelo napeta sva, saj plavava v pršiču med nevarnostjo opasti na grebenu in klozastega plazu. Zato ne opaziva, kako se vreme poslabša.

Končno sva 90 metrov pod vrhom Trisula. Za seboj sva pritrdila 150 metrov vrvi. Nobenih tehničnih težav ne vidiva več pred seboj, tja do najvišjega, do gospodarja, do Trisula I. Toda vreme se je tako poslabšalo, da ne upava tvegati bivaka. Na opasti pustiva opremo in nadejava se, da bo za danes dovolj, če se povzpneva na Trisul II.

Gaziva pršič in meglo. Aleš dvigne v zrak cepin in palico in nobene vzpetine ni več pred njim, na katero bi se lahko povzpel. Pol dvanajstih je in višinomer kaže 6690 metrov. Razvijeva zastave.

Elijev ogenj nama šviga iz las, ko sestopava. Tam, kjer je pripeta vrh, srečava Belača in Šerpi in potem se skupaj vrnemo.

Še dobro, da sva se vrnila, zakaj oni trije so v megli zašli na grebensko opast, na snežni previs, ki je visel 20 metrov čez skale.

Tisti večer sva z Alešem ostala v taborišču V, ki so nam ga bili postavili Šerpi in Belač. Upala sva, če se naredi vreme, greva še enkrat na Trisul II in potem naprej, na najvišji vrh.

Proti vrhu Trisula III: ledne stopnje vodijo proti grebenu
Foto: Marjan Keršič

Toda naslednji dan se vendarle vrneva v tabor II, kjer je dovolj hrane, saj že dva dni nisva jedla. Tovariši bodo prišli za nama, saj ni mogoče, da bi se Cic in Stane in dohtar iz Tržiča ne pozdravili. Naberemo si moči in če ne bo monsuna, porinemo še enkrat naprej. Saj je vse pripravljeno, vrvi napete, šotori stojijo.

VRNITEV ODPISANIH Z VRHA

Tako smo 7. junija Belač, Aleš in obe Šerpi in jaz v taboru II. Na nebu ni niti najmanjše meglice. V vrečah s hrano pa je samo čokolada, ki je nihče več ne more prebavljati. Aleš je na kuhalniku pogrel zadnjo tunino. Preklinjava, da še romantični Belač pritegne, ko rečeva, katera kurba je urejala transport s hrano, da imamo tukaj 20 kg butana s nobenega mesa. Še vedno smo prepričani, da se ne poslavljamo od Trisulov. Še vedno mislimo, da je v nas dovolj moči, samo dve konzervi dobrega »mesnega doručka« nam manjkata, pa pridemo na prvi Trisul. Danes je tako lep dan, da ne velja odlašati. Šerpi pustimo v drugem taborišču, rečemo jima, naj podreta šotora, zakaj čez dva dni ali tri ali čez teden, ko se vrnemo, tukaj ne bomo spali. Tako dobri smo, da bomo šli naravnost v tretje in četrto taborišče.

Potem si premislimo in rečemo, da podelamo še Trisul III. Plezamo po strmih ledu. Vse skupaj je navsezadnje šest tisoč metrov visoko. Plezamo tako kot bi bili v Alpah. Ob pol dveh zasadimo cepine na vrhu Trisula III. Še tisto noč, ob polni luni, vsa peterica sestopimo po ledenem plazu. Prestradani smo in upamo, da

najdemo hrano v prvem višinskem taborišču. Očem ne morem verjeti, ko ugotovimo, da taborišča ni več. Potem gazimo navzdol v bazno taborišče na ledeniku. Tudi tam ni več velikih šotorov. En sam »višinček« nas čaka.

Pustimo ga, naj ostane tam in po moreni tavamo naprej v odmaknjeno bazno taborišče. V tisto livado na zelenih obrobjih moren, od koder smo bili mislili, da je bil že takrat čas, da se kar od vsega začetka skregamo, kdo bo prvi prišel na vrh Trisula I.

»Odpisani se vračajo!« zarjovem.

Naslednjega dne začne deževati. Predlagamo, da se vsi skupaj spočijemo, potem pa še enkrat napademo, saj so na hribu še šotori, saj ni nobenega zanesljivega znamenja, da se je začel monsun. Morda bi veljalo vendar še enkrat poskusiti, ko je dokončni uspeh, še tretji vrh ob dveh osvojenih Trisulih, na dani.

Zraven pa nam je grozno lepo, ko nosači prinesejo sveže meso in jaz, ki sem bil do tistih časov abstinent in vegetarijanec, zagrizem v žilasto meso.

Zaradi četverice bolnikov v odpravi in zaradi uspehov, ki so se zdeli tisti trenutek dovolj veliki, da bodo lestev za prihodnje odprave v Himalajo, se je vodja enainpetdeseti dan našega bivanja na gori, 9. junija, odločil za odhod in odprava je zapustila bazno taborišče.

Druge dni, bilo jih je še veliko, smo vsako jutro iz taborišč, iz vlažne džungle, ko se je le malo razgrnil bambus, opazovali naše vrhove. Vrhove maščevanja, vrhove šivinega orožja, vrhove himalajskega Triglavja. Iztrgali smo jim predzadnjo skrivnost.

Vsestransko očiščevanje gorá

Gospodarska komisija pri Upravnem odboru Planinske zveze Slovenije neumorno deluje. Čim pravičneje poskuša razdeljevati prepričle denarje, namenjene planinskemu gospodarstvu in predvsem obnavljanju planinskih postojank, in rešuje (kolikor je v njeni moči) nekatere večje probleme planinskega gospodarstva.

Tako je na eni od zadnjih sej komisija razpravljala o novi gradnji na Slavniku in ugotovila, da je tam zdaj izkopana le gradbena jama, sicer pa so dela začasno ustavljena, ker izvajalec še nima gradbenega dovoljenja. Izdali go bodo šele, ko bo investitor izpolnil vse zahteve, ki jih je za izdajo loka-

cijskega dovoljenja postavilo Obalno planinsko društvo Koper (na tej podlagi je tudi izvršni odbor PZS izdal soglasje k lokacijski dokumentaciji — po dogovoru z OPD Koper). Sicer pa smatrajo, da je za izvajanje nadzora nad gradnjo zadolžena pristojna inšpekcija, saj gospodarska komisija za to ni pristojna.

Na isti seji je Gospodarska komisija pri PZS tudi sklenila, da bo začela pripravljati program o sanaciji ekoloških problemov v gorah, na podlagi katerega bi PZS lahko kandidirala za sredstva ekološkega dinarja. Program bodo v sodelovnju z ostalimi pripravili člani gradbene podkomisije. Najvažnejše točke bodo čiščenje odpadnih vod, odstranjevanje smeti in uporaba alternativnih virov energije.

TRENTO 1990 — TEDEN DNI FILMOV IN SREČANJ

ENCIJANI – TUDI ZA NAŠ CERRO TORRE

NUŠA PODOBNIK

Ob letošnjem, že 38. festivalu alpinističnega in avanturističnega filma je župan mesta Trenta v svojih pozdravnih besedah med drugim zapisal tudi tole, da »prek filma stopa Trento v Evropo.« In tu mu prav gotovo lahko pritrdimo. Zadnje dni maja se je mesto spremenilo v en sam prireditveni prostor: na vsakem koraku je bilo čutiti festivalski utrip, prireditveno središče pa so kar oblegali številni alpinisti, filmarji, znanstveni sodelavci — udeleženci različnih posvetovanj in v popoldanskih urah, še bolj pa v večernih tudi obiskovalci filmskih predstav.

Organizatorji, ki so z mislimi že pri jubilejnem, 40. festivalu, so nam tudi letos ponudili izjemno bogat in raznovrsten program prireditev, katerih rdeča nit so bile gore in ljudje.

Pripravili so že 4. mednarodni sejem gorniške literature, ki postaja iz leta v leto pomembnejši. Tako je letos na njem sodelovalo 12 držav, ki so predstavile približno 600 naslovov. Na žalost tudi letos — kljub vabilu — nismo sodelovali, kar pa ne pomeni, da Slovenci nismo bili prisotni. Za to se moramo zahvaliti Korošcem, ki so na sejem poslali nemški prevod »Pomladnega dne« Cirila Kosmača, in Švicarjem, ki so v zelo bogati monografiji »Alpen« nekaj strani posvetili našemu očaku Triglavu. Slovenci pa nič!

GLAVNA ZVEZDA: TOMO ČESEN

Omeniti velja, da so v okviru sejma še posebno pozornost posvetili alpski flori in knjigam, ki obravnavajo to temo, ter knjigi »Gore na filmskem traku« avtorja Piera Zanotta, ki je kot bivši direktor te filmske prireditve v svojem delu idealno združil temeljne osnove tega festivala.

Tudi druga prireditve je bila povezana z literaturo; letos so namreč že devetnajstič podelili nagrado ITAS za najboljše dosežke v gorniški literaturi. Tokrat je to nagrado prejela pisateljica Marina Jarre, rojena v Rigi, kjer je preživela tudi otroštvo. Leta 1935 se je skupaj s starši preselila v Italijo. Živi v Torinu. Je avtorica številnih del, to pomembno priznanje pa je prejela za avanturističen ljubezenski roman »Ascanio in Margherita«.

Posebna nagrada ITAS je pripadla fotografsko izredno bogati monografiji »Dolomiti, podobe neke pokrajine in njenih ljudi«.

Če se še malo zadržimo pri nefilmskih prireditvah, potem ne moremo mimo dveh

spominskih obeležij. Na prvem, »Dvoje življenj za avanturo«, so se spomnili »zadnjih herojev naših dni« Jerzya Kukuczke in Jean-Marca Boivina, drugo pa je bilo v okviru 31. mednarodnega alpinističnega srečanja posvečeno »Alpinizmu Paula Preussa in njegovemu potovanju k nemočemu«.

In čisto na koncu je bilo še posvetovanje »Gore za vse ljudi«, kjer smo lahko slišali številna različna mnenja tako akademikov in znanstvenikov kot tudi alpinistov o prihodnji usodi gorske pokrajine, o odnosu tamkajšnjih prebivalcev do turistov, o ekoloških problemih smučarskih središč, nasilnemu spreminjanju avtentičnih gorskih vasi...

Seveda pa so organizatorji poskrbeli tudi za številna srečanja z alpinisti; pripravili so novinarske konference, razgovore, kjer smo lahko srečali znana imena iz sveta alpinizma od »legend«, kot je Riccardo Cassin, pa do današnjih, kot so Profit, Bernard Amy, Kurt Walde.

Prav gotovo pa je bil največje pozornosti in publicitete deležen Tomo Česen, ki so ga že pred festivalom napovedali kot najpomembnejšega gosta in zvezdo prireditve. Priznanja in čestitke so prihajale od vsepovsod, časopisi so pisali... »ali smo dobili novega Hermanna Buhla?«, pa še tole je zapisal neki novinar, da to prav gotovo ni bil Česnov zadnji »podvig« za tretje tisočletje, da so na svetu še stene, ki še niso bile preplezane in da je ena od takih, morda celo težja, zahodna stena Annapurne, ki se je bo Tomo prav gotovo lotil. V vsej tej evforiji, ki so jo organizatorji, gosti festivala, novinarji in morda še kdo zganjali okoli njega, je ostal Tomo kar preveč skromen in zadržan. Škoda! Nekdo drug bi morda to bolje izkoristil.

ALPINISTIČNE BENETKE

Ker je festival v Trentu predvsem filmski, ne bi bilo prav, da filme kar pozabimo, še posebej zato, ker so jih letošnji selektorji v program uvrstili nič manj kot 90. Narporno in odgovorno delo za mednarodno žirijo, v kateri so bili madžarski režiser Andras Kovács, italijanski pisatelj Joseph Zoderer, nemški režiser in producent Walter Knoop, francoski avtor predvsem kratkih filmov Jean Languepin, poleg njih pa še dva znana alpinista — Švicar Fulvio Mariani in Španec Dario Rodriguez.

Omenili smo že, da je bil filmski program izredno obsežen, in to predvsem zato, ker organizatorji iz leta v leto širijo temo

festivala, tako da so na enem mestu zbrani alpinistični, športni in avanturistični filmi, obenem pa tudi taki, ki obravnavajo probleme človekovega okolja, čiste ekološke teme, pa jamarstvo — in kot da to še ni dovolj, so v program vključili tudi celovečerne filme, ne glede na to, če tematsko ustrežajo festivalu ali ne. Morda je tudi to eden od načinov, da postane festival v Trentu »alpinistične Benetke«, kot je ta namen že pred nekaj leti omenil takratni umetniški direktor g. Emanuele Cassarà. Vendar se bojim, da se bo s tem tematskim »bogatenjem« počasi oddaljil od osnovnega mota filmskega dogajanja, tako da bo alpinistični film le še kratka epizoda, paradni konj in nič več. Prav res bi bila velika škoda, če bi festival postal samo eden med mnogimi in nič več prvi v svoji domeni.

Pa vendar smo kljub tem spremembam še vedno uživali ob gledanju filmov, ki so nas popeljali na težko dostopne vrhove, v stene »krutih« gora, nam približali prsto plezanje, nam dokazali, da se je možno smučati tudi pod zemljo in po peščenih terenih. Prav francoski filmski produkciji se moramo zahvaliti za številne spektakularne posnetke, vragolije na snegu in v zraku, za hudomušno filmsko zgodbo o »Super Maxu«, za enkratni portret svojeglavega alpinista Patricka Edlingerja in za še boljši film o filmanju tega portreta, presenečeni smo bili, da nekateri tudi v najvišjih gorah ne pozabijo na človekove pravice in se prav zaradi njih (oziroma teptanja le-teh) odpravijo na streho sveta.

ZMAGA V STENI, ZMAGA V TRENTU

Tudi pravi alpinistični filmi so bili na programu in tu smo vidno mesto zasedli tudi Slovenci s filmom »Cerro Torre — Južna stena« režiserja Boštjana Korbarja. Gre za filmski zapis o prvem vzponu na Cerro Torre po južni steni in o uspehu dveh slovenskih alpinistov, Silva Kara in Janeza Jegliča, ki po treh mesecih boja s slabim vremenom in kruto steno zmagata. In kot je zmaga nad naravo prinesla zadovoljstvo alpinistoma, je tudi film doživel izjemen uspeh. Prejel je nagrado »Srebrni encijan« kot najboljši alpinistični film, hkrati pa še nagrado mednarodnega združenja alpinističnih zvez za najboljši alpinistični dosežek na filmu. Torej priznanje umetniškemu ustvarjanju, pa tudi športnemu dosežku.

Med filmi, ki še zaslužijo pozornost, je na prvem mestu prav gotovo poljski film »Moj mali Everest«, kjer alpinizem avtorju Miroslavu Dembinskemu služi samo kot metafora za vsakdanje življenje, njegove težave, ovire in zadovoljstva. Da je film dobro narejen, še bolje pa zmontiran, so menili tudi člani žirije, saj so ga nagra-

dili z nagrado za najboljši gorniški film, kanadski film »Osamljena pot« pa je prejel nagrado za najboljši dokumentarni film. Gre za dokumentarec, v katerem skupaj z Johnom Huntom in šerpo Dawo Tenzingom obujamo spomine na prvi vzpon na najvišjo goro sveta pred štiridesetimi leti. Tudi španski film »Zadnji izziv« je pritegnil pozornost publike: prvič zato, ker so španski filmi z alpinistično tematiko redki, obenem pa je bil tudi vsebinsko — z rekonstrukcijo nesreče dveh španskih alpinistov v severni steni Eigerja — zanimiv.

Nagrade so prejeli še italijanski avtorji, pa švicarski in madžarski, za najboljši film festivala pa je bil proglašen avstrijski celovečerec režiserke Karin Brandauer »Prodana domovina — kruta ljubezen«. Žirija mu je prisodila Veliko nagrado mesta Trenta — »Zlati encijan«. Filmsko dogajanje je postavljeno na Južno Tirolsko, v čas fašizma in povezovanja Italije z nacistično Nemčijo, obravnava pa problem avstrijske manjšine.

Prav malo skupnega z alpinizmom — če ne omenimo, da se vse skupaj dogaja sredi hribov in visokih gora, lahko pa bi se tudi kje v nižini, morda celo ob morju. A to je že druga zgodba...

Prve nagrade Julius Kugy

Kristina Kovačič in Enrico Halupca sta dobitnika prve nagrade natečaja »Julius Kugy« za leto 1988, ki ga letno prireja tržaška pokrajinska uprava z namenom, da bi počastila spomin na tega velikega ljubitelja Julijskih Alp in pisatelja ter da bi hkrati prispevala k ovrednotenju krajevne kulture. Kovačičeva in Halupca sta nagrado prejela za pisni prispevek z naslovom »Revna medicina: zdravniške in magijske metode, ki so jih nekoč uporabljali na tržaškem Krasu«. Gre za delo, ki ga je Kristina Kovačič v zametku napisala z Mirto Čok in objavila v Jadranskem koledarju za leto 1985. Kovačičeva in Halupca sta nagrado skupaj z drugimi nagrajenci prejela na slovesnosti, ki je bila konec aprila letos na sedežu Pokrajine.

Drugo nagrado je prejel tržaški zgodovinar Dante Cannarella za svoj sestavek o kraški hiši, tretjo pa Paola Vento za diplomsko nalogo o kraški ohceti.

(Primorski dnevnik)

GRMENJE MOŽNARJEV MED STENAMI

ČEŠKA KOČA JE STARA 90 LET

VENCI KRČ, ANDREJ KARNIČAR

Le redko je v minulih stoletjih stopal človek po krajih pod Kočno, Grintovcem in Skuto. Na Spodnjih Ravneh je stal le Kropivnikov pastirski stan, vse naokrog pa je bila nedotaknjena gorska narava.

V pozabo tonejo spomini na ljudi, ki so nekdam hodili tod. Lovci in pastirji Jernik, Mauc, Suhadolnik, Plesnik in drugi so že pred pojavom alpinizma in preden so v Savinjskih Alpah nadelali prve steze, brez plezalne opreme v coklah ali bosih preplezali skoraj vse lašte, police, zagate in plati v gorah, ko so zalezovali gamse ali iskali zalezle jarce. Če vas kdaj zanese pot na Kogel pod Skuto, najdete na travnih višinah, kjer so se nekoč pasli tropi Mlinarjevih jarcev z Jezerskega, še ostanke razpadlega kamnitega pastirskega stanu. Hrano so nosili od Jezera po laštih na Sedlo pod Malim Grintovcem in Dolgim hrbtom ter po Velikih Podih na Kogel. Od tod je tudi ime Mlinarsko sedlo. Zadnji, ki je za Koglom še pasel jarce, je bil Frischaufov gorski vodnik Jernik. Na vseh drugih vrhah, tudi na Skuti, Rinki in Ojstrici, so bili prvi domači lovci in ovčarji Jernik, Mauc in Suhadolnik, ki so bili kasneje tudi dobri gorski vodniki. Naše domače planinstvo se je razmeroma pozno začelo, in sicer zato, ker ni zraslo

Otvoritev Češke kočje leta 1900; med častnimi gosti je bil tudi Jakob Aljaž (v sredini)

iz preprostega ljudstva, temveč iz razumništva. V našem planinstvu so takrat nastopali hribolazci I. Orožen, Jakob Aljaž, dr. Josip Tomišek, Franc Kocbek, France Kadilnik in drugi skupaj z Nemcem dr. Karlom Frischaufom, ki pa je bil res plemenit planinec po srcu in oznanjevalec lepote Savinjskih Alp ter je zaradi svoje naklonjenosti Slovincem imel dosti nasprotnikov.

Za naše gore so se že zgodaj začeli zanimati Čehi, nekatere obiskovalce opazimo že po letu 1800. Ko pa se je na Jezerskem razvila češka počitniška kolonija, so nekateri češki idealisti spoznali, da bi mogli njihovi turisti najti v naših Alpah primerno področje svojega udejstvovanja. Vzrok za to je bilo tudi dejstvo, da se na južni strani Visokih Tater zaradi takratnih političnih razmer niso mogli dovolj udejstvovati.

BISTVENA TOČKA PODRUŽNIČNEGA PROGRAMA

Dne 24. junija 1897 je bila v Pragi ustanovljena Češka podružnica Slovenskega planinskega društva; predvideno je bilo, naj bi ji sledile še druge slovanske podružnice. Število članov podružnice se je povzpelo na 500. V njenem vodstvu so bili poleg predsednika univ. profesorja dr. Karla Choudomskega še poslanec dr. Franta, odvetnik dr. Prachensky, univ. profesor dr. Ružička, prof. Dvorsky,

Jernej Krč, prvi oskrbnik, z družino pred Češko kočjo

dr. Čermak in dr. Lakso. Pričeli so izdajati svoj Alpsky vestnik, v čigar prvi številki so pударili svoj namen z besedami: »Mi Čehi se hočemo vključiti v vrste bratskih delavcev, da se bodo dokončno prekrasne alpske verige po zunanem značaju vrnile ljudstvu, čigar domovina so že od pamtiveka. Prispevati hočemo k dvigu turistike v teh slovanskih planinah z gradnjo novih poti in zaščitnih koč, skrbjo za vzgojo skrbnikov in s podpiranjem turistične in znanstvene strokovne literature«.

Svoje številne naloge je češka podružnica (ČP) v polnem obsegu izpolnila, nekatere bistvene točke programa že v prvih letih. Poleg Alpskega vestnika, ki je doživel 16 bogato opremljenih letnikov, in leta 1898 izdanega češkega vodiča »Slovanske Alpy« je v jeseni leta 1899 stala na Ravneh Češka kočja.

Že od leta 1877 dalje je dr. Frischauf opozarjal Nemce na to divje romantično planinsko pokrajino, kamor ni bilo z Jezerskega še nobene varne steze, vendar niso imeli poguma, da bi se poprijeli težavnega dela. Šele ČPSPD se je odločila za gradnjo kočje. Z velikim trudom so delavci vlačili macesne na stavbišče. Vsako deblo je bilo treba privezati, da jim ne bi zdrknilo v globino.

Kočja je bila zgrajena po načrtih dr. Podkrajškega iz Prage v slogu češke kmečke hiše. Gradbena dela je vodil nadučitelj

Franc Kocbek. Seveda so tudi temu podjetju nasprotovali znani nasprotniki, a narodna odločnost župana Franca Murija Kazinarja je premagala vse. ČP je leto prej zgradila tudi Frischaufovo stezo na Mlinarsko sedlo in istega leta tudi stezo na Kočno.

250 turistov, med temi 70 Čehov, se je udeležilo otvoritvene slovesnosti 26. julija 1900. Blagoslovitev je vodil triglavski župnik Jakob Aljaž, navzoč je bil tudi ljubljanski župan dr. Hribar. Dr. Karl Choudomsky je končal svoj govor z besedami: »Otvorjam to kočjo in jo izročam v uporabo hribolazcem vseh narodnosti brez izjeme. Tu naj najde potnik počitek, v tej koči naj nehajo strasti in boji, v tem gorskem zavetju naj vlada mir. A hribolazci druge narodnosti naj ne pozabijo, da so to kočjo postavili Slovani in da stoji na slovanskih tleh.

Sledili so še drugi navdušeni govori, češke gospe pa so pogostile navzoče s plzenskim pivom in narezkom. Grmenje možnarjev je odmevalo od sten in dajalo poudarek planinskemu prazniku, ki je ostal vsem navzočim v neizbrisnem spominu.

Čehi so s še večjo vnemo obiskovali vse naše gore, vzgajali gorske vodnike in obogatili planinsko literaturo s številnimi spisi. Poleg naše kočje so zgradili še kočjo v Koritnici.

Dr. Vladimír Murko izjavlja v svojem spisu »Čehi in naše planine«: »...ni pretirana trditev, da so prav Češka kočja, delovanje ČP in češka kolonija na Jezerskem tako

utrdili slovensko narodno zavest v tem kraju, da smo po prvi svetovni vojni rešili Jezersko Jugoslaviji.« Težko nam je pri srcu, ker se je po krivdi nekaterih neodgovornih ljudi zgubila slika dr. Choudomskega, ki je pred vojno krasila jedilnico koč, pa tudi njemu posvečeno ploščo, ki je bila nekoč vzdana na Kazini, so po nalogu okupatorja odstranili. Zdaj ploščo lahko vidite v Jenkovi kasarni.

Res je, kar trdi neki planinec v Planinskem vestniku: da smo vse to prehitro pozabili.

SLOVENSKI GORNIŠKI ROD

Po končani prvi svetovni vojni se je morala Češka podružnica SPD prilagoditi novim zakonom, ki na Češkem niso dopuščali podružnic s sedežem v tujini. Češka koč je pripadla Slovenskemu planinskemu društvu, ki je moralo žrtvovati občutne zneske za obnovo med vojno zanemarjene in izropane koč. V lastni državi se je obisk domačih turistov v koči povečal, pa tudi Avstrijci so radi prihajali.

V naših planinskih kadrih se je pričel razvijati alpinizem in so bili člani društva Skala pogosti obiskovalci koč. Kot iz Triglavskega pogorja vsak pozna imena Blažej, Čop in druga, so se v Kamniških Alpah pojavila imena Boris Režek, Marjan Lipovšek, Dimnik, Modec, a tudi domačini niso ostajali doma. Gorniki Nande Majnik, Ljubo Grabnar in Viktor Krč niso samo napisani na tukajšnji spominski plošči; njihova imena najdemo tudi v alpinističnih spisih. Grabnar in Krč sta prvenstveno preplezala severni steber Kočne, Krč s tovariši pa je izvedel prvenstvene vzpone v severnih stenah Dolgega hrbta, Štruce in Skute. V tej dobi so pričeli naši plezalci opravljati tudi zimske vzpone.

Češko koč so oskrbovali različni oskrbniki. Od otvoritve do vključno leta 1920 jo je oskrboval tukajšnji cerkovnik in organist Jernej Krč, ki je skoraj vse za oskrbo planincev v koči sam prenosil iz doline. Bil je izprašan gorski vodnik. Njemu so sledili Janez Povšnar iz Povšne v Kokri, nekaj let kasneje pa njegova hči Minka Krč-Leskovčarjeva, vojna vdova, ki je bila prva oskrbnica koč na Krvavcu. Zadnji pred vojno je bil Anton Starc, nekdanji uradnik tukajšnje finančne kontrole. V času njegovega oskrbnišva je bila leta 1934 na Češki koči obnovljena streha, v letu 1935 pa zgrajena udobnejša spodnja pot od Štularjeve planine do koč.

Poleg vedrih obiskovalcev koč, ki so v prijetnih večerih ob petrolejki živo razpravljali o opravljenih vzponih in kovali načrte, je včasih prek koč legla tudi senca mrtvih. V njeni bližini so se pred prvo vojno ponesrečili dijak Petrič, med obema

vojnoma Mihajlo Veber, Tilda Kohn, Mira Zupančič in še nekateri drugi. Hrepenenje in ljubezen sta jih gnala v skale in v njih so omahnili sredi življenja. Ob takih dneh je bila Češka koč tudi dom naših plemenitih gornikov Gorske reševalne službe, ki so vselej žrtvovali vse sile za spravilo ranjenih in mrtvih v dolino.

V času okupacije je krov koč nešteto krat sprejel podse naše fante partizane. Vendar kraj ni bil primeren za daljše bivanje in je zato koč okupacijo dobro preživela. Medtem ko so bile v Logarski dolini v letu 1944 vse planinske koč požgane, ko je bil požgan del Solčave in Bočne in je bilo nekaj spopadov na Jezerskem, je ob Češki koči vladal mir. Naša Češka koč, tihi dom planincev, kako radi te imamo! Vse druge planinske koč so morali zaradi povečanega prometa povečati in spremeniti, le ti si ostala takšna, kakor si bila nekoč, in sicer kljub novo urejenim kletnim prostorom. Tvoje lesene stene, zgrajene iz trdnih macesnov, toplo objamejo utrujenega planinca, ki stopi v koč, to pa tako pri srčno, kakor človeka objamejo le roke ljubeče matere.

NEŽA MAURER

Na Ledine

*Vse bolj strma je pot,
bolj gola.
Vse težji, počasnejši korak,
vse večji razgled,
silnejša želja:
Naprej.*

*Zrak je čist,
vrhovi blestijo
in prepadi so odkriti.
Ni skrivnosti ne utvar.
Le slast:
Biti sredi tega
strašnega in lepega sveta,
iti navzgor
še en korak,
še en ...*

NEŽA MAURER

V planinah

*Trd in grob svet.
Nikjer nobenega polboga.
Še zlatoroga ne.
Mar je zapuščenim
planinskim pašnikom
za pastirje, ovce in divjad!
Sonce, sneg, dež in veter —
to šteje.
Trd, grob in lep svet.*

ČEŠKA KOČA PO II. SVETOVNI VOJNI

Po zaslugi domačina Ceneta, znanega gorskega vodnika, so se Jezerjani takoj po drugi svetovni vojni organizirali v športni aktiv, ki je začel obnavljati tradicijo jezerskih planincev in smučarjev.

Že leta 1945 so odšli čistiti Češko kočo in njeno okolico in tovoriti nazaj pohištvo, ki so ga pred vojno znosili v dolino. Ob tem delu so Jezerjani razmišljali o organizaciji samostojnega društva, za kar jih je še posebno spodbudil Pavle Kemperle, znani alpinist in gorski reševalec, ki je takrat služboval na Jezerskem.

Planinsko sekcijo (in pozneje društvo) so ustanovili 1948. leta, kočo pa so od PD Kranj prevzeli v upravljanje leta 1949. Delegacijo, ki se je s kranjskimi planinci dogovarjala o prevzemu koče, so sestavljali Pavle Kemperle, predsednik fizkulturnega aktiva Tone Ekar, skalaš Ludvik Virnik, tajnica PD Anica Šinkovec in podpisani kot najmlajši član v vlogi gospodarja društva. Kranjske planince je vodil prof. Franjo Klančnik.

Češka koča je spomladi leta 1949 prešla v roke Jezerjanom.

Dolga leta vojne so se poznala tudi koči. Pred nami so bila številna popravila in gradnje. Leta 1954 je v kočo prvič pritekla

Dr. St. Prachensky, blagajnik, in prof. dr. K. Choudomsky, predsednik Češke podružnice SPD

voda po 600 metrov dolgem vodovodu izpod Zgornjih Ravní. V letih 1957 in 1958 je mizar — domačin Jaka Zaplotnik v koči izdelal prepotrebne nadstropne postelje. Od prejšnjih 12 postelj je koča napredovala na 30, na podstrešju pa pridobila 10 skupnih ležišč.

Izredna lega koče in poletne snežne razmere so privabljale vedno več smučarjev. Dojša leta so vsako jesen in pomlad nad kočo trenirali člani alpske državne smučarske reprezentance.

Pod predsednikovanjem Miloša Bregarja v 70. letih, gospodarjenjem Jurija Skubra in inž. arh. Marka Šenka smo se v koči lotili velikih prenovitev, vendar ne na račun videza.

Verjetno največje delo doslej je bila postavitve prve tovarne žičnice. Samo v zaključni akciji je sodelovalo 16 planincev ves teden — z delom vsak dan po 15 do 16 ur. Izredno naporen podvig so srečno zaključili 26. julija 1969, ko je žičnica pripeljala do koče prvi tovor.

Že leta 1970 so do koče pripeljali 112 ton materiala. Zgrajeni so bili nosilni zidovi v kleti, naslednje leto so pod kočo nastale štiri sobe, skladišče za hrano, skladišče za smuči, dvojne stranišče, dve umivalnici in dva tuša, delo pa se je z nezmanjšanim elanom nadaljevalo do leta 1974. Povečana je bila kuhinja, urejen dnevni prostor in nov točilni pult in 1973. leta napeljana elektrika — delo gorskega reševalca Jože Žvoklja in Toneta Langerholca. Postavitev 3000-litrskega vodnega zbiralnika nad kočo je zaokrožila obnovitvena dela v tistem obdobju.

Kljub vsemu smo koči ohranili izviren zunanji videz.

Leta 1977 je močan plaz dobesedno prekril kočo. Uničil je balkon na južni strani, vdrl skozi vežo in v kuhinjo. Janez Šiberle, mizar, je mojstrsko obnovil balkonske stebriče, polomljeni pa so romali v dolino kot razstavni eksponati za muzej v Jenkovi kasarni.

Postavitev druge tovarne žičnice je zahtevala dotrajanost stare. Otvoritev je bila leta 1984. Društvena priznanja za strojna in žičničarska dela so prejeli Milan Selišnik, Ivan Pogačnik, Joža Meglič, Lovro Zupan in Jakob Šenk, za tatarska dela pa Izidor Karničar.

Zadnje obsežnejše delo je bilo prekrivanje strehe (južni in vzhodni del) z novimi skodlami. Kar 22 planincev je sodelovalo v akciji od prevoza do prekrivanja in 2. junija 1989 je bila položena zadnja od 4800 skodel.

Pred nami pa je že obnova dimnika pri peči, ki je v hiši že od rojstva.

Praznovanje ob 90-letnici Češke koče nad Jezerskim bo 5. avgusta 1990 ob 10. uri slovesno.

POGOVOR Z OSKRBNIKOM ČEŠKE KOČE ANDREJEM KARNIČARJEM

TRI DESETLETJA POD GRINTOVCEM

V vlogi oskrbnika je bil prvič v koči leta 1949 in 1950, nato pa je šel v kočjo spet leta 1960 in kar ostal do danes: Andrej Karničar, 68-letni čevljar z Jezerskega.

V čem je po vaše največja razlika med planinci pred 30 leti in današnjimi?

Poleg množičnosti je sedaj tudi veliko več pravih, kulturnih planincev, veliko bolje so opremljeni in pripravljeni za svoje ture in veliko več je alpinistov.

Kako ste pred izgradnjo tovrne žičnice nosili v kočjo hrano, pijačo in drva?

Nošnja je bila takrat pravzaprav kar posebna planinska dejavnost. Res da je bila vezana na zaslužek, vendar so večinoma to naporno delo opravljali resnični planinski navdušenci. Delovanje kočje je pravzaprav slonelo na ramah nosačev. Verjetno ni jezerskega planinca, ki ne bi ob taki ali drugačni priložnosti bil tudi nosač za kočjo. Med posebno delavne in z daljšim nosaškim stažem pa so prav gotovo v prvih letih obratovanja Urh Močnik, pa Škander in Prelestnik; med obema vojnama Miha in Franc Jagodic, Miha Dolinšek, Hansi Saiz; od leta 1950 do 1960 Franc Stern (iz Makekovega marofa), Tone Ekar, Franc Zadnikar, Franc Justin, Venci Parte; po letu 1960 za do izgradnje tovrne žičnice leta 1969 smo največ prenosili Stane Frantar, Adolf Parte, Bogdan Polajnar, Anica Tepina-Kocjan, Zdravko Vajdič in Pavle Jenko, ki je mnogo poletij nosil vsak dan trikrat in kvečjemu en dan v tednu počival. Drva pa so pretežno nosili kar planinci, ki so šli v kočjo. Pri poti nad Štularjevo planino je bila vedno pripravljena skladovnica drv, nad katero sem napisal: Dragi planinec — če še ni preveč ti vroče — če še ne šibi se koleno — vzemi eno si poleno — pa ponesi ga do kočje! Tako je poletji na ramah planincev prispelo tudi po pet kubikov bukovih drv.

Se v zvezi z nošnjo spominjate kakšnih posebno zanimivih dogodkov?

Kar precej je gotovo atraktivna nošnja Franca Justina, ki je prinesel v kočjo v šestih urah cel štedilnik — leta 1956. Sam sem v istem času leta 1963 prinesel v kočjo 100-litrski »brzoparilnik« za pranje posteljnega in kuhinjskega perila.

Zanimiva je tudi dogodivščina Adolfa Parteta, ki je obljubil, da bo neko nedeljo zjutraj prinesel v kočjo pivo in meso za kosilo. Ko ga ni bilo od nikoder, sem bil

prisiljen sam oditi v dolino. Na svoje začudenje sem na počivališču za Jezercem našel krošnjo z vso robo, njega pa nikjer. Tovor sem odnesel gor, Dolfe pa se je prikazal šele v ponedeljek. Ves žalosten se je opravičeval in razložil: »Ko sem počival, sem se spomnil, da sem v Kazini pozabil račun od mesa. Ker sem se ustrašil, da se račun ne bi izgubil, sem odložil krošnjo in se vrnil v dolino. Tam me je čakal, pa ne račun, ampak vojaški poziv. Tako nisem več mogel v kočjo, v Kranj pa tudi ne, ker ni bilo avtobusa. Ko sem v ponedeljek zjutraj čakal na avtobus, so mi pa prišli povedat, da ni treba iti, da je orožnih vaj že konec. Od skrbi, kaj bo s krošnjo in mesom za nedeljsko kosilo, sem bil čisto preč. No, zdaj mi pa le daj »en štampre!« Ta dogodivščina je ostala verjetno meni bolj v spominu kot pa Dolfetu, ki je znal v koči tako zabavati planince, da se je cela jedilnica smejala ali pa še večkrat jokala od smeha in je na račun usmiljenja imel včasih plačano pijačo za tri dni naprej.

Sodelovali ste na mnogih reševalnih akcijah. Katera je bila najtežja?

Resnično najtežja — tudi fizično — je bila akcija, ko sem moral po zastrupljenega in nezavestnega planinca na greben pod vrhom Kočne. Ker je bil res v kritičnem stanju, nisem čakal na reševalce, ampak sem ga sam prinesel v kočjo, kamor so že prispeli reševalci in ga prevzeli. Sestopiti s Kočne s 70-kilogramskim tovorom res ni bilo lahko — še nekaj dni potem nisem mogel hoditi.

Vrnimo se spet k oskrbovanju. Zakaj, menite, je dandanes tako težko najti oskrbnike za planinske kočje, še posebej visokogorske?

Ker je izredno težko urediti socialno zavarovanje in rešiti druge probleme v zvezi s službo za 3 do 4 mesece na leto, potem pa nadaljevati v svoji stroki. Mladim je praktično to delo v naši družbi zaradi številnih administrativnih preprek onemogočeno.

Če bi se morali odločiti za eno samo področje planinskega dela, katero bi izbrali?

Gotovo bi bilo najlepše voditi planince po vrhovih in grebenih ter se vračati v zavetišča. Ampak tudi za oskrbnika bi se s pridno in delavno ekipo brez pomislekov odločil.

UJME NARAVNIH IN ČLOVEŠKIH SIL

JURIJ KUNAVER

Gorski ali gorati svet, gore, gorovja ali kakor že imenujemo gorska območja ne predstavljajo samo visokih vzpetin in gorskih masivov, ampak so njegov sestavni del tudi pobočja, ki so pogosto prekinjena z ravnimi policami ali celo planotami.

Ta gorski svet Slovenije je marsikje videti nedotaknjen, prvoten, celo zapuščen. Vendar pa nove turistične naprave, gozdne ceste in promet po njih, pomožne smučarske steze, planinske kočje in planinske steze odkrivajo vso radikalnost posegov človeka v svet, ki je zelo občutljiv. Spremembe pa nastajajo tudi brez naših neposrednih posegov: prinašajo jih ozračje, kisel dež in plini, ki načenjajo živi pokrov in vplivajo na naravne procese. Gorski svet moramo torej ocenjevati z obeh vidikov: naravnih procesov in vplivov človeka skupaj.

INTENZIVNI NARAVNI PROCESI

Spremembe v gorskem svetu kažejo več stopenj razvoja in današnje razmere imajo tudi svojo preteklost. Med pomembnimi mejniki v razvoju je nedvomno tudi prva svetovna vojna zaradi velikega razdejanja in sprememb v posameznih delih zahodnega slovenskega alpskega sveta. V gorskem svetu so njeni sledovi vidni še danes, zlasti stare vojaške poti in utrbe. Marsikatero poti so še in bodo uporabne, drugo pa je prepuščeno naravnim dejavnikom in počasi izginja. To časovno odmaknjeno dogajanje omogoča presojo in celo meritve, kako hitro potekajo v gorskem svetu različni naravni procesi, zlasti mehnično in kemično preperevanje, proces nastajanja prsti in obnavljanje in spreminjanje vegetacije. Za primer omenimo del soške fronte na ozki uravnavi severovzhodno od grebena Krn (2245 m)—Krnčica—Vršič (1897 m). V tej redko obiskovani gorski pokrajini nad Lepenjo so mnoge vojaške poti že davno opustele in nanje je navaljenega obilo kamenja in skalovja, in to ne samo pod strmejšimi pobočji. Podobno je tudi v vzhodnem delu Kaninskega pogorja. Iz tega je mogoče sklepati, da so naravni procesi v gorskem svetu precej intenzivni in da je treba z njimi računati.

Drugi primer je nastajanje svežih ugrezov na novih smučarskih progah na Kaninu. Naravno s snegom, umetno pa z gruščem zasuti kotličji, morda vmes tudi kakšno brezno, so se nekako prebudili in proti pričakovanju goltajo vase ves zdrobljen material, ki so ga nasuli za izravnavanje

grintavega kraškega visokogorskega terena. Človek obrača, narava obrne!

Ob tem je pomembno omeniti nekatere človekove odločitve, ki so pomembne za naš gorski svet. Zelo pomembni so ukrepi za zaščito naravnih znamenitosti, na primer progasitev Triglavskega narodnega parka, odložitev gradnje hidrocentral na Soči do leta 2000 in pozneje, prepoved načrtovanja turističnega izkoriščanja osrednjega Triglavskega pogorja ali pa opustitev načrtov za izkoriščanje Bohinjskega jezera za hidrocentralo v Baški grapi. Za posamezna območja so pomembne odločitve o varovanju okolja, o gradnji smučarskih in turističnih središč, o gradnji planinskih poti in koč, o gradnji hidrocentral, cest itd.

Gorski svet je sam po sebi za človeka posebljena narava oziroma prisposoda narave, ker je od nje bolj odvisen kot v nižjem svetu. V gorskem svetu vsaka manjša ali večja pokrajinska sprememba zato zbuja posebno pozornost in kritičnost, zlasti če gre za spreminjanje pokrajinskih vrednot s posebnim estetskim, ekološkim ali znanstvenim pomenom.

NIZKE SLOVENSKE ALPE

Slovenske Alpe, to je Julijske in Kamniško-Savinjske Alpe ter Karavanke, so brez dvoma jedro slovenskega gorskega sveta. Imajo nekaj predgorja s sredogorskim značajem, ostalo je visokogorski svet. Izven Alp je nekaj samostojnih sredogorskih vrhov, ki izrazito segajo nad lokalno gozdno mejo, na primer Matajur (1643 m), Blegoš (1562 m), Porezen (1632 m), Vivodnik (1508 m) na Menini planini, Boskovec (1588 m) na Golteh, Smrekovec (1577 m), Kamen (1684 m), Travnik (1637 m) v Smrekovski skupini, Snežnik (1796 m) v Snežniškem pogorju, V. Rogatec (1557 m), Mali Goljak (1495 m). Tudi Pohorja, ki je po geološkem nastanku sicer alpsko, zaradi značilnih sredogorskih potez reliefa navadno ne prištevamo k slovenskim Alpam. Nekateri od omenjenih vrhov in območij so tako blizu Alp, da bi jih po drugačnih kriterijih sploh lahko uvrstili mednje, na primer Menino planino, Rogatec, Smrekovec, Kamen, Travnik. Skupaj s Pohorjem bi jih lahko imenovali Nizke slovenske Alpe.

Nekaj gorskega sveta je tudi v slovenskem dinarskem kraškem območju. I. Gams ga v knjigi Slovenske gore imenuje Dinarske gore v Sloveniji. Mednje uvrščamo tudi visoke dinarske planote.

Naravne spremembe se nam zdijo glede na kratko obdobje znanstvenega opisova-

nja, opazovanja in instrumentalnega merjenja razmeroma neznatne v primerjavi s tistimi, ki jih je povzročil človek v zadnjih desetletjih, v obdobju razvoja industrije in turizma. Od tod včasih izkivljene predstave o relativni statičnosti naravnih, in nasprotno, o dinamičnosti družbenih procesov.

Za naravne procese je značilna stalnost in razmeroma majhna spremenljivost v intenzivnosti. V kratkem času jih je razmeroma težko zaznati, razen v primerih, ko gre za katastrofalno močne padavine, ki povzročijo poplave in nadnormalno odnašanje materiala, ali pa kadar gre za zemeljske plazove in podore, ki lahko temeljito spremenijo lice nekega manjšega območja. Geomorfologija kot znanost o oblikovanju reliefa pa zadnje čase pripisuje največje spremembe v videzu pokrajine prav katastrofam, ki so se dogajale v holocenu.

KAKO HITRO NASTAJA PRST?

Podrobnejša opazovanja in meritve so pokazale, da se tudi s počasnimi procesi postopoma izgublajo ali spreminjajo drobnejše reliefne oblike. Počasni se zmanjšuje strmina terasnih jež, povečuje pa debelina prepereline. Povprečno je 30 do 50 centimetrov debela preperelina na najmlajši würmski prodni terasi nastajala 10 000 let, na leto torej 0,003 do 0,005 centimetra nove prepereline. Ta podatek velja za mlajše würmske terase iz karbonatnega proda v spodnjem delu Ljubljanske kotline, vendar je uporaben tudi za gorski svet, čeprav tam predvidevamo še nekoliko počasnejše nastajanje prsti. V marsikateri naši gorski dolini, ki se je osvobodila ledu prav ob koncu pleistocena, je lahko šele od takrat nastajala preperelina, to je od odložitve zadnje talne morene in nastanka zadnjih fluvio-glacialnih teras, ki so v tesni zvezi z dokončnim umikom ledu.

Danes doživljamo pravo ofenzivo na vse tiste obdelovalne površine, ki niso dovolj primerne za strojno obdelavo. Mednje ponekod zadnje čase štejejo tudi grbinaste travnike v najvišjih delih naših gorskih dolin, ki se jih »melioratorji«¹ zato lotevajo z buldožerji. Nujno se moramo vprašati, kaj nam pomenijo grbinasti travniki kot pokrajinski element in v katerih območjih ga ne bi smeli prepustiti prej omenjeni usodi. Znotraj Triglavskega narodnega parka je v okolici Loga v Trenti, pa tudi drugod, precej površin na ta način že izgubilo svoj nekdanji videz. Namesto prejšnjih zelenih gričkov se danes beli po teh površinah od dežja sprano kamenje. Plodna prst je pokopana pod njim ali sprana s površja.

Se bo ta proces selil in širil tudi v druga terasna in morenska območja za nas pokrajinsko tako dragocene Trente, denimo v dolino Zadnjice, kjer si tamkajšnje pokrajine sploh ni mogoče zamisliti brez

grbin in ledeniških balvanov? Ne gre pa samo za naš edini narodni park in njegove doline, ampak tudi za druga gorska območja, ki bi lahko na ta način izgubila nekatere svoje osnovne poteze.

ODPLAKOVANJE KORISTNEGA

Pri pojavu erozije v gorskem svetu Slovenije, ki ga je treba tudi omeniti v tej zvezi, gre za tiste oblike in tista območja, kjer je erozija zelo izrazita zaradi neodpornih sipkih ali lahko razpadljivih kamnin. Med najbolj znanimi erozijsko aktivnimi območji v gorati Sloveniji so zlasti nekatere doline v Karavankah in v Julijskih Alpah. To so predvsem dolina Belce, Suklja, Smeča in Tofovega grabna na karavanški strani ter dolini Male in Velike Pišence oziroma izvirne grape na vzhodni strani Vršiča. Erozijsko zelo aktivna so jugovzhodna pobočja nad dolino Tamarja, izvirne grape v dolini Loške Koritnice, pod ostenci Loške stene, območje potoka Predelica, pobočja pod Srebrnjakom v Zadnji Trenti. Med erozijsko zelo aktivno dolino Slatenka, ki se napaja iz flišnih grap pod Golobarjem in Predolino. Tudi v osredju Bovške kotline je nekaj območij, ki so erozijsko nadpovprečno aktivna, kakor na primer izvirne grape Ročice. Podobne lastnosti imajo mnoge doline pod Krnskimi pogorjem in tudi v Baški grapi.

V naštetih aktivnih žariščih pospešene erozije in denudacije sta njuna poglavitna povzročitelja geološka podlaga in klima. Človek pa je z nesmotrno izrabo tal še pospešil te procese. Posebno vpijajoč primer pospeševanja hudourniške erozije je območje Žerjava v Mežiški dolini, kjer je dolomitna podlaga zaradi uničenja vegetacije na pobočjih na milost in nemilost prepuščena eroziji.

Naši zahodni alpski kraji so še posebno močno izpostavljeni nevarnostim, ki jih povzročajo izjemno obilne padavine v kratkem času. Absolutni maksimalni količini padavin v povojnem času se vsaj na Bovškem skoraj vsako leto precej približa vsaj eno od močnejših deževij. Značilno je, da si sodobno borbo proti poplavam ter kamnitim in blatnim tokovom v Alpah predstavljajo podpisniki tako imenovane Münchenske deklaracije o varstvu Alp drugače, kot je bilo v navadi doslej: »Namesto da bi postavljali protihudourniške objekte, je treba preprečevati nastajanje večjih vodnih mas s pogodovanjem in drugim ukrepi. Že izvedene posege v tekoče vode, ki so spremenili prvotne ekološke lastnosti, je treba odstraniti.«

GORE RAZTOPLJENEGA APNENCA

Med stalne in najbolj enakomerno potekajoče naravne procese, ki jih je mogoče ugotavljati neposredno in posredno, šte-

jemo tudi korozijo apnenca. Ta se izraža bodisi v obliki raztopljenega apnenca v vodi, torej v obliki različne trdote gorskih kraških vodá, ali pa posredno v obliki površinskih in podzemeljskih kraških oblik. Hitrost nastajanja teh oblik je mogoče celo izmeriti, za kar se nudijo najboljši primeri v nekoč poledenelih območjih. Večina manjših in občutljivejših površinskih kraških oblik je na golem visokogorskem krasu in tudi v gozdnatem pasu morala nastati po ledeni dobi, torej v zadnjih 10 000 letih. Nekatere površinske oblike, kot so kraške mize (ledeniški balvani na ledeniško obrušeni skalni površini), pa tudi škraplje, lašti in direktno instrumentalno merjenje iznosa korozije kažejo, da se je v zadnjih 10 000 letih golo apnenčasto površje znižalo za 30 do 100 centimetrov. V živoskalnih visokogorskih vrtačah, kjer se nabira obilo snega, pa je zniževanje precej hitrejšo, najmanj še enkrat hitrejšo. Še hitrejšo je v vrtačah, ki so nastale v sipkem karbonatnem morenskem gradivu in imajo različno velike dimenzije, od 3 do 10 metrov v premeru. Te vrste vrtače so bile v celoti izvtoljene v holocenski dobi in so nastale večinoma nad močnimi razpokami ali prelomi, ki so bili že prej korozijsko razširjeni.

Kraški proces je sodeč po teh podatkih navidez počasen, saj znaša letno zniževanje golega skalnega površja v visokogorju od 0,03 do 0,1 milimetra. Toda to je le približno tretjina vsega raztopljenega apnenca, ki ga odnese voda iz kraških masivov. Vse ostalo odpade na raztapljanje apnenca v razpokah tik pod površjem in na raztapljanje apnenca v večjih globinah, kjer so vodni tokovi že močnejši.

Intenzivnost zakrasevanja v našem gorskem svetu lahko predstavimo tudi drugače. Vode iz Julijskih Alp odnesejo povprečno z enega kvadratnega kilometra površja letno blizu 100 kubičnih metrov ali 250 ton apnenca. Iz vsega gorskega sveta nad 1300 metri, ki zavzema v Sloveniji 1418 km² ali 7,2 odstotka površine (po Gamsu) in ki je vsaj 90-odstotno zgrajen iz karbonatnih kamnin, odteče po rekah letno v raztopljeni obliki vsaj 200 000 ton apnenca. Konec koncev je tudi to vrsta preoblikovanja in preobrazbe gorske pokrajine, pa naj bo še tako nevidna in počasna.

GORSKI SVET SE PODIRA

Poleg kemičnih so pomembni za preoblikovanje našega gorskega sveta tudi recentni mehanični procesi, ki jih povzroča razpadanje kamnine zaradi temperaturnih razlik, zlasti zaradi zmrzali in zaradi vpliva gravitacije. Posledica tega je nastajanje melišč pa tudi podorov, in sicer pod strmejšimi pobočji. Poleg tega je ugotovljeno, da v višinah nad 2000 metrov pri nas lahko govorimo o pasu prevladujočega

mehaničnega razpadanja, ki ga dokazuje pogostejša prisotnost gruščá na površju. Med naravnimi procesi, ki so pomembni pokrajinski preoblikovalci, četudi na manjšem prostoru, so zemeljski plazóvi in podori. V slovenskem alpskem svetu so najbolj znani mogočni podori iz konca ledene dobe v dolini Soče med Kobaridom in Bovcem. V istem območju je pod Krasjim vrhom pred nekaj leti nastal manjši podor. Številni so manjši podori v višjih legah iz starejših obdobjih holocena, na primer na Kaninskem pogorju, na robovih Komne, okrog Triglava in drugod. Med recentnimi podori je najbolj znan podor na Javorščku iz leta 1956, podor v Vrsniku iz leta 1970, številni manjši podori, zlasti v strmejših pobočjih, pa so nastali v času furlanskega potresa leta 1976.

Zelo težko je napovedati, kdaj in kje lahko pričakujemo večji podor, ki bi resneje ogrozil naselja in ljudi. Eden od odklonilnih razlogov za vodno akumulacijo nad Kobaridom je bila tudi potencialna možnost za nove podore s Polovnika. Do sedaj so sicer nekatere velike podore v Alpah in pri nas povezovali s koncem ledene dobe, čeprav vemo tudi za take, ki so se zgodili »šebe« pred nekaj stoletji. V italijanskih Alpah so v zadnjih 450 letih zabeležili 124 zemeljskih plazov in podorov, ki so delno ali v celoti uničili 65 naselij.

Opozoriti je treba tudi na pojav kolebanja višinskih klimatskih pasov v preteklosti zaradi spreminjanja klime v holocenu. To je pripeljalo tudi do kolebanja vegetacijskih pasov in z njim vred do spreminjanja stanja v tleh. Ugotovljeno je, da je bila v tako imenovanem atlantskem klimatskem optimumu pred okrog 6000 do 7000 leti zgornja gozdna meja vsaj sto metrov višje od današnje klimatske meje. Ta pa marsikje zaradi vplivov človeka ni enaka dejanski zgornji gozdni meji.

Od sredine 16. stoletja dalje do začetka tega stoletja je trajalo obdobje hladnejšega podnebja, imenovanega »mala ledena doba«. Istočasno je bilo tudi gorsko pašništvo veliko bolj razširjeno kot danes, nekako od konca petdesetih let. Tako so slabše klimatske razmere in potrebe po novih pašnih površinah povzročile takratno zniževanje zgornje gozdne meje. Sedaj pa smo priče obratnega pojava.

POTUJOČA GOZDNA MEJA

Raziskovalci so prepričani, da je človek znižal zgornjo gozdno mejo v preteklosti zaradi paše ponekod od 200 do 400 metrov, in sicer v Kaninskem in zlasti na južnem pobočju Krnskega pogorja, nad Trento, na Vrščicu, na Kravcu, na Fužinarski planoti, na Pokljuki, na Govnjaču, na severni in južni strani Bohinjskih gora, v vzhodnem delu Kamniško-Savinjskih Alp in drugod.

Iz vzhodnih Kamniško-Savinjskih Alp po-

Pas prevladujočega mehaničnega razpadanja: pod strmimi gorskimi pobočji so velikanska melišča

roča Gams o plešivcih kot pogostih sredogorskih vrhovih brez gozda na vrhu, ki so izgubili gozd zaradi pašništva in požigalništva. Danes se vegetacija na teh vrhovih spet obnavlja in nekdanj znamenite razgledne točke izgubljajo privlačnost.

Vse to nakazuje, da gozdna meja pri nas ni ustaljena. Plesnik in Gams poročata o vplivu človeka na znižanje gozdne meje na Goljaki, kjer ekshumirane škraplje kažejo na nekdanjo odejo prsti in na drugačno, predvsem gozdno vegetacijo, ki je danes ni več oziroma jo zamenjuje ruševje. Iz tega je mogoče sklepati, da je bil hrbet Malega Goljaka dolgo brez gozda in da se je tu dolgo paslo.

Med vplive človeka štejemo seveda uničevanje gozda tudi na zgornji gozdni meji v času 1. svetovne vojne. Lokalno se dogaja to tudi danes povsod, kjer so smučarske proge speljane iz višin v doline. Tam je v ozkem pasu odstranjen ves gozd in z njim vred tudi gozdna meja. Obstajajo predlogi, da bi morala biti varovalni gozd, z njim vred pa tudi zgornja gozdna meja pravno in dejansko zaščiten.

Če vzamemo za izhodišče sedanje splošno segrevanje ozračja, potem je mogoče pričakovati, da se tudi dandanes višina zgornje gozdne meje postopoma dviga. Tu pa tiči problem, kako razmejiti vplive človeka in narave, kajti v istem času se je močno zmanjšala ali pa je sploh prenehala visokogorska paša.

S pomočjo nekdanjih pastirjev, ki se spominjajo starega stanja vegetacije, je bilo

mogoče na Goričici na Kaninskem pogorju ugotoviti obnavljanje rastja tudi nad gozdno mejo v pasu rušja. V dnu Smrekove drage na Trnovskem gozdu se suši svetlojubno ruševje zaradi preraščanja smreke. Ob poti na Češko kočo na nekdanjem pašniku v višini 1400 metrov prodirajo bukve med macesne. Obnavljajo se macesni na planini Ovčariji, izrazito se obnavlja drevesna vegetacija na Veži nad Lučko Belo v Kamniških Alpah. Tam je videti bukve med ruševjem.

OPUŠČANJE PLANIN

Spreminjanje gorske pokrajine pod vplivom človeka ima različne pojavne oblike in različne razsežnosti. V povprečju bi bilo mogoče reči, da je vplivov tem več, čim nižji je gorski svet, in obratno. Lahko je tudi reči, da se vplivi spreminjajo, ker se spreminja človekov odnos do te vrste slovenske pokrajine. Na eni strani se zmanjšuje izraba gorskega in visokogorskega prostora v kmetijske namene, na drugi strani pa se človek vrača v ta svet zaradi rekreacije in turizma. Eno vrsto človekovih vplivov zamenjujejo novi, drugačni in prej neznan vplivi. Med slednjimi so mnogi taki, ki drugače kot prej sedaj ogrožajo visokogorski svet.

Vegetacija se je v našem gorskem oziroma visokogorskem svetu Slovenije, v nekdanjih intenzivnih pašnih območjih, povsod okrepila oziroma obnovila. Nekdanj redko poraščena pobočja so ponekod nerazpoznavna zaradi novih mladih dreves, močno pa se zaraščajo z grmovjem in drevesi

tudi bolj oddaljeni travniki in predvsem pašniki. Obnovljeno grmovno in drevesno vegetacijo lahko imenujemo sekundarno vegetacijo. V tem pogledu najbolj izstopa Trenta, enako tudi sosednje doline Vrsnik, Lepenja, Bavšica, pa tudi neposredna in širša okolica Bovca. Vse to se je zgodilo na eni strani zaradi velikih populacijskih in gospodarskih sprememb v Zgornjem Posočju in tudi zaradi prepovedi paše koz. Čeprav je govor o alpskem svetu, gorovjih, skalovjih in gozdovih, je potrebno ugotoviti, da je na tem območju 26,4 odstotka slovenskih pašnikov.

Od 58 000 hektarov pašnikov je le 27 312 hektarov pravih visokogorskih pašnikov in le polovica od njih je bila uporabljena za pašo v zadnjem času. Od nekdanjih 530 planin ob koncu 19. stoletja se je leta 1960 njihovo število zmanjšalo na 406, sredi prejšnjega desetletja pa je bilo samo še 325 planin ali 60 odstotkov prvotnega števila. V Bohinju je bilo leta 1982 uporabljenih le še 45 odstotkov nekdanjih planin. Podobno je s številom goveda in planšarjev.

Še večji padec kaže Zgornje Posočje — od nekdanjih 32 na šest še danes izkoriščenih planin. Od takrat se še naprej opuščajo planine, vendar je prišlo vmes tudi do ponovnega oživljanja nekaterih.

Planinska naselja doživljajo ponekod preobrazbo v turistična naselja oziroma v naselja počitniških hiš. Najbolj izrazit primer korenite spremembe v funkciji planinskega naselja je Velika planina, kar je predvsem posledica žičnice.

Na Pokljuki, na Uskovnici in na Fužinarskih planinah je potekal razvoj nekoliko drugače. Po obdobju opuščanja in začetkih propadanja stanov v zadnjih desetletjih je na marsikateri planini v zadnjih letih prišlo do najemanja in menjave lastništva stavb. Novi lastniki ali najemniki jih sedaj obnavljajo v starem slogu. Večje zanimanje za obnavljanje stavb je tudi med dosedanjimi lastniki.

SMUČIŠČA SPREMINJAJO POKRAJINO

Poseben problem ekološkega ravnotežja predstavljajo območja turistične izrabe, ki so doživela najbolj izrazito transformacijo, v prvi vrsti z ureditvijo smučarskih prog. V naših razmerah prevlade apnenčasto dolomitne sestave podlage ni šlo brez uporabe razstreliva pri izravnavanju skalnate podlage. Posledica: močno spremi-njanje nekdanjega površja. Smučarske proge na Kaninskem pogorju so dobesedno vgrajene v živo skalo, gole skalnate lašte, prej razjedene v mrežo žlebičev in škrapelj, so s pomočjo mnogih ton razstreliva spremenili v gruščasto površje, ki ga je bilo nato mogoče ravnati s pomočjo buldožerja. Tako je del Kaninskega pogorja na pobočjih Za skripi dobil povsem novo podobo, podobno pa se je zgodilo

tudi na Velikem grabnu, vendar so graditelji tam uporabili precejšnje količine grušča in ga natresli po površju.

Toda dosedanje dogajanje je pokazalo, da se načrtovalci in izvajalci ureditvenih del premalo ozirajo na posebnosti visokogorske narave in se tudi ne ozirajo na svarila in opozorila poznavalcev oziroma raziskovalcev tega sveta. Najlepše to dokazuje primer postaje C na Kaninu, ki jo je porušil plaz, čeprav je na to nevarnost opozarjal domačin. Zaradi popravil in obrambnega nasipa, zaradi česar se je močno spremenila okolica postaje, je izgubljeno tudi brezno S19 zraven postaje, ki so ga upravljalci gradbišča neusmiljeno zasuili, čeprav ga jamarji niso niti raziskali do konca. Podobno usodo so doživeli tudi jamski objekti na trasah smučarskih prog in tudi nekateri drugi kraški pojavi, ki bi jih bilo treba pred začetkom del vsaj evidentirati, raziskati oziroma opisati in fotografirati.

Velike spremembe v pokrajini so nastale tudi drugod, na primer na Voglu, na pobočjih nad Kranjsko goro, zlasti pa na Krvavcu. Smučarske proge so dobesedno spremenile pokrajinski videz. Posebno novost v izkoriščanju gorskega sveta pomenijo športna igrišča na Rogli in na Kopah v višini 1500 metrov.

Vedno hujši problem so v gorskem svetu različne oblike onesnaževanje okolja. Najbolj zaskrbljujoče je zlasti onesnaževanje kraške podtalnice, pa tudi slabšanje kakovosti zraka in vse številnejša smetišča.

VAROVANJE IN GOSPODARJENJE

Kartografsko in tabelarično je mogoče najbolj jasno pokazati, kje so v gorati Sloveniji najmočnejše spremembe v pokrajinskem videzu in v prebivalstveni oziroma gospodarski strukturi.

Preobrazba kulturne pokrajine v gorskih dolinah je najbolj dinamičen, prostoren in stalen proces. V naših gorskih dolinah so se na zunaj najbolj spreminjala naselja in hiše v njih. Najhujši udarec je v tem pogledu utrpelo Zgornje Posočje in še zlasti Breginj, čemur je botroval furlanski potres leta 1976. Toda Breginj so porušili buldožerji in ne potres!

* * *

V interesu družbe je zajeziti ali celo odpraviti škodljive vplive novih oblik izkoriščanja gorskega sveta, hkrati pa vendarle omogočiti novejšie oblike gospodarjenja z visokogorskim svetom zaradi razvoja zdrave rekreacije in donosnega turizma. Zagotovo je sedaj še težko zadovoljivo odgovoriti na vprašanje, kako hkrati zadostiti varovalne in gospodarske interese. To je vprašanje, ki se ponavlja od kraja do kraja, od dne do dne. Pravi odgovor morajo dati vsestransko pretehtani razvojni programi, ki segajo v 21. stoletje.

KRAS KOT NARAVNA IN KULTURNA DEDIŠČINA

PODZEMLJE HRANI NAŠO ZGODOVINO

DUŠAN NOVAK

Vsak geomorfolog (pa tudi marsikateri znanstvenik druge stroke) bo na vprašanje, katere so najbolj pomembne in značilne pokrajine, postavil na prvo mesto značilno pokrajino južnokitajskega krasa. Ta pokrajina je bila že od nekdaj vir inspiracij in radovednosti za popotnike, umetnike in znanstvenike mnogih dinastij, še pred dinastijo Xu Xiaka v 17. stoletju. To traja vse do dandanašnjih dni.

Ta pokrajina je še lepa in skrivnostna. Prav na čelu seznama svetovne naravne dediščine je, piše v zborniku *Karst geomorfology and Hydrology* D. Forda in P. Williamsa (1989).

Kitajski kras ima sicer še druge pokrajine, pomembne za študij razvoja človeške rase. Odkritje ostankov pekinškega človeka v dvajsetih letih tega stoletja v jamah pri Zhoukoudianu 40 kilometrov severozahodno od Bejinga je eno od ključnih odkritij v tem stoletju; starost ostankov so ocenili na vsaj 700 000 let.

Kras je nasploh pomembna shramba prič kulturne in naravne zgodovine. V jamah so nenadomestljivi podatki o razvoju življenja, o nekdanjih klimatskih spremembah in o razvoju zemeljskega površja. Spet na južnem Kitajskem so izkopali zobe in čeljust največjega znanega prednika primatov, ki je bil štiri metre visok! Ostanke največjega ptiča so našli v sedimentih v jamah na Novi Zelandiji. Zamrznjeni ostanki ptiča vrste *Moa* v ledu alpskih jam dovoljujejo še druge raziskave, na primer raziskave strukture DNA. Najdbe sesalcev v jamah v 18. in 19. stol. dajo podatke za sklepanje o spremembah klime in okolja v preteklih geoloških obdobjih.

Stenske slikarije, ki so jih našli v nekaterih jamah, prikazujejo lovne živali in prizore z lova ter seveda povedo marsikaj o okolju v preteklih časih. Poleg tega so tudi priče umetniških prizadevanj in duhovnega življenja našega prednika. Najbolj znane so take najdbe v Španiji in v Franciji. To so mednarodno pomembni kraji kulturne dediščine, kjer pa se, žal, srečujejo s težavami, kako to dediščino zaščititi pred škodljivimi vplivi turističnega obiska ter jo ob tem tudi primerno predstaviti javnosti. — Podobne jame so še v Afriki, v Avstraliji in na Papui Novi Gvineji.

Okoli 650 turističnih jam je znanih na svetu, obišče pa jih nad 15 milijonov ljudi letno. Vsa ta množica turistov seveda vpliva na spremembe v klimi in

energijski bilanci podzemlja, kar povzroča škodo na pojavih, ki so velika naravna in kulturna zanimivost.

Ohranitev kraškega ozemlja je v novejšem času v ospredju zanimanja. Mnoga območja skušajo zaščititi kot naravne rezervate ali narodne parke. V novejšem času je eno od najpomembnejših tako zaščitenej območij Gunong Mulu na severnem Borneu. Ta svet je bogat z značilnostmi tropskega krasa, z nedotaknjenim ekosistemom, in to v časih, ko povsod po svetu izginja tropski gozd. Kot primer značilnega reliefa se tod nad pragozdom dvigajo konice skalnih stebrov. Tu je tudi vrsta velikih jam, med njimi Lubang Nasib Bagus z velikansko podzemeljsko dvorano Sarawak.

Tudi kamnine, v katerih nastaja kras, so pomemben dejavnik v našem življenju. Apnenec ima ključne zgodovine morja na Zemlji, sledovi sprememb temperature so ohranjeni na vseh kontinentih, okolje starega podzemeljskega sistema je še vedno ohranjeno.

Opustošenju, ki ga je povzročilo življenje v 20. stoletju v krasu, na površju in v podzemlju, je mogoče slediti po vsem svetu. Znanstveni svet se zavzema za to, da bi morali sprožiti mednarodno akcijo, ki bi ohranila to našo, človeško, naravno in kulturno svetovno dediščino. Številne mednarodne strokovne organizacije in združenja si za to že prizadevajo, na prvem mestu v teh prizadevanjih pa bi morali biti tisti, ki na krasu raziskujejo bodisi amatersko, bodisi profesionalno.

40 let prvega osemstisočaka

Plezanje na vrh Annapurne (8091 m), prvega osemstisočaka, ki se je dal »zavzeti« človeku, je njega dni v marsičem odločilno prispevalo k temu, da so si Francozi pridobili sloves svetovne alpinistične velesile. Ob 40-letnem jubileju tega velikega alpinističnega dejanja so sredi junija mestni očetje Chamonixa pripravili velikopotezno spominsko slovesnost. Vodja uspešne odprave iz leta 1950 Maurice Herzog je prevzel patronat nad temi štiridnevnimi kulturnimi dogajanjmi. Že več kot mesec dni pred prireditvami je potrdila svoj prihod v Chamonix številna ugledna himalajska družina, med njimi številni alpinisti, ki so ustvarjali zgodovino himalajizma in od katerih so nekateri že zdavnaj postali legende. Poleg spominskih prireditev in slovesnosti so pripravili razstave, konference in medijske prireditve, ki so osvetlile celotno pahlačo današnjega (in takratnega) ekspedicijskega dogajanja.

PIJAČA NA STRMIH POTEH

S hojo, predvsem še navkreber, in hitrejšimi vzponi in sestopi po gorskem svetu je povezano potenje našega telesa. In prav je tako! S potenjem se namreč skozi kožo izločajo številne škodljive snovi in se tako uravnava človekova presnova.

S potenjem se telo pri visokih temperaturah oziroma pri velikih naporih ohlaja z izhlapevanjem, da bi tako ohranilo stalno temperaturo pod 37 stopinj Celzija. Poleg tekočine pa grede tako v izgubo življenjsko pomembne mineralne snovi, kot na primer kalij, kalcij, magnezij in natrij. Izgubo tekočine je treba zato neprestano izravnati, da ne bi prišlo do motenj v krvnem obtoku, krčev v mišicah («mišični maček»), poslabšanja telesnih zmogljivosti in izčrpanosti. Prav tako je izdatno pitje tekočine izredno pomembno za redno delovanje sečnih poti in sistema in za izpiranje ledvic. Zastarelo mnenje »čim več

človek pije, tem bolj se poti« je znanstveno že zdavnaj ovrženo in celo nadvse škodljivo in nevarno.

PRIPOROČLJIVE PIAČE

Ne smemo pozabiti na to, da potrebuje človek dnevno približno dva litra in pol do tri litre tekočine, od česar dobi precejšen del s hrano, poldrug liter do dva litra pa mora vendarle spiti pijač. Pri telesnih naporih, na primer pri popotništvu, kolesarjenju in planinstvu, ali pri višjih temperaturah pa se lahko potrebe po tekočinah celo podvojijo in v izjemnih primerih celo potrojijo. Otroci potrebujejo tudi v normalnih razmerah večje količine tekočine, na kar nikakor ne bi smeli pozabiti ob športnih udeleževanjih svojih malčkov. Na vse te komponente naj bi mislili in naj ne bi pili le takrat, ko je žeja že nevzdrž-

Enajst osemtisočakov pod copato

Gorniško navdahnjene ženske so tudi v Himalaji vedno pogumnejše. Do konca leta 1987 je kakšnih 30 predstavnic nežnega spola prišlo na vrhove osemtisočakov, samo v zadnjih dveh letih pa se jim je pridružilo še 17 imen.

Najprivlačnejši osemtisočmetrski vrh je »lahko« dostopen Gašerbrum II, ki ga je uspelo preplezati 19 ženskam. V središču pozornosti je seveda tudi najvišja gora sveta, Mount Everest (8848 m), čeprav ženske na njem niso imele tako velikega uspeha. Že nekaj let trajajo vztrajni poskusi, da bi nanj nekako pripeljali prvo Francozinjo. Zadnji ženski, se pravi sedma in osma doslej, ki sta se povzpeli nanj jeseni leta 1988, sta bili Američanki Stacey Allison in Peggy Luce, od katerih je bila slednja sicer »razmeroma neizkušena plezalka«, Stacey, nameščenko v gradbeniški stroki iz Oregona, pa so v njenem rojstnem mestecu sprejeli kot pravo junakinjo in po njeni vrnitvi celo neko ulico imenovali »Stacey Allison Way« po njej. V klub najvišjih žensk je — čeprav seveda še brez lastne ulice — vstopila tudi prva Švicarka: Ursula Huber je 1. maja 1988 priplezala na vrh Manasluja (8163 m). Njeno plezanje je še pomembnejše in še več vredno od drugih, ker je prišla na vrh po zahtevni, deloma novi smeri (z vzhoda).

In kakšna je zdaj ženska bilanca na osemtisočakah? Čeprav ni na voljo še prav vseh podatkov, je vendarle zanesljivo, da je od leta 1974 (Manaslu) do leta 1989 skoraj 50 žensk iz desetih držav opravilo približno 65 vzponov v tej kategoriji. Po številu so na tem seznamu na prvem mestu Japonke z 12 imeni in 14 vzponi. Individualno vodi Poljakinja Wanda Rutkiewicz, ki je doslej priplezala že na vrhove petih osemtisočakov, od tega na dva najvišja. Medtem ko je Japonkam uspel prvi vzpon na Mount Everest (Junko Tabei, 1975), je Wanda kot prva ženska stala na ponosnem K-2 (1986), ne da bi med vzponom uporabljala dodatni kisik iz bombe.

V vedno natančnejšem »knjigovodstvu« v alpinizmu zdaj posebej vpisujejo tudi »najvišje zakonske pare«. Japonski par Endoh je leta 1988 z vzponom na Nanga Parbat skupno število »osemtisočmetrskih zakonskih parov« povečal na osem.

Samo še trije osemtisočaki, med njimi pa vsi iz skupine petih najvišjih, doslej še niso bili pod žensko copato. To so Lotse (8501 m), Kangčendzenga (8586 m) in Makalu (8463 m). Toda kako dolgo se bodo še lahko upirali ženskim naskokom? Zadnji čas so spet prišle v modo ženske odprave, katerih cilj je, da bi podrle »zadnje utrdbe moške prevlade in nadvlade«. Sicer pa bomo kmalu videli, kaj se bo rodilo iz tega.

na, ampak naj bi skrbeli za redno dovanje tekočine ves dan, po možnosti enakomerno.

Toda ali sploh pijemo pravilno? In predvsem: ali pijemo ustrezne tekočine?

Priljubljeni so zadnji čas mineralni napitki oziroma elektrolitske pijače. V dovolj velikih količinah nadomestijo izgubljene soli in elemente, tako preprečujejo zmanjšanje delovnih sposobnosti in so, skratka, izredna časa primerna športna pijača.

Toda tudi čaj (zeliščni in sadni) in mineralna voda sta se pokazala kot izredni pijači za gašenje žeje. Med mineralnimi vodami naj bi dajali prednost tako imenovanim »tihim« vodam, ki nimajo veliko ogljikove kisline ali so celo brez nje, saj je ogljikova kislina neprijetna za ljudi z občutljivim želodcem in lahko tudi sicer napihuje.

Sadni sokovi so karseda okusni in poleg tega telesu dovajajo dragocene vitamine. Morebiti pomešani z mineralno ali navadno vodo in tako razredčeni izvrstno blažijo žejo. V vsakem primeru pa naj bi znali posebej ceniti »stoodstotne« sadne sokove brez kemičnih konzervansov in brez dodatka sladkorja.

Ne nazadnje so tudi mleko in mlečne pijače nadvse učinkoviti napitki, ki prispevajo k boljši zdržljivosti. V vsakem primeru

je treba zelo paziti na to, da mleko ni prehladno, piti pa ga je treba po požirkih in ga ne zlitii vase, sicer lahko pride do želodčnih in trebušnih težav, človeku pa tudi lahko postane slabo.

KAJ PA PIVO IN VINO?

Izredno previdni naj bi bili pri alkoholnih pijačah. Alkohol namreč spodbuja izločanje tekočine iz telesa. Tako imenovani vrček ali »špricar« zelo hitro stečeta skozi telo, ne da bi lahko dopolnila tekočinske rezerve. Poleg tega lahko pride po močnem potenju do tako imenovanega razredčitvenega učinka krvi, vsebnost alkohola v krvi se izredno hitro poveča, kar seveda vpliva na zanesljivost koraka in na zmožnosti reagiranja, preobremenjena pa sta tudi srce in krvni obtok. Toda zvečer, po telesnih naporih, nikakor ni mogoče nasprotovati kakšnemu pivu ali kozarčku vina, komur je to pač všeč.

Vsa ta preišljevanja nas pripeljejo do zaključka, da bomo morali na gorskih poteh pravilnim pijačam in pravilnemu pitju posvečati bistveno večjo pozornost, kot smo jo nemara doslej, da bi se dobro počutili, da bi bili dobro pri močeh in da bi lahko do vseh podrobnosti uživali na potniških, gorskih in kolesarskih poteh.

UMRL JE KRALJ DOLOMITOV LUIS TRENKER

ČLOVEK JE SAM POSTAL GORA

»Kralj Bledih gorá« Luis Trenker se je vrnil domov v svoje nadvse ljubljene Dolomite. Na majhnem gorskem pokopališču v St. Ulrichu v Grödenski dolini ob vznožju Langkofla so sredi aprila pokopali južnotirolskega filmskega igralca, gornika in plezalca, režiserja in pisca knjig. Gorski vodniki iz Sextena in Zermatta ter grödenski veljaki so nesli masivno hrastovo krsto, kakšnih 5000 ljudi je šlo v žalnem sprevodu, med njimi Reinhold Messner ter grödenski skladatelj in večkratni dobitnik oskarja Giorgio Moroder, pa tudi delegacije iz Zveze republike Nemčije in Avstrije. Deželni nadglavar Silvius Magnano je imel nagrobni govor, v katerem je dejal, da je pokojnik s svojimi deli milijone ljudi po vsem svetu navduševal nad gorami, krona legende Trenker pa je bila po županovih besedah, da »je človek sam postal gora«. Odlično inscenirana — kot številni njegovi filmi — je bila tudi Trenkerjeva zadnja pot: domača Grödenska dolina se je odela v najlepšo obleko in na globoko v dolino zasneženem Langkoflu je visela nežna pomladanska svetloba.

Luis Trenker je umrl v starosti 97 let 12. aprila v Bolzanu (Bozen). Več tednov

je pred tem ležal v regionalni bolnišnici južnotirolskega glavnega mesta. Njegov zdravnik iz geriatričnega oddelka te bolnišnice je dejal, da sta bila konkretna vzroka smrti odpoved delovanja srca in ožilja ter pljučnica.

ARHITEKT, IGRALEC IN GORNIK

Južnotirolski filmski igralec, režiser, avtor in gornik Luis Trenker se je rodil 4. oktobra 1892 v St. Ulrichu v Grödenski dolini na Južnem Tirolskem. Njegov oče je bil slikar, rezbar in kipar. V Innsbrucku je Trenker opravil maturo in v teh šolskih letih tudi izpit za gorskega vodnika. Leta 1912 je začel študirati arhitekturo na Dunaju, že avgusta 1914 pa je moral takrat 22-letni Luis na vojno fronto v Galicijo. Ko se je v vojno vključila Italija, se je gorski vodnik Trenker bojeval v Dolomitih in okoli Ortlerja. Svoja takratna doživetja je predvsem podoživel v filmu »Gore v plamenih«, za roman z enakim naslovom pa je leta 1931 dobil nagrado mesta Dunaja.

Leta 1922 je Trenker končal študije v Gradcu in potem do leta 1924 delal v nekem arhitekturnem biroju v Boznu. Poleg

Luis Trenker (1892—1990), kulturnik in planinec, ki med nekaterimi našimi planinci po zadnji vojni ni bil dobro zapisan

tega si je dodatno služil denar kot gorski vodnik in učitelj smučanja, dokler ga ni odkril nemški film. Trenker je tako dobil glavni vlogi v filmih pionirja planinskih in športnih filmov Arnolda Francka »Gora usode« (1924) in »Sveta gora« (1925).

Trenkerjevo odločitev, da bi svojega filmskega konjička v tridesetih letih spremenil v poklic, je olajšalo dejstvo, da mu takratna fašistična vlada v Rimu ni priznala diplome iz arhitekture, ki jo je dobil v Avstriji. Leta 1927 se je preselil v Berlin, kjer je živel in delal do leta 1940. V teh letih so nastali nekateri od njegovih najbolj znanih filmov in knjig, tako »Upornik«, »Izgubljeni sin«, »Gora kliče« in »Kalifornijski cesar«.

Njegovo vehementno nasprotovanje italijanizaciji Južne Tirolske, ki je bila posledica nemške izseljevalne politike, je imelo za posledico to, da se je znašel na nacističnem seznamu za ustrelitev. Leta 1941 mu je uspelo odpotovati v Rim, kjer sta nastala njegova filma »Pastor Angelicus« in »Monte Miracolo«, pri katerem je Pier Paolo Pasolini kot filmski asistent delal pri Trenkerju. Na Južnem Tirolskem pa zaradi svojega nasprotovanja preselejevanju prebivalstva »v rajh« ni mogel ostati. Poleg tega naj bi katoliške težnje več njegovih filmov motile nacistične. Na poznejše očitke, da je bil nekaj časa njihov simpatizer, je Trenker reagiral nadvse besno.

Od leta 1945 je živel ta mož, ki je bil od leta 1928 poročen s Hildo von Bleichert in ki je bil oče štirih otrok, izmenoma v svojem stanovanju v Münchnu in v svoji

vili v Boznu ter ta čas posnel vrsto filmov, med njimi »Dvoboj v gorah« (1950), »Usoda na Matterhornu« (1956), »Bliska-vice zaradi Marije« (1957) in »Njegov najboljši prijatelj« (1962). Ob tem je Trenker objavil vrsto romanov in ilustriranih knjig, med njimi »Moje gore«, zgodbe »Prijatelji gorá« in avtobiografijo »Vse je šlo v redu«. Svojo pisateljsko povojno afero z najdenim »Dnevnikom Eve Braun«, Hitlerjeve ljubice, je pozneje rad zamolčal.

KAJ JE BIL PRAVZAPRAV TRENKER?

Poleg igranih filmov in več kot 40 knjig je Trenker pripravil več kot 50 kulturnih filmov. Dobil je vrsto visokih odlikovanj Italije, Tirolske, Bavarske in Nemčije.

»Za vse, čisto za vse se moram zahvaliti goram. Gore so me spodbujale in me oblikovale v tisto, kar sem zdaj,« je dejal Luis Trenker, ko je bil star 80 let, to pesem hvalnico pa je pravzaprav zapel svojim domačim Dolomitom in Južni Tirolski. Od takrat so bili še polnih 17 let izvir njegovega neumornega življenja.

Zdaj pa je onemel ta »gorski kralj«, ki je kot komajda kdo drug celotnemu alpskemu območju dal svoj pečat, ki je hkrati ustvarjal filmsko zgodovino in pustil literarne sledove.

Sicer je bil Luis Trenker — podobno kot Karajan — kameleon, ki spreminja svojo zunanost, pri tem pa ostaja njegova substanca vendarle enaka. Filmski poznavalci in strokovnjaki, posebno še intelektualno ošabni, priznavajo, da je bil Trenker v resnici velik gornik, saj je med drugim opravil kakšen ducat prvih pristopov in potegnol nove smeri tretje in četrte težavnostne stopnje. Gorniki ne morejo mimo podatka, da je bil sicer gorski vodnik, vendar je mnogo pomembnejši kot filmski režiser, ki je posnel dva ducata igranih in tri ducate dokumentarnih filmov, igralec in pisec knjižnih uspešnic, ki so izšle v nakladi osem milijonov izvodov. Meščani ga smatrajo za izrednega sina narave iz divjega Južnega Tirolskega, ki ima poleg vsega mik in čar vsaj nekakšnega zastopnika eksotične ladinške manjšine. Njegovi rojaki iz Grödenske doline ga imajo za enega od svojih, ki pa je postal svetovljan in se kot arhitekt celo povzpел med intelektualce.

Zdaj se je dokončno vrnil v svojo dolino, v kateri se je rodil — samo kot Luis Trenker.

Alli ne bi bilo lepo, ko bi bili vsi slovenski planinci kot družina zbrani okoli Planinskega vestnika? Poskusite tudi vi kaj storiti, da dosežemo ta cilj!

PO KLINIH IN OB JEKLENICAH NAD PREPADNIMI STENAMI

KUGYJEV KRALJEVSKI MONTAŽ

STANKO KLINAR

Včasih, pred zadnjo svetovno vojno, so navdušeni planinci iz matične domovine Slovenije kar pogosto odhajali razen v Julijske in Kamniške Alpe ter Karavanke tudi v Zahodne Julijske Alpe. Spomnimo se klasičnih slovenskih planinskih piscev: koliko svojih doživetij teh gora so nam zapustili opisanih! Tja je menda kot zadnja redno zahajala generacija dr. Mihe Potočnika, potem pa kot da so te gore postale za nas nezanimive. Pa so zanimive, in še kako, le da so razmere po vojni s skoraj zaprto mejo odrezale te hribe od naših gorskih dejanj in misli. Stanko Klinar, odličen poznavalec teh vrhov, nam s svojima opisoma zavarovanih plezalnih poti na Montaž daje navsuet, kam naj (tudi) usmerimo planinski korak te poletne dni. (Op. ur.)

MONTAŽ (2754 m) — VIA AMALIA

(Prej »Via dei Cacciatori Italiani«, »Pot italijanskih lovcev«)

Izhodišče: Ovčja vas (Valbruna), 807 m, v Kanalski dolini.

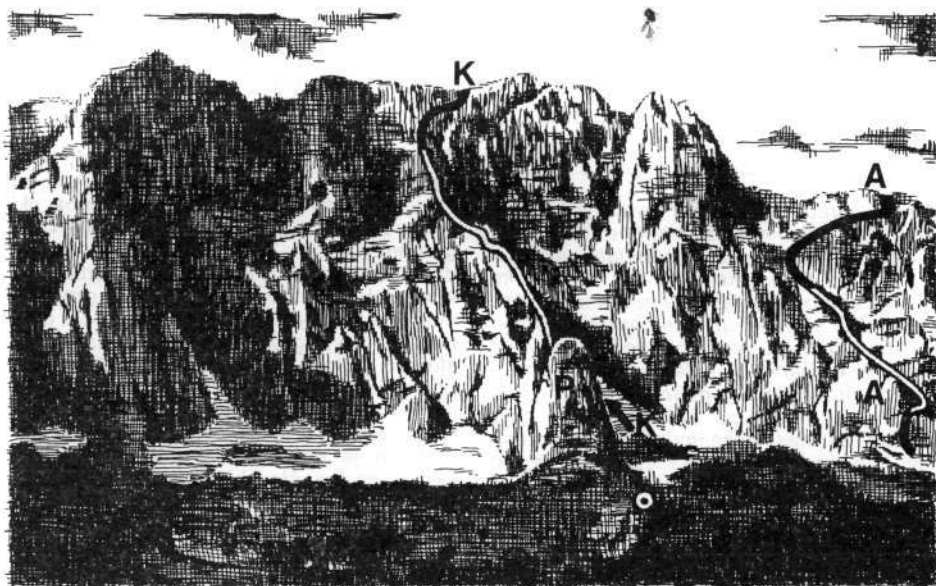
Koče in zavetišča: Bivacco Carlo Stuparich, 1587 m; Bivacco Adriano Suringar, 2430 m; Rifugio Giacomo di Brazza, 1660 m.

Dostop: iz Ovčje vasi se peljemo z avtom v dolino Zajzero do Kugyjevega spomenika, 5 km. Če cesta na prodiščih v vznožju Montaža ni preveč razrita, se lahko pripeljemo v skrajni dolinski sklep (Na Starem Tamarju, še 1,5 km). Iz skrajnega dolinskega sklepa se vzpnemo desno (zahodno) po markirani stezi h koči Carlo Stuparich, 1587 m, 1.30 h. Koča stoji na porasli skalni konici izpostavljeno nad Zajzero, umaknjena sili plazov, ki pozimi prečesavajo strme zeleno obraščene pode pod severno steno Montaža.

Zelo pripravno je tukaj prenočiti in od tu zjutraj začeti turo. Pot nadaljujemo naravnost navzgor proti Montaževi steni, mimo odličnega studenca (okoli 1760 m, pol ure nad bivakom), nato pa pod iztekem velikega ledenega žleba (vstop za Kugyjevo pot) desno (zahodno) proti navpičnim rumenim stenam. Ker so tu morenske nasutine, ponavadi pa tudi obsežna snežišča, stezi ne moremo dobro slediti, vendar bomo markacijo zagotovo spet našli na nekoliko vabljivejšem, čeravno še zmeraj zelo strmem pečevju zahodno od rumenih sten. Tu je vstop, na višini blizu 1900 m, 1 h nad kočo, 3 h nad Zajzero.

Opis: Ko gledamo Montaž od daleč, opazimo, da se izpod Severnega stolpa do vznožja stene spušča orjaška grapa, ki jo na zahodu obrobajo stolpi Zmajevega grebena. Ta grapa daje smer naši poti, dokler se ta giblje po severni strani. Vendar zdaj, ko smo na vstopu, o grapi ni sledu, markacija, žice in penjače pa drže navzgor v vrto glave stene. Šele nad njimi slutimo grapo, ki jo po kakih 200 m izpostavljenega plezanja tudi dosežemo. Ta del je res strm, ponekod docela navpičen, toda zanesljivo zavarovan in silno zanimiv. To je najodličnejši del poti, mogočen in pester, človek se čuti napol izgubljenega sredi nebotičnih odbijajočih sten, hkrati pa je vesel, da mu narava skoraj čudežno ponuja roko v obliki nepričakovanih, četudi dokaj težavnih prehodov. V grapi se svet močno položi, vendar ni zelo lahak. Skala je od kamena in plazov vsa pobita, klini polomljeni, in če ne pazimo dobro na smer, se nam bo kak korak zdel težji kot spodaj v steni. Pot je torej res primerna le za dobro izurjene planince. Tudi sneg vpliva na občutek težavnosti in objektivno nevarnost. Više krene pot iz grape levo, po travnih vesinah in meliščih navzgor, nato pa pod Severnim stolpom desno čez strme trave in daleč ven na ogromno grebensko ramo Pleče, kjer se nam prvič odpre razgled na zahod. Zdaj smo že visoko, okoli 2450 m, vse naokrog in nad nami se odpira veličasten gorski svet. Pot nas pelje dolgo časa po grebenu Pleča proti vršni Montaževi gmoti, nato se spusti na severozahodno stran, prečka vznožje ogromne in strme snežne grape, ki priteka izmed Severnega stolpa in Montaža, pelje mimo temačnega kraškega brezna, ki mu ne vidimo dna, in se vzpne po strmejšem skalovju na ozko polico, ki ji sledimo okoli vogala (navpičnega Montaževega zahodnega raza) na jugozahodno stran in se skoraj zaletimo v bivak Suringar, 2430 m, ki se stiska pod previsom in zavzema ves prostor na polici. Do sem pot ni težka, kadar je kopna (čeravno ponekod zelo strma in izpostavljena), sneg pa nam lahko nakopije nepredvidene preglavice. Zato brez cepina in vrvi, zlasti v zgodnjem poletju, nikar na to pot! Od vstopa 3 h.

Bivak Suringar (5 ležišč z odejami) je sila zanimiv in vabljiv; čepi kot orlovsko gnezdo docela izpostavljeno na polici Grande Cengia, ki reže počez vso zahodno stran Montaža. Tu se konča Via Amalia. Ne konča pa se naša pot, zakaj tu ne moremo ostati, pa tudi vrha še nismo dosegli.

Montaž, severna stena: O — Bivacco Stuparich, A — Via Amalia (spodnji del), K — Kugyjeva pot, P — Turn v policah

Na vrh je najpripravneje iti po Findenegovi poti, ki pa je bolj smer kot pot, kajti ni zavarovana, čeprav je vzorno markirana. Ni težka, je pa nevarna zaradi strmih in padajočega kamenja. Giblje se skoraj ves čas po ozkem žlebu in po nasutem skalovju nad njim, nazadnje po zahodnem vršnem grebenu. Od bivaka Suringar gremo po polici kakih dvajset metrov naprej, da postane svet manj strm. Tu piše na skali »Montasio« in puščica kaže navzgor v žleb, ki para celotno jugozahodno stran Montaža. Ko se žleb cepi, gremo naravnost (to je levi krak vzpona), nato pa čez lahko, a strmo in izpostavljeno posuto pečevje dosežemo greben, po njem pa v 10 min. vrh Montaža. Od Suringarja 1 h. Iz Zajzere 7 h.

Na vrhu stoji zvonček v spomin na tržaškega alpinista Deffarja. Kar pa se tiče lepote in veličastja, je bil Montaž deležen že velikih slavonspevov, da naj tu samo ponovim s Kugyjem: »Pridite in pogledajte.«

Sestop: Glede na to, da se najbrž želimo vrniti v Zajzere, kjer smo pustili vozilo, je najbolje sestopiti po isti poti. Z vrha v dolino 5—6 h, do kočice Stuparich 4 h, odvisno od snežnih razmer. (Sestop po Kugyjevi poti je nepoznavalcem treba odločno odsvetovati. Običajno se planinci le povzpno po Kugyjevi poti in sestopijo po Via Amalia.)

Če nas kdo z avtom pride iskat na planino Pecol ali bi sicer želeli spoznati tudi (ne dosti manj divjo) južno stran gore in razdeliti turo na dva dni, kar je zelo hvalevredno, tedaj sestopimo po običajnem južnem pristopu, ki je dobro marki-

ran, razmeroma lahek in varen. Gremo tako:

Z vrha Montaža sledimo grebenu daleč na vzhod domala v škrbino pred Vrhom Brda, kjer se spustimo na jug nekoliko zračno po dolgi lestvi Scala Pipan, nato pa prečimo skozi skrotast svet spet daleč na zahod na Škrbino Vrh strmalí (Forca dei Disteis, 2202 m), od koder se spustimo čez travnate vesine, spet proti jugovzhodu, h koči Brazza, 1660 m, ki stoji nad planino Pecol. Dve uri z vrha Montaža. Tu prenočimo. — Če pa smo se spotoma premislili, lahko tik nad škrbino Vrh strmalí zavijemo desno navzgor mimo orjaškega stolpa Disteis na Grande Cengia (Veliko polico) in po njej k bivaku Suringar, 2—3 h z vrha, naprej pa po Via Amalia, kot smo se vzpeli.

Povzetek: Zajzera — kočica Stuparich 2 h — vstop 1 h — bivak Suringar 3 h — vrh Montaža 1 h — kočica Brazza 2 h. Sestop z vrha po poti vzpona 5—6 h. Enodnevna tura.

MONTAŽ (2754 m) — KUGYJEVA POT (»DIRETTA KUGY«)

Izhodišče: Isto kot za Via Amalia.

Koče in zavetišča: Iste kot za Via Amalia.

Dostop: Do kočice Stuparich in še dobre pol ure naprej proti Montažu enako kot pri Via Amalia.

Iz spodnjega dela Montaževe stene izstopa nizek greben, ki se na severu konča v gladkem stolpu, imenovanem Turn v policah (Torre Palizza, 1948 m). Studenec ob poti, pol ure nad bivakom Stuparich, je približno na isti višini kot vznožje stolpa. Zahodno ob grebenu se vleče kvišku ogromno snežišče, ki postaja zgoraj vse

ože in strmeje in se izoblikuje v pravi snežni ali ledni žleb; zajeda se visoko v Montažev steno. To snežišče, imenovano Montažev zahodni ledenik, daje smer poti, vendar mu sledimo le približno do polovice, kjer zavijemo levo v strme skale. Tu je vstop, na višini okoli 2050 m, 1.30 h nad kočjo Stuparich. (Via Amalia zavije proti zahodu že pod iztekom tega snežišča.)

Opis: Vstop je ključno mesto poti. Zgrešiti ga ni mogoče, ker že s snega razločno vidimo, kako se vrsta klinov v strmi steni nad nami začrtava v nebo. Od krajne počí, množine in oblikovitosti snega je odvisno, kako hitro bomo dosegli žico in kline. Vendar je treba pohiteti, ker medtem obsije sonce krušljivo pečevje za Severnim stolpom in začne se kanonada kamenja iz nasprotné stene naravnost na naš vstop. Včasih je treba do žice prosto plezati po gladki mokri skali (nekaj metrov težavno in tvegano), z veliko krhko opastjo nad glavo; včasih sploh ni mogoče prestopiti čez krajno počí; včasih pa, zlasti v jeseni, ko je sneg popolnoma poledenel, pa še do krajne počí ne pridemo brez ledne opreme (cepina in derez). Zato je verjetno najprimernejši čas za to pot do srede avgusta. (Če nas stena na tem mestu odbije, previdno sestopimo k vzhodni snežišča in se napotimo k Via Amalia, da dan ni izgubljen.)

Začetna dva raztežaja sta precej strma in zahtevnejša, kot se nam zdi od spodaj. Klinov, dasiravno so odlični, je nekoliko premalo, nekateri pa so tudi od plazov pobiti, tako da je treba delno tudi prosto plezati. Vendar je skala zelo trdna in plezanje je pravi užitek. (Spomnimo se pogumnih Ojcingerja in Jožeta Komaca, ki sta tu prosto plezala. Brez klinov IV. stopnja!) Ko imamo to mesto za seboj, je bitka za steno dobljena. Znajdemo se na zagruščeni terasi, na katero pripelje iz zgornjega dela ozebnika nekakšna razbita polica (rampa). Menda se je v dobrih snežnih razmerah v resnici mogoče izogniti vstopnim težavam tako, da se vzpenjamo po ozebniku naprej in višje zavijemo po rampi levo na omenjeno teraso. Po mojih skušnjah pa vzpenjanje po žlebu zaradi strmíne ter širokih in visokih prečnih prepok v snegu (ledu) ni lahko, niti zaradi padajočega kamenja varno.

Podrobnejši opis nadaljnje poti ni potreben. Klinov je dovolj, da kaže smer, četudi bi si jih za varnost in lažje plezanje včasih želeli več. Skoraj povsod najdemo prijetno razčlenjeno belo trdno skalo. Približno na mestu, kjer se vzhodni greben (Turn v policah) zlije s steno, najdemo vpisno knjigo beljaškega planinskega društva. (Le-to je svoj čas pot nadelalo in menda še zdaj nekoliko skrbi zanjo.) Višje, ko se stena spet postavi nekoliko bolj pokonci, naletimo na »Passo Oitzinger« (napis na skali, »Ojcingerjev pre-

Montaž, zahodna stena: S — bivak Suringar, A — Via Amalia (zgornji del)

Obe risbi: Darinka Madjanovič

hod«); to je vodoravna, nizko prekrita polica, dolga pol raztežaja, ki bi prvopristopnike skoraj veljala življenje. (Vredno je še enkrat prebrati dramatični Kugyjev opis in njegovo pohvalo Jožetu Komacu, ki je vso navezo rešil iz zagate.) Danes se nam je ni treba bati, saj je zaradi gostih klinov, po katerih udobno korakamo po odprti steni zraven police, naravnost pohujšljivo lahka in hkrati prijetno izpostavljena. (Menda je bilo tudi prej, ko še ni bilo klinov, bolj pripravno držati se z rokami za oprimke na polici in pustiti noge bingljati po odprti steni. Tako pravi Tuma.) Ko imamo to mesto za sabo, se stena kmalu položi, sčasoma do take mere, da ne zasluži več tega imena. V tem razbitem svetu je treba nekoliko bolj paziti na markacije. Pripelejo na Montažev vzhodni greben (stik z običajnim južnim pristopom, ki drži od kočje Brazzà), po katerem v 10 min. dosežemo vrh. Od vstopa 3—4 h, iz Zajzere 6—7 h.

Kugyjeva pot ubira središčno smer skozi Montažev severno steno, zato velja za direktni in najnaravnejši pristop iz Zajzere na vrh. Kot taka in zaradi naravnih lepote in veličastja je res idealna. Seveda je dokaj zahtevna in je bolj priporočljiva za izurjeno srednjo plast planincev kot za planinske vandrovice. Ocenjujejo jo z II, vstop III (po alpinistični težavnostni lestvici), četudi je to krivično do pravih

plezalnih smeri, ki niso ne markirane ne zavarovane. Po mojem mnenju mora še vedno veljati za zavarovano pot, kljub navedbam v nekaterih vodnikih (Schöner, Buscaini), da se »v steni še najdejo ostanki nekdanjih varovalnih naprav«. Niso samo ostanki, so čisto pošteni in močni klini, le ponekod manjkajo. Kdor je steni dorasel, ga bo nanjo vezalo trajno doživetje.

Sestop: Večina planincev se odloča za sestop po Findeneggovi poti do bivaka Suringar, nato pa po Via Amalia nazaj v Zajzero. To pa je hkrati največ, kar na Montažo lahko dobimo. In v resnici je zelo veliko. Veličastje te povezave prekaša veliko ferat v Dolomitih in se lahko primerja s prečenjem Civette po obeh njenih feratah.

Z vrha Montaža se napotimo po grebenu proti zahodu, nato pa se spustimo po Findeneggovem žlebu k bivaku Suringar. Pot je markirana, ni pa zavarovana; nevarna je zaradi padajočega kamenja. Naprej po Via Amalia v dolino. (Opis glej pri »Via Amalia«, in tudi glede drugih možnosti glej tam.)

Povzetek: Zajzera — bivak Stuparich 2 h — vstop 1.30 h — vrh Montaža 3.30 h — bivak Suringar (po Findeneggovi poti) 45 min. — bivak Stuparich (po Via Amalia) 3 h — Zajzera 1 h. Enodnevna tura, a dolga in naporna. (Bolj kot za Via Amalia je priporočljivo prenočevanje na Stuparichu.)

Literatura:

Zemljevidi:

1. Julijske Alpe, zahodni del. Planinska založba, Ljubljana.
2. Alpi Carniche e Giulie Occidentali. Ed. Tabacco, Udine.

Vodniki:

1. Mihelič-Petkovšek-Strojin: Julijske Alpe. 3. izdaja, Ljubljana 1985.
2. G. Buscaini: Alpi Giulie. CAI Milano 1974.
3. D. Marini-M. Galli: Alpi Giulie Occidentali. CAI Trieste 1983.
4. H. Schöner-K. Brandstätter, Julische Alpen, Rudolf Rother, München 1989.

SPOMINI OSKRBNIKA IZ PREŠERNOVE KOČE

KRIŽ NA STOLU IN KRIŽI OKOLI NJEGA

ANTON ANDREJČIČ

Naj bo ta zapis malo pozen, če ne že prepozen odmev na članek Križ na Stolu, ki je bil objavljen v PV št. 7-8/89, str. 364.

OAV namreč želi, da bi na vrhu Stola ponovno postavili križ in se obrača na PZS, da posreduje pri pristojnih organih. Člani kolegija PZS sicer soglašajo s postavitvijo križa, vendar imajo glede tega zadnjo besedo drugi slovenski državni organi. Predsedništvo PZS naj bi se pogovorilo z Republiškim komitejem za mednarodno sodelovanje.

Ker pozneje nisem zasledil v PV nikake objave — mogoče sem zgrešil —, kako je bila zadeva glede postavitve križa na Stolu rešena, sem bil prepričan, da križ na Stolu še ne stoji. V tem prepričanju sem sestavil dopis za PV. Bil sem pa le malo v dvomu in preden sem svoj rokopis vrgel v pisalni stroj, sem se zanimal pri sovaščanu Marku, ki je navdušen planinec. Na moje presenečenje mi je povedal, da je nov lesen križ že postavljen, vendar ne čisto na vrhu Stola, ampak na grebenu zahodno od vrha.

Čeprav je ta »križna« zadeva že urejena, se oglašam s tem prispevkom, ki ne obravnava samo problematike postavitve križa, ampak tudi še druge velikostolske križe in težave.

Križ na Stolu (2236 m) ni osamljen. Kolikor sem videl sam in zvedel drugod (upam, da so ti podatki točni), je postavljen lep železen križ tudi na Kepi (2143 m) in na Celovski špici (2103 m), kjer sta celo dva lesena križa, od katerih je eden bolj skromen. Križ, železen, stoji tudi na Svačici (1960 m), na Palcu (2027 m) in na Košutnikovem turnu (2134 m), pa mogoče še kje drugje, takšen, kot jih vidimo na vrhovih čez mejo.

Kot sem zvedel, je bil za polomljenim križem iz leta 1975 pred sedanjim novim križem postavljen še en križ, ki pa se je zrušil zaradi krušenja grebena na koroško stran.

Korošci postavljajo križe po vrhovih, mi pa jih imamo že kar v dolini preveč. Tudi na vrhu Škraltice (2738 m) je bil postavljen impozanten železen križ, vendar smo ga prevrnili v dolino. Pokojni gorski vodnik in reševalec Hanza Vertelj iz Kranjske gore se je zaradi podrtega križa zelo hudoval na znanega starega alpinista Uroša Župančiča, ki je bil po njegovem mnenju pred vojno glavni pobudnik za postavitve in po vojni za odstranitev križa. Vsaka stvar ob svojem času!

Moji naslednji podatki se nanašajo na leto 1975, ko sem bil v letni sezoni oskrbnik v Prešernovi koči (2193 m) na Malem Stolu (2198 m), Francelj pa je bil šef kuhinje, seveda sam. Več kot stokrat sem

bil na vrhu Velikega Stola (2236 m). Največkrat sem bil sam, včasih je bil z menoj Francelj, predvsem tedaj, kadar sva popravljala polomljeni križ ali z žico zavarovala prepadno severno ostenje. Vedno pa so me spremljale na poti gorske kavke, ki so me pričakovale že na vrhu, še preden sem prisopihal do križa. Ko sem tako sedel na vrhu ob križu, »futral« kavke in študiral zabetonirane betonske kocke-mejnike, sem v svoje presenečenje ugotovil, da je vrh Stola bolj avstrijski kot slovenski: takole približno dobri dve tretjini proti slabi tretjini, čeprav Korošci ne morejo priti na vrh Stola drugače kot po slovenski zemlji, saj kakšno »športno« plezanje direktno na vrh po severni krušljivi strani ne pride v poštev. Toda s Franceljnom sva ugotovila, da križ stoji v celoti na avstrijski strani.

VREME NA STOLU

Pa še nekaj o mojih pohodih na vrh Stola in o vremenskih razmerah na območju Stola. V letni sezoni (od 29. 5. do 5. 10. 1975) sem bil, kot že rečeno, oskrbnik »Prešerna«. Tedaj sem si zadal dve nalogi: da bom šel vsak dan na Veliki Stol in da bom vodil tekočo evidenco o vremenu. Ti dve nalogi sem vestno izpolnjeval. Iz Prešernove kočice (2193 m) je višinska razlika do vrha Stola (2236 m) 43 metrov, to je četrta ure zmerne hoje,

Avtor prispevka ob križu na vrhu Stola leta 1975

nazaj pa seveda manj. Na vrhu Stola sem bil 113-krat v 100 dneh letne sezone. Stol sem obiskal v vsakem vremenu, tudi v dežju, burji, sneženju in megli, podnevi pa tudi ponoči, če podnevi ni bilo časa. Včasih je bila tako gosta megla, da nisem videl koraka pred seboj. Ob močni burji sem se plazil proti vrhu dobesedno po kolenih in se krčevito prijemal skal, ker so bili sunki burje tako močni, da bi me prevrgli ali pa me porinili celo prek grebena, če bi hodil pokonci.

Sedaj je teh pohodov na Stol že zdavnaj konec; pri 76 letih starosti Prešernovo kočico na Malem Stolu opazujem samo še skozi leče daljnogleda.

Vremensko situacijo sem si zabeležil posebej za vsak dan in za vsak mesec. Ker bi bila objava vseh podatkov preobširna, navajam samo zbirne podatke. To muhasto vreme sem si razporedil po svojih meteoroloških sposobnostih:

Stol si je nadel »kapo« 43-krat kar za ves dan in 50-krat samo za del dneva, tako da je bil v 100 dnevih samo 7-krat brez »kape«. Oblačnih dni je bilo 60 in meglenih 95: samo 5 dni ni bilo megle. Deževalo je 55-krat — malo manj kot dva meseca. Snežilo je 11-krat, toča in sodra je padala 6-krat. Neviht je bilo 18. Kar 72-krat je pihal veter, včasih kot burja. Sončnih dni je bilo 61. Na Stolu ni snežilo samo meseca avgusta.

Pri vsem tem je treba upoštevati, da se je vreme čez dan spreminjalo, da je bilo istega dne lahko sončno in vetrovno, vrh je bil delno pod kapo, zjutraj je bila megla, ki se je zavlekla daleč v dopoldan in mogoče je še kakšno uro deževalo.

NENAVADNI PLANINSKI DOGODKI

Dogajalo se je na Stolu v času mojega oskrbništvamarsikaj (ne)prijetnega, žalostnega in komičnega:

Beguncema iz Madžarske in Romunije, ki sta pobegnili iz realsocializma, sem povedal, kje približno se pride v Avstrijo. Posledice: komandir graničarjev me za ta moj nasvet ni prav nič pohvalil.

Neka vojaška »ličnost« iz Črne gore je pospravila več »duplih rakij« in potem junaško streljala v strop jedilnice. Protukrep: za štiri luknje 400 dinarjev odškodnine.

Francelj in jaz sva ob navalu obiskovalcev ob nedeljah, da bi prihranila vodo kapnico, zaprla angleško stranišče in se lagala, da je WC pokvarjen, kar je oznanjal tudi listek na vratih. Cenjeni obiskovalci naj se poslužijo stranišča »na štrbunk«, ki brezhibno deluje.

Neki Korošec je popil res malo preveč zlate rebule in se je mimogrede zaljubil v gorenjskega deklča, ki se mu je to zdelo prijetno. Pri odhodu iz kočice je zaostal za svojo tovarišijo, ker se je

predolgo poslavljaj. Zato je potem pijan hitel s predolgim korakom, se spotaknil, padel na obraz in izgubil zavest. Ko se je zdrnil, se je vrnil v kočo. Po nudenju prve pomoči in turški kavi sem ga pospremil del poti proti Celovški koči. Epilog: Nesrečni zaljubljenec je preležal mesec dni v bolnišnici in postal popoln abstinent. — (Očje nebeški glej, še en kozarček zdej...)

Šest ali sedem Dunajčanov je naročilo za večerjo že pozno zvečer, ko je Francelj že smrčal v postelji, koruzne in ajdove žgance, zabeljene z ocvirki ali brez, jajčka, ocvrta na oko, trdo in mehko kuhana ter še palačinke povrh, nadalje dunajske in naravne zrezke, ocvrt krompir, mešano srbsko solato, pa še malo kumaric in še kaj pijače, pa belo in turško kavo, sladko in grenko, mleko, čaj in kuhano vino. Mene je pogrelo in sem najprej zaklel »hudiča«, potem pa kulturno obrazložil, da kočica ni dunajski hotel, da šef kuhinje že smrči pod odejo, da meso že malo zaudarja, ker nimamo hladilnika

itn. Končno smo se le dogovorili za dve jedi, ki ju je z jezo pripravil zaspani Francelj.

IZGUBLJENO LETALO

Naj omenim še res tragično stvar. V največji burji in megli sem odšel z dvema miličnikoma v poizvedovanje za pogrešanim jadrlnim letalom Alpskega centra v Lescah. Po več urah iskanja smo zvedeli, da so našli razbito jadrlno letalo malo pod grebenom Belščice in da se je smrtno ponesrečila mlada jadralka. Vzrok nesreče je bila močna burja in gosta črna megla. Za spomin sem vzel s kraja nesreče nekaj ostankov razbitega in požganega jadrlnega letala.

Ob poti na Belščici je zdaj vzdana manjša spominska ploščica, na kraju nesreče pa je stal včasih majhen lesen križ.

To je bila leta 1975 edina smrtna nesreča na območju Stola, pa še ta ni bila planinska, ampak »športna«.

S križem sem pričel, s križem naj neham.

TREKING, KI BI SE LAHKO ZELO NESREČNO KONČAL

PRAG ŽIVLJENJA IN PRAG SMRTI

JOŽE MULEJ

Od lanskega leta bom svoj rojstni dan praznoval 19. decembra in konec letošnjega leta bom — če bo vse po sreči — star eno leto, čeprav jih imam v resnici že kakšno čez petdeset. Tega ne bi pripovedoval Planinskemu vestniku, če se vse skupaj ne bi začelo sredi lanskega decembra v Nepalju in okoli Himalaje.

Vrnili smo se iz Pokare in s trekinga v Langtanško Himalajo, ki je trajal osem dni in mi je ostal v prijetnem spominu kljub pogostim želodčnim težavam, ko zaradi bolečin ves čas nisem skoraj nič jedel. Še zdaj se mi pojavljajo pred očmi terasasta riževa polja, od erozije razjedena pobočja, ledene strmine Ganeša, divji potoki, hiše, skozi katere vedno piha veter, če se mu le zahoče, dolgi zidovi, sestavljeni iz naloženih kamnov, v nosu pa začutim oster vonj po smodečih se kravjelih, s katerimi si domačini večinoma grejejo kočice. Doživetja in vtisi so pravzaprav iz dneva v dan bogatejši — kot da bi se mi takrat nalagali globoko v podzavest in šele zdaj prihajali na dan. Šele zdaj pa se mi odstirajo tudi vsi odenki tovarštva v mojih težkih trenutkih, ki so mi bili takrat skriti.

PADANJE V NIČ

S tremi trekinškimi sopotnicami sem se tistega dne vrnil iz Baktapurja, skoraj predmestja Katmanduja. Rahla vzpetina ob

parku v središču nepalske prestolnice me je tako zdelala, da mi je požrla še zadnje moči, tako da preprosto nisem mogel več. Kolegicam sem dejal, naj kar gredo naprej v hotel, sam pa da bom prišel za njimi. Sédel sem torej na ograjo, počival in gledal eno od neštevilnih vojaških parad v parku; Nepalci se namreč gredo silno radi vojake.

Ko sem bil prepričan, da sem si odpočil, sem vstal — in ko sem čez čas odprl oči, sem namesto parka in okolice videl le nebo. Rahlo sem obrnil glavo — in ob njej zagledal par čevljev na levi in drugi par na desni. Prešinilo me je: saj vendar ležim! Hip zatem sem si dopovedoval, da je to kar ugodno in da bom vsaj malo zaspal, ko sem na koncu koncev kar lepo utrujen. Toda še trenutek zatem sem s silo pregnal to misel: ne, za nobeno ceno ne smem zatisniti oči, nikakor ne smem zaspati, ker bi bilo to moje zadnje spanje. Zbral sem vse moči, ki sem jih še premogel, se nekako spravil na kolena in vstal. Toda ko sem napravil le nekaj korakov, sem se znova pogreznil v nič.

In spet se je ponovilo vse tisto od maloprej: vnovič sem se prebudil, spet zagledal nebo nad seboj in čevlje ob sebi, se pobral, naredil nekaj korakov in se že drugič pogreznil v nič, temu pa se nisem mogel izogniti s tem, da sem se pred tem oprjel električnega droga in poskusil v njem poiskati oporo.

Ne vem, kako se je ob meni znašel dro-

ben Nepalček, ki je pobral vrečko s spominkami, se postavil ob mene in me spremljal. Tudi ne vem natančno, kako so me ljudje spravili v hotel; vem le to, da v bolnišnico nisem maral, ker nisem imel pri sebi nikakršnih dokumentov in ker sem bil prepričan, da izgubljam zavest zaradi pomanjkanja sladkorja v krvi, zaradi dolgotrajnega posta in naporov. V hotelu sem padel na posteljo, pojedel nekaj žlic sladkorja in se posilil z rižem, nato pa utonil v spanec.

BOLNIŠNICA V PATANU

Naslednje jutro, sem mislil, se bom zbudil čil in zdrav. Vstal sem torej in skupaj s sopotnico dr. Nevenko Zavri-Eko odšel v mesto po nakupih. Že po nekaj korakih pa sem ugotovil, da sem enako slaboten kot prejšnji dan, kajti vsakih nekaj korakov sem se moral ustaviti. Zdelo se je, kot da bi mi nekaj neznanega izsesalo vse moči. Le toliko sem jih še imel, da sem preklinjal samega sebe, ker sem obremenjeval planinske tovariše.

Zvečer tega dne smo se odpravili na letališče, ker se je naše bivanje v Nepalju izteklo, namenjeni pa smo bili še v New Delhi. Do tja sem nekako prišel, v letališki zgradbi pa se mi je spet začelo tako vrteti v glavi, da sem moral leči na klop. Ko je po poldrugourni zamudi letalo le bilo pripravljeno na vzlet, ko se je polovica naših trekingsašev že vkrcala in ko so me tovariši naložili na letališki voziček za prtljago, da bi me odpeljali kolikor daleč bi bilo le mogoče, sem spet padel v nezavest. Zdravnica mi je pozneje pripovedovala, da mojega srčnega utripa praktično ni bilo več čutiti, da sem imel močno razširjeni zenici in da sem, skratka, začeljal kazati znake odhajajočega.

Ponovno sem se zavedel na nekakšnem vozičku in okrog sebe slišal slovensko govorjenje, kaj naj bi storili z menoj. Potem sem spet padel v temo in ko sem se vnovič prebudil, sem nad seboj zagledal nizek strop in nekje v daljavi nekakšno hrumenje motorja. Tako, pa so me vendarle spravili v letalo in se peljem v Delhi, sem si mislil, jutri pa bom že dober. Nad vse sem bil razočaran, ko se je to letalo nenaekrat ustavilo, ne da bi v ušesih čutil kakršenkoli pritisk, vrata pred menoj so se odprla — in iz rešilnega avta so me odnesli v angleško bolnišnico v Patanu, skoraj predmestju Katmanduja, kjer je zdravnik takoj ugotovil, da moram že dolgo krvaveti iz odprte rane na želodcu, ker sem izgubil ogromno krvi.

Zdaj sem bil potolažen: vzrok za moje slabosti in nezavesti je odkrit, dobil bom transfuzijo krvi, želodec mi bodo zašili — in spet bom kot nekoč.

Toda v bolnišnici so povedali, da nimajo niti kaplje krvi; če jo lahko kje dobimo, mi jo bodo nalili v žile, sicer pa...

Takrat sem imel kljub vsemu neznansko srečo. Dr. Zavriova, dr. Mojca Zajc, prav tako naša sopotnica, njena sestra Jana in organizator in vodja našega potovanja in trekinga Miran Zagmeister imajo isto krvno skupino kot jaz in vsi štirje so mi dali kri, tako da sem dobil tri transfuzije, pa čeprav skozi iglo, ki je bila skoraj tako debega kot žila na moji roki.

NAPOL MRTVEC V LETALU

Tri dni sem ostal v bolnišnici: prvi dan v sobi s še šestimi Nepalci, ob katerih so bili skoraj noč in dan njihovi svojci ali pa sorodniki, ki so skrbeli zanje, ker je v tej bolnišnici oskrba pač tako urejena, dva dni pa s starejšo Nepalko, za katero je ob njej skrbel njen sin. Ta čas sta se mi pritisk in utrip tako uredila, da mi je zdravnik dal odpustnico.

Kljub transfuzijam z menoj vendarle še ni bilo vse v redu. Z rešilcem so me odpeljali na letališče, tam sem padel v nezavest in se spet prebujal, naposled pa so me le prenesli v letalo in me položili čisto spredaj na kolena treh gorskih sopotnic, s katerimi sem premagoval trekinško pot. V New Delhiju so me nekako spravili iz letala na letališče in me nato enako predstavili v drugo letalo, ki nas je prineslo v Amsterdam, kjer so me prepeljali v sobo Rdečega križa.

Tam pa bi se skoraj zapletel v neizmerne težave. Medicinski tehnik, ki me je prišel pogledat, je verjetno ocenil moje stanje in ko mi je izmeril pulz in pritisk, je ugotovil, da sem komajda še živ, kar pomeni, da v takem stanju na redni letalski proggi ne morem potovati. Odprl sem vse zapornice laži in mu — kolikor je bilo le mogoče — živahno dopovedoval, da sem popolnoma zdrav, vendar močno izčrpan in da so verjetno njegovi instrumenti pokvarjeni. Prepričal sem ga, da je šel po nov instrument, prav takrat pa se mu je, kot sem pozneje sklepal, iztekla služba in v čakalnico je prišel njegov kolega, ki sem mu nadvse živahno povedal, da je vse OK.

Pa so me spet naložili v letalo, me prepeljali do Zagreba, kjer me je čakal sosed z avtom in me skupaj z Eko peljal v Ljubljano, kjer sta me naložila na bolniški voziček in povedala sestri v sprejemni pisarni, da gre samo za premostitev iz bolnišnice v Patanu v klinični center v Ljubljani...

Zdravnik, ki me je v Ljubljani prvi pregledal, skoraj ni mogel verjeti lastnim očem: ek je risal zmedene znake, moja kri pa je bila prav rahlo rožnate barve. Ko mu je Eka povedala mojo nepalsko zgodbo, je dal takoj pripraviti operacijsko sobo, mi zaprl rane na želodcu in sešil še nekatere potrgane žilice, me dal prepeljati v

sobo za intenzivno nego in mi dal transfuzijo krvi, kajpada s precej tanjšo iglo, kot so mi jo v roko zapičili v Patanu.

DRUGI ROJSTNI DAN

Dr. Kocjančič mi je naslednji dan pri jutranji viziti čestital: danes lahko začnem svoje novo šestletje, je dejal, odslej lahko praznujem 19. decembra rojstni dan.

Šele precej pozneje, ko sem premišljeval o pomoči svojih štirih spremljevalcev in

vseh drugih sopotnikov, ki so mi bili pripravljeni pomagati, sem začel seštevati vso srečo, ki sem jo imel na tej poti: če bi letalo točno poletelo iz Katmanduja, bi ne prišel pravočasno v bolnišnico in ne bi dobil transfuzije krvi, če moji sopotniki ne bi imeli iste krvne skupine kot jaz, bi bil prav tako zapisan smrti, če zdravniki v Ljubljani ne bi naredili res čisto vsega, kar znajo, me danes ne bi bilo več.

Zdaj že premišlujem, da bi jeseni ali spomladi spet šel v Nepal...

DAN, KI SE JE PODALJŠAL V NASLEDNJEGA IN KI JE BIL DOBRA ŠOLA

ZGREŠENA POT NA LEVO

MARIJA PRELEC

Ja, bo pa že kakšnih dvajset let od takrat! Srce je bilo še mlado, noge pa... no, kako bi rekla — rose na mojih letih ni bilo več; kdaj že jo je sonce popilo do zadnje kaplje.

Tisto poletje me je zagrabilo, da bi po Šmarni gori, Katarini in drugih ljubkih holmih zlezla na vsaj en dvatisočak. Misel je bila, kot bi odprl okno toplemu vetru. Grela in božala mi je dušo, da sem se v navdušenju že videla, kako stojim na visokem vrhu in uživam v sijajnem razgledu.

ISKANJE KUGYJEVE GORE

Toda kam bi šla? Razprostem po mizi zemljevide in priročnike ter začnem iskati najprimernejši dvatisočak. Triglava nisem mislila, kaj šele tistih težjih okrog njega. Iščem po Julijcih, iščem po Kamniških, a vsak vrh ima kakšno hibo. Ali je prestrm, ali krušljiv, ali predaleč od prometnih zvez, ali pa mi kar tako ni všeč. Prav lepo bi se bilo sprehajati z vrha na vrh, toda noge, sapa, kilogrami... Nič! Zložim ves tisti papir in ga potisnem nazaj v omaro. Za tako izreden, enkratni, prekrasen izlet, ki ga hočem napraviti, je treba počakati na navdih. Na silo ne gre. Vreme pa menda bo. Ne trga me po levi nogi, ne po desni rami, niti v lopaticah. Palec na desni nogi, ta je najbolj nevaren. Če me tam zabolí, bo sprememba vremena prav velika, tako rekoč nov letni čas. Rebra so pa kot megla. Ko megla izgine, se tudi revma v rebrih poleže. Ko se približuje fronta, me zbada v komolcu in pod levim ušesom; še preden plane čez Alpe, začne s svojimi tipalkami otipavati moje kosti. Toda če vse dobro premislim, je vreme kar se da ustaljeno. Poletna vročina, da puhti — in nikjer oblačka.

V takem vremenu stopati gori med ska-

lovjem, gorskim cvetjem, borovjem, poslušati studenček in brenčanje muh, se ozirati v dalje... Ah! Kako je že Kugy opisoval tista svoja pota po božjih pollicah? Samo nekaj stavkov je treba prebrati, pa bi kar obula čevlje, oblekla vetrovko, zaklenila in šla tja. Za njim, v njegove Zahodne Julijce. Da, tam spredaj je en vrh, nasproti Kugyjevih božanskih hribov, tam zraven Višarij, tisti Lovec! Našli smo ga! Navdih, ki ga je dal neprekosljivi Kugy! Dostop je idealen: z avtobusom do Ovčje vasi, z žičnico na Višarje, od tam do vrha Lovca pa je le še toliko kot na Šmarno goro. Dol bom že šla peš. In kar je največ vredno — še nikoli nisem bila tam. Nekaj novega bo. Hura! Gremo!

Cilj je bil jasen, priprave brez zapletov in pot je minila v vzdruhu napetega pričakovanja. Prestop meje, menjava denarja, lokalni avtobus, italijansko slovenski dvogovori, vzpon z gondolo — vse se je dogajalo v nekakšni megli — mimogrede.

HITRA POT NA LOVCA

In zdaj sem tu. Z ljudmi, ki so se z mano pripeljali gor, obiščem cerkvico, povprašam po vremenu in si zagotovim prenočišče. Potem se razgledam po okolici in poiščem pot, ki me bo jutri peljala na Lovca. Okrog mene je čist, svež gorski zrak. Najlepši od vsega pa je pogled preko Zajzero na mogočno skupino Zahodnih Julijcev. Pred mano kipijo v nebo, kot da jih gledam iz najboljše lože veltkanskega gledališča. Tod se je torej rojeval čar, ki veje iz Kugyjevih knjig! Tihota okrog mene je kot nalašč, da ta čar še večja. Romarji so se med tem vrnili v dolino. Dan se nagiba proti večeru, vrhove objamejo sence, mene pa v snažni sobici vzame spanec.

Planinci vstajajo zarana, ob svitu, kajne! Takrat je šele lepo! Lepotice nad Zajzero se v jutranjem soncu, ko so doline še

mračne, lesketajo vse drugače kot zvečer. To je treba videti. Resda me stresa mraz, a nič zato. Saj me bo hoja ogrela.

Steza se vije najprej položno, potem zleze v veliko konto, polno snega. Pobočje je vse bolj strmo in grušč se mi spodmika izpod čevljev. Čevlji niso gojzarji, podplat iz gume pa imajo. Saj bo šlo. Tudi če grem čisto počasi, je vse skupaj blizu. Greben se lepo vidi. Nobenega drevja ni, le tu in tam šaš ali gorska cvetlica. Počasi se daleč pride. Greben je skalnat in se imaš kam priti. Na vrhu sem.

Pogledam čez greben na drugo stran: brrr — sami prepadi, skalnate štrline, pravo divje špičje na vse strani. Kaj če padem tja čez? Bog pomagaj, jastrebi bi imeli nekaj časa gostijo. Dobro se oprmem skal in se obrnem proti severu. Ja, to pa je pogled! Iz množice nazobčanih gorovij se dviga sam Grossglockner. Mogočna gora. Vendar se raje usedem. Skale so prikladne za sedenje in malo počitka ne bo škodilo. Zgodaj je še, sonce veselo sije, jaz pa uživam srečne trenutke na doseženem vrhu. Tako zlahka priti na ta razgledni kraj, v to skalnato divjino, v ta mirni potiček Alp. Res se mi je posrečilo.

IZGUBLJENA STEZICA

Vračam se previdno, dokler se ne rešim tistega grušča nad snežiščem. Pot me pripelje na višarsko planino. Časa je še dovolj in lahko si privoščim brezskrbno ležanje na hrbtu in grizljanje travic. Mimo pride skupina planincev, Slovencev iz Trsta. Zapletem se v pogovor in nasvetujejo mi za povratek do Trbiža staro romarsko pot, po kateri prideš prav zložno v dolino. Imenitno. V majhni okrepčevalnici popijem sadni sok in jo lagodno mahnem navzdol. Ura je enajst. Avtobus proti Ljubljani odpelje iz Trbiža popoldne ob treh. V tem času bom že zdavnaj tam.

Na koncu pašne planine prečka pot potoček, ki priteka iz snega zgoraj. Bistra voda se prav idilično suklja čez kamenje. Pašnike zamenja grmovje in drevje. Pot vodi malo sem, malo tja. Nekje se razcepi v dvoje poti, toda kažipota ni nobenega. Vzamem karto. Jasno, brez karte se ne hodi po svetu! Pregledujem, ocenjujem, kje bo bolj prav. Samo ne preveč na desno, tam spodaj je Mrzla dolina! Že ime ima tako, da me kar strese.

In veselo krenem na levo. Srečujem drvarske bajtice in jase, polne cvetoče arnike. Pot gre skoraj po ravnem, potem pa se začne spuščati. Postaja ozka in manj udobna. Seveda, višinska razlika do Trbiža le ni tako majhna in kar po ravnem ni mogoče priti v dolino. Pot se bolj in bolj spušča in postaja skalnata. Bolj je podobna strugi studenčka kot potli. Skalnate

stopnice so vse višje in nazadnje se naveličam skakati z ene na drugo. Splezam na travnato pobočje in začnem kar na slepo hiteti navzdol. Navsezadnje je treba le priti v dolino. Bolj se spuščam navzdol, bolj strmo je pobočje. Trava postaja redkejša in tla vlažna, spolzka. Vročina je gotovo čez 30° C. Pot lije z mene in žejja me. Struga studenčka, ob kateri hodim, se je razširila in poglobila. Polna je velikih skal — ne, tja ne bom lezla. Mudi se mi, noge mi klecajo, drsi mi. Čimprej moram priti v dolino, vseeno kam, si bom že pomagala naprej. Samo iz te strmine ven! Noge vse bolj čutim, komaj se obdržim, da mi ne spodrsne.

V PASTI

Naenkrat zaslišim krik: Na pomoč! Zdrznem se, prisluhnem, obstanem kot ukopana. Nikogar ni v bližini. Kdo pa naj bi tukaj lepo v slovenščini kričal na pomoč? Menda vendar ni — ni — nisem j-j-jaz, ki tako kričim? Da sem bila jaz? Če ni žive duše tu okoli, sem že bila jaz, ki sem zakričala. Saj imam čisto suha usta! Noge pa kot iz svinca. In sopem kot kovaški meh.

Misli se mi zbistrijo. Napaka, ki sem jo naredila zgoraj pri odcepu poti v levo, je pred mano v vsej jasnosti. Pod mano je Kanalska dolina. Ni več daleč, saj slišim vlak in druge glasove iz vasi v dolini. Ja, ja, ni vsaka pot, ki gre na levo, prava pot...

Kaj zdaj? Ogledujem pobočje okrog sebe. Zdajle bi že udobno sedela v avtobusu na poti proti domu. Ojoj, kako bi se prileglo! Vendar noč je še daleč. Morda še pridem kako v dolino.

Struga potoka na moji levi je globoka in polna skal. Bolj ko jo gledam, bolj se mi zdi nedostopna. Morda bo lažje na desni. Po nekaj korakih z grozo opazim, da je tudi na desni podobna struga in da se obe malo nižje pod mestom, kjer stojim, združita. V kleščah sem.

Strugi sta globoki več metrov, pet, šest, morda deset. No, če ne deset, pa štiri, tri ali vsaj dva. Dovolj, da mi spodrsne in si zlomim nogo. Če si zlomim nogo — adijo, punca! Kdo me bo iskal tu, kjer ni nobene poti? Pa še zapleti s tujo državo... Ne, zlom noge ne pride v poštev!

Tuhtam, tuhtam in še tuhtam, kaj storiti. Noge me pa vedno bolj vlečejo k tlom. Pobočje je tako strmo, da se še vvesti ni kam. Končno zagledam smreko, ki je imela dve močni korenini vrasli skoraj vodoravno v pobočje. Tu se sesedem. Če srce — kakor je že pomembno — pade v hlače, dobe noge komando. In iz nog pride odločno povelje: biva! In zalivalim se kot v zibelko med tisti dve korenini. Samo počivati, počivati...

BIVAK V SMREKI

Bivakirati sredi poletja ob lepem vremenu — kaj pa je to! Proti mrazu se je našlo nekaj v moji krušni torbici — dolge nogavice, volnena jopica, najlonski plašč. Kaj pa druge nevarnosti? No, medved v te kraje najbrž ne pride, volkovi tudi ne, vsaj poleti ne. Slab človek, ki bi se ga bilo treba bati, pa tudi ne bo rinil sem gor v to strmino sredi noči. Le po kaj! Res, nobene resnične nevarnosti ni. Čez noč se lepo spočijem, jutri pa poiščem pravo pot in se vrnem domov.

Zavijem se v vse cunje, kar jih imam in se še privežem na korenino smreke. Lahko bi se mi ponoči kaj sanjalo, v sanjah bi skočila pokonci, se zvalila v graben — in zlom noge je tu. Samo tega ne! Tudi žeja me muči. Spodaj v grabnu prijazno klokota potoček. Kar naj! Nočem ga niti slišati! Ampak brez čutarice ne grem odslej nikamor več, še na Šmarno goro ne.

Stemni se, v gozdu je kmalu tema kot v rogu. Najbolje je mižati. Še enkrat si ponovim, da medvedov, volkov in zlobnih ljudi tukaj ni, vse drugo pa ni vredno omembe. Kdaj pa kdaj zaskovika nočni ptič, potem je spet tiho. Počasi me objema spanec. Ne vem, ali že čisto spim ali le na pol, ko zaslišim pritajeno cmokanje. Prislunhem. Spet cmokanje. Znova zaspim. Znova cmokanje, prav pod mojim ušesom. To bo miš, si mislim. Tu spodaj ima rov in večerja. Pa le nisem čisto sama, imam sostanovalko. Spet zaspim in spet prisluškujem. Miš vso noč cmoka v svoji luknji pod mano. Noč je vse bolj mrzla, zore pa ni in ni. Lahko miši v njeni luknji. Na toplem je, z dobrotami se gosti, pa še doma je.

Končno se le začno kazati obrisi dreves. Dani se. Izmotam se iz smrekine zibelke in se odpravim po hribu navzgor. Nočni počitek ni dosti zalegel. Noge so težke in ob vsakem koraku se zasopiham. Živa sem pa še in s celimi nogami. Ulomim si palico, da se nanjo opiram. Počivam na dva koraka, potem na tri, pa spet na dva in na tri. Nobenega odvečnega giba. Samo navzgor, samo navzgor! Pobočje je strmo, da drči. Še trava ne raste na njem. Ko bi bila kje kislja deteljica, da bi si omilila žejo! A ni nobene. Voda sicer šumlja v bližini, v tistem skalnatem koritu, a naj kar. Ne bo me zvalila, da si zlomim nogo.

POT NA RAZPOTJE

Hodim, pravzaprav vlečem se kot betežna starka po tem neznosno pustem hribu. Sam gozd, nobene podrašč, vse golo. Več ur traja, da se strmina ublaži in postane manj naporna. Po petih urah prilazem napol živa na pot, ki sem jo včeraj zapustila in po njej do studenca. Kar vržem se k vodi in pijem. Popijem jo gotovo cel liter in obležim kot klada — ob enajstih do-

poldne. Ležim na gosti, mehki travi, ki raste ob potoku, kot na debeli perzijski preprogi. Taki, kakršne so samo v pravljicah. Roke, noge, glava, trup, vse je pogreznjeno v mehko. Nobenega koraka več. Nič več žeje. Studenček žubori, kot bi igral orglice. Iz grmovja se oglašajo ptičice. Velika mravlja leze po opravih. Mimo zabrenči žametast čmrlj. Kot v rajju je vse.

V pol ure se mi liter vode razleze po žilah. Premaknem roke, premaknem noge, dvignem glavo — skočim pokonci kot prerojena, nobene utrujenosti ne čutim več. Kar verjeti ne morem. Od potoka se odpravim prav židane volje po poti navzdol. Z litrom vode v žilah je svet spet lep. Pravzaprav tako lep sploh še nikoli ni bil. Kar poskakujem do tistega razcepa poti, ki mi jo je zagodel. Na odcepu se ustavim, si ga ogledujem, preiščem grmovje — in glej, v gosto zaraščanem grmu leži tabla — kažipot. Nekdo jo je odtrgal in vrvel v grm. Zaradi te table sem morala prenočiti na tisti strmini. Bila sem v nevarnosti, da si zlomim nogo, umrem od žeje, naredim stroške, ko bi me iskali, in povzročim malodane mednarodni zaplet. Pa še plavega sem si nakopala. Zaradi ene majhne, v puščico prisekane in rdeče pobarvane deske, ki ni bila na svojem mestu.

NA OBLJUDENI STEZI

Zdaj pa — z enodneвно zamudo, a čilih nog — domov! Pot bo menda prava. Ne gre na levo, pa tudi ne preveč na desno. In lepo zložna je, po položnem grebenu se spušča. Ampak kaj, če tudi ta ni prava? S karto si ne morem pomagati, ni dovolj podrobna. Vprašala bom možakarja, ki prihaja naproti:

»Gospod, ali gre ta pot proti Trbižu?«

»Gre,« odvrne.

Upam, da me je razumel. Še dva gresta mimo, še ta dva vprašam. Pokimata. Potem prideta gospod in gospa. Še njiju povprašam. Bolj slabo tolčem laško, morda me prejšnji niso razumeli. Gospod in gospa me začudeno gledata — zmotila sem ju v pogovoru —, nato mi pritrđita. Pot je gotovo prava. Shojena je, še v delavnikih hodijo po njej. Spet se mi nekdo bliža, mlad vojak. Tudi ta mi na vprašanje pokima.

Pot vijuga sem in tja po samem gozdu, da ni nobenega razgleda. Od časa do časa srečam kažipotno tablo, vendar nobenega napisa Tarvisio ali kaj podobnega ni na njej. Na vsaki piše le »seggiovia«. Spet me zaskrbi, če grem prav. Znova srečujem sprehajalce. Povprašujem, če vodi ta pot proti Trbižu in vsi mi zatrjujejo, da prav tja. Premišljam, kaj bi pomenil napis »seggiovia«. Ne morem in ne morem se spomniti nič pametnega. Prav mi je, ko se med vojno nisem hotela učiti

laško! Spet srečujem sprehajalce in vsak mi zagotavlja, da gre pot proti Trbižu. Pot se širi, pobočje je vse bolj travnato — in naenkrat pod sabo zagledam postajo žičnice. Tisti hip se mi posveti, kaj pomeni beseda seggiovia — sedežnica vendar! In tako sem se zadnji del poti do Trbiža pripeljala kar po zraku.

* * *

Ja, s hribi ni šale. Ne gre dvatisočakov mešati med Šmarne gore in Katarine. Zasučejo ti zemljevid, da ne veš, kje je

desna, kje leva. In lepo peš je treba iti gor. Če se gor kar pripelješ, moraš iti pa dol dvakrat.

Le nekaj mi še do danes ne gre v račun. Ko sem se pripeljala nazaj v Ljubljano, je bilo v mestu vse mirno, vsakdanje, nobenega navdušenja. Ljudje so kot ponavadi hiteli po cestah z mrkami in sitnimi obrazi. Sploh niso opazili mojega imenitnega podviga, še vedeli niso zanj. Če bi, bi morda vsaj za pet minut nehali misliti na svoje težko in krivic polno življenje.

No, pa nič!

SKOZI VELIKO KAPELO DO MORJA

SAMARSKÉ, BELE IN KOLOVRATSKE STENE

DARIO CORTESE

Takole, še pol ure in bova pri Ratkovem skloništu. Globeli okrog naju, vrtače in večerno temačne gozdove Velike Kapele čutiva kot globok mir gozdnatih prostranstev Gorskega kotarja.

Velika Kapela daje prostor dvema izrazitima skupinama sten. Bele in Samarske stene so čudovit svet apnenca presenetljivih in osupljivih oblik in višin. Če bi poti ne bile označene, bi porabila precej časa za lomastenje med vrtačami, osamelimi stenami in trohnečimi stoletnimi debli, preden bi dokončno zašla.

Od gozdne ceste Begova staza sva ubrala neuhojeno, le s številnimi markacijami posuto pot do Ačkove doline. Prej sva le poredko ujela pogled na skalne oblike, skrite v pragozdu, zdaj pa sva se kar naenkrat znašla sredi njih: globoke vrtače in udori so tam, v njih pa so kamniti bloki brez vsakega reda posejani naokrog. Še nekaj snega je bilo na dnu globeli. Pot vodi v take in navkreber do Ačkove doline. To je vse prej kot dolina: vidiva skupke sten vseh mogočih oblik, stolpe in stolpiče, žlebaste razjedene stene, fantastično oblikovani apnenec. To je pravi labirint, značilen za Samarske in Bele stene.

Tako ostro, kot se je pot povzpela navzgor, se zdaj spušča: spet globel, tišina, ptičje žvrgolenje, tišina gozda, mir. Cvetočega rastja je konec aprila še zelo malo. V bukovih hostah od Tuka navzgor rastejo za to okolje znane zgodnje spomladanske rastline, na primer deveterolistna in mnogolistna konopnica (*Dentaria enneaphyllos* in *D. polyphyllus*), ki z blede rumenimi cvetovi popestrita rjave barve tal bukovih gozdov. Kaj več kot deset, petnajst vrst cvetočih rastlin nisem naštel, višje v stenah pa je vegetacija še bolj na začetku — le kakšen pljučnik tu in tam in zares ogromno odganjajočih kranj-

skih bunik (*Scopolia carniolica*). Te se vsepovprek prerivajo v skalnih razpokah, žepih zemlje in med drevjem.

Po omenjeni poti načelno lahko pridemo do Ratkovega sklonišča v Samarskih stenah, razen če dogodki ne določijo drugače.

Ko se je stemnilo, se je potrdilo tudi znano pravilo, da mora čelna svetilka svojo energijo prej izsvetiti med hrano in obleko v nahrbtniku. V zmešnjavi teme, dreves in omenjene okolice bi se brez luči težko znašla. Zato po posvetovanju s severnico (tudi orientacija ni bila več na ravni) določiva, da morava nadaljevati v isti smeri. S preostankom rezervne baterije se nekako le prekopljeva do sklonišča, ki se kar naenkrat znajde pred nama: našli so mu prostor v spodmolu pod skupino sten z imenom Šerpas.

Ratkovo sklonišče so leta 1983 na novo zgradili (staro je zgorelo), tako da je notranjost še precej nova in izredno prijazna. Prostorna soba ima na enem koncu ležišča, na sredi peč (ki se, spet po pravilu, pred segretjem pošteno kadi) in pri oknih mize s klopmi. V šibki svetlobi, ki se proti večeru prebija skozi gostoto bližnjih smrek, postane prostor še prijetnejši.

RAJ ZA SKALOPELJE

Samarske stene so fantastičen labirint sten, ki so razmetane v vrtačastem gozdu smreke in bukve. Predel sten je tako razgiban, da je tukaj mogoče kaj početi. V širši okolici se ob tem ponuja hoja na Bjelolasico, s 1533 metri najvišji vrh Velike Kapele, na Bijeje stijene in naprej: skozi te predele pelje Kapelska planinska pot (KPP) iz Mrkoplja vse do morja.

Na vrh sten (1302 m) sicer pripelje markirana pot, vendar so stene veliko impesivnejše »od spodaj in znotraj«. Posamezne skupke sten razmejujejo vrtače in gozd,

tako da podrobnosti ni mogoče videti prej, dokler ne pridete do osrednja skupine. Skozi del Samarskih sten je speljana nova markirana pot. Je zelo dobrodošla, saj bi drugače v nepreglednosti terena brez vsakih težav zašli. Kljub oznakam seveda ostane nešteto možnosti lastnih brezpotij. Oznake so tukaj le za prvo orientacijo, ki pomaga priti v najbolj skrite kottičke sten. Vsaka skupina ima svoje ime. »Veliki kanjon« je, na primer zares ozek prehod skozi skupino sten z istim imenom. Ko se prerivamo skozi ozke prehode, se nam dvigujejo 30, 40 metrov visoke gladke stene impresivnega kanjona.

»Grad«: Že s Šerpasa nad Ratkovim skloniščem se vidi skupina kamnitih stolpov. Dvigujejo se nad gostoto smrekovega gozda. V pozni popoldanski svetlobi je vse skupaj napol mračno, odmaknjeno, skrivnostno... lepo. In še Zahodna barijera, Južna skupina... Nekoliko zahodnejše od Samarskih sten so še Samari, samostojna manjša skupina sten. To je predel, kjer bi se ne bilo težko naseliti za teden dni in potem le hoditi naokrog v božanskem miru in odmaknjenosti sten.

Ko popoldne v malo meglenu vremenu — Sabina je rekla, ga bo raje kuhala čaj — sam hodim med veličastjem skalnatih tvorb, si ne morem drugega, kot da se glasno navdušujem nad okolico (»pa kaj je tem čudnim ljudem, ki se s skalami pogovarjajo?«). Tako čudovito samotno je, nikjer nikogar. Le ptiči so glasni v svojih spomladanskih opravilih.

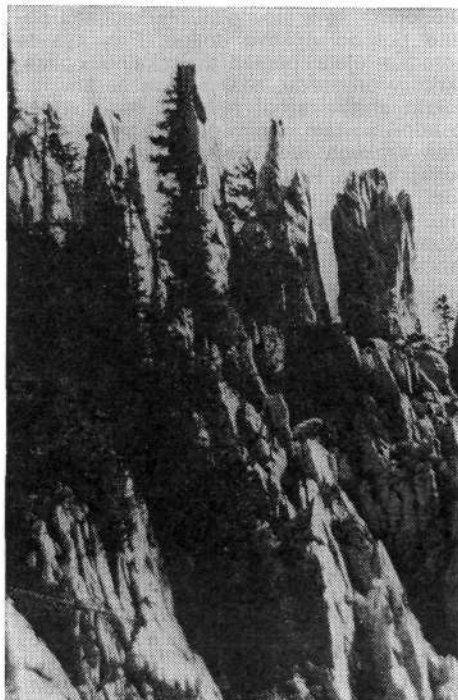
Grem skozi Veliki kanjon, malo se vgrezam v sneg, se tlačim v ozke prehode, malo se plazim po skalah in trobim svojo — kako čudovito da je vse to. Spet pridem v delček gozda pred naslednjo skupino sten, ko vidim, da je tukaj že nekdo hodil. Čudne stopinje, tele... medvedje šape, odtisnjene v snegu, ko so me nekaj

časa zabavale in sem si jih tiho ogledoval, potem pa so me le prepričale, da bi bilo zdaj bolje, če bi tudi jaz šel na čaj. Pa še temni se, racionaliziram odločitve.

NA BIJELE STIJE NE

Iz Ratkovega sklonišča greva spet skozi globeli, ki sva jih pred dvema dnevmoma spoznala v bolj nočnem okolju, proti Be-

Zupci v Belih stenah

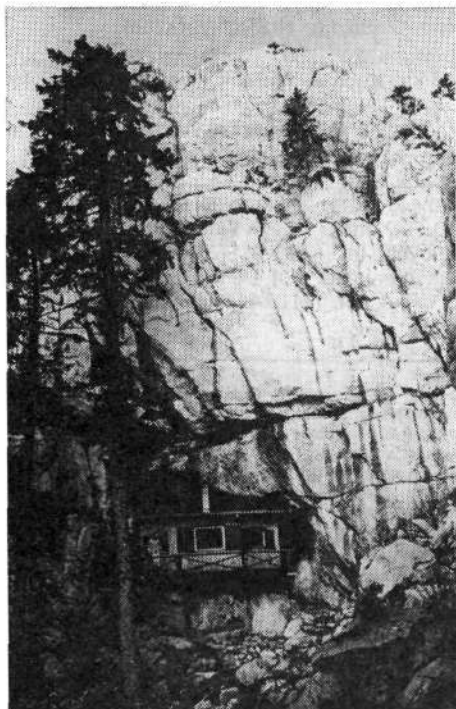
lim stenam. To je druga velika skupina sten Velike Kapele. Za razliko od Samarskih, Bele stene niso tako razmetane in tvorijo izredno razčlenjen greben. Pot se vzpne nanj — že spet te medvedje šape na zaplatah snega! — in mu sledi do konca. To pomeni hojo pod skalnimi kopami in stenami (še kakšen klin se kje najde, da olajša sestop), po neravnem terenu do dolcev, posutih z modrimi cvetovi dvolistne morske čebulice (*Scilla bifolia*). Zraven se že bohotijo prvi listi čemaža.

Spet je veliko možnosti za tisto lahko plazenje po skalah, medtem ko lezete na kakšen skalni izrastek. Z Južnega vrha greva proti Bocam, sledi spust v dolec Miščevića vrt, prek grebenčka prideva nad Vrtačo... Za nama je en sam splet kamnitih stolpov, dolin, sten...

Vrtača je široka globel, ki jo na južnem koncu krasijo Zupci. To je pet stolpov, ki z roba Vrtače silijo 20 do 30 metrov v nebo.

Skozi ozek prehod prideva iz Vrtače v 30 metrov široko Slonovsko vrtačo (nad vhodom je res skala v obliki slonove glave), ki je z vseh strani opasana s stenami. Ostri grebenčki, lahki zlebovi, težji kamini — saj bi človek kar stal na dnu in zija! Naokrog! Nekje v stenah že tulijo priložnostni plezalci. Tako kot v Samarskih stenah je tudi tukaj škoda samo »iti mimo«.

Ratkovo sklonišče v Samarskih stenah

Prek Velikega vrha (s 1335 metri najvišji vrh Belih sten), ki se dviga nad Vrtačo, prideva do konca grebena. Tukaj, na jugovzhodnem koncu Belih sten, sta tudi planinska koča in Sklonišče Dragutina Hirca. Bližina ceste — do sten je le 30 minut hoje od gozdne ceste oziroma dve uri iz Jasenka — je v delu prostih dneh pomembna za take, ki pravijo: »A tja gor da te je strah iti plezat? Poglej mene: imam pol litra žganja v sebi, pa grem!« — »Saj zato pa greš,« odvrnem najbolj zagnanemu iz četverice in sam raje opletam po varnejših poličkah na položnejši strani Zupcev.

Razgledi so vseeno zračni, relief pa tako razčlenjen, da še sam nisem vedel, kdaj sem se znašel pod Velikim vrhom, ki je lepo razgledišče. Na eni strani (zahod) iz gozdov štrlijo posamezne skupine Samarskih sten, bolj stran (sever) pa je dolg hrbet Bjelolasice. In tam nekje, za hrbtom (jugovzhod, jug), je Velika Javornica (1375 m) in gozdovi, skozi katere vodi pot mimo Kolovratskih sten do morja.

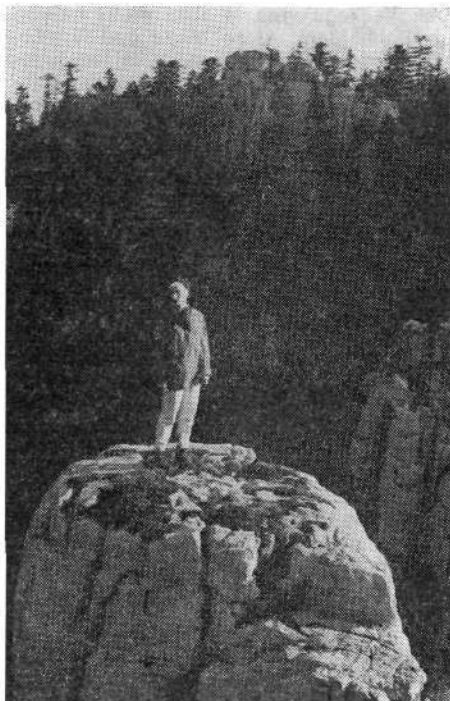
V DULIBO IN NAPREJ

Po Belih stenah pa spet v hoste in prek Velike Javornice naprej. Planinci, ki so na Belih stenah navdušeno odtiskovali žige KPP (»Uuuu, koliko žigov imajo v koči!«), se kar porazgubijo. Čeprav tudi naju že nekaj dni nosi po tej poti, jih zdaj ne srečava veliko. V višini čevljev bredeva med listi čemaža (*Allium ursinum*). Listi in še posebej cvetovi tega sorodnika česna razširjajo naokrog njemu podoben vonj. Vanež (*Allium victorialis*), ki je poleg čemaža tudi uporaben, ko zmanjka česna, pa je tukaj redkejši gost.

Pot z Velike Javornice — bolj ali manj navzdol — pripelje do Dulibe. Tu stoji ob cesti vedno odprt bivak (tudi tista na Samarskih in Belih stenah sta stalno odprta).

Ker do sedaj hoja ni prinesla drugega kot lomastenje po hostah in navdušenje nad skalnimi labirinti obeh skupin sten, bi se kazalo povzpeti še na kakšen vrh. Na Ričičevo bilo (1286 m) vodi redko obiskana pot. Skozi bukove gozdove pelje navzgor, proti vrhu pa je strmeje. Na vršnem grebenu so drevesa zaradi močnega vetra vsa zveržena. Pogled se sprehodi po značilni oblikovanosti teh primorskih dinarskih gora: robni vrhovi Velike Kapele na tej strani tvorijo greben, pod katerim je na primorski strani široka valovita terasa. Šele z nje se hribi prek značilnega suhega primorskega krasa spuščajo v morje.

Po takem terenu vodijo poti naslednji dan. Vmes je še vzpon na nekaj kamnitih vršičev Kolovratskih sten (1091 m). To je tretja, najmanjša skupina sten na poti. Na tem mestu tudi zadnjič srečamo stalne

Na Samarskih stenah

znanke rastlinskega sveta, kranjske bu-nike.

Kolovratsko polje pod istoimenskimi ste-nami kaže znake človekove aktivnosti. Travniki so očiščeni kamenja, do širokih travnatih površin vodijo kolovozi. Ampak vse je zapuščen. Med ostanki preteklosti se drobno vzdigujejo pomladanski jegličiči. Rumenim otočkom v zeleneči travi delajo družbo modre jagodaste hrušice (*Muscari botryoides*).

Ko se začneva spuščati na primorska po-bočja, postaja topleje in materina dušica že cveti.

Končni spust do morja je spet kontrast zase: skozi gozd cvetočih jesenov pri-

deva do prvih, večinoma zapuščenih va-sic; kakšna počitniška hiša tu in tam, sicer pa zaprta polkna in vrata. V šavju ob poti stoje ogromno okostje nekdanj močne domačije. Kot drugje v takih hribovskih in polhribovskih predelih življenje izumira.

Iz Viništa (tukaj je en prostor nekdanje kmetije preurejen v vedno odprt biva-k), kjer je obdelana tla že zdavnaj zarasla trava, pa do morja zares ni več daleč. Mehki travniki, veliki hrasti in kače med kamenjem so še zadnji spremljevalci do jadranske magistrale.

MOŽNOSTI

Nekaj dni hoje pripelje iz gozdov Gor-skega kotarja mimo najnenavadnejših skalnih oblik do morja. Če se znajdete na tem koncu in imate več časa, se spleča nadaljevati pot s Kolovratskih sten proti Velebitu. Potem se sploh od-pre možnost prečenja celotnega gorovja vse do južnega dela oziroma približno dva tedna hoje od Ravne Gore v Gor-skem kotarju do Crnopca na jugu Vele-bitu. Hrvati so glede hribov čisti entuzia-sti. Če se radi držite označenih poti, je omenjeni kapelsko-velebitski trekning v ce-loti markiran.

UPORABNA LITERATURA

Poljak Ž. 1986. Planine Hrvatske. Zagreb, Planinarski savez Hrvatske, s. 307—319. Smerke, Z. 1981. Bijeles i Samarske sti-jene. Varaždin, NIŠRO Varaždin.

Kantura Ž. 1989. Spojni planinarski put Velika Kapela—Velebit. Naše planine 41 (1989) 11—12, s. 250—256.

Vodnički planinskih poti: Ravnogorska planinska pot (RGPP), PD Višnjevica, Ravna Gora (Ivančić Andjelko, tel. (051) 810 440); Kapelska planinska pot (KPP), PD R. Končar in PD Vihar, Zagreb, Dlouhy Milovan, tel. (041) 217 700 int. 52; Velebit-ska planinska pot (VPP), Planinska zveza Hrvaške, tel. (041) 448 774.

Nova domovina za planiko

Planiko naj bi »evakuirali« iz Alp. Ustanova Bellerive princa Sadruddina Age Khana, ki ima sedež v Zenevi, naj bi poslala na Novo Zelandijo nekaj primerkov močno ogrožene planinske rože, da bi tako pokazala na ogro-ženost alpskega ekosistema. Na Novi Zelan-diji, kjer so južne Alpe, naj bi planika našla mirno in za njeno življenje manj škodljivo do-movino. Načrtovana »evakuacija« te cvetice, ki je povsod v Alpah močno zaščitena, je del varstvenega programa ustanove Bellerive »Alp Action«.

Morda se bo alpska planika na novozeland-skem južnem otoku z gorskim jezerom Ma-wea, s 3764 metrov visokim Mount Cookom in alpsko vegetacijo v deloma ledeniškem gor-skem svetu dobro prišla. Kraj, kjer naj bi alpske planike nasadili, zdaj še iščejo; v vsakem primeru bo to v botaničnem vrtu na Novi Zelandiji, kajti tako zavarovane cvetice ne bi smeli vsaditi kjerkoli. Planike, ki jih bodo izkopali v Švici, tam pa so zaščitene v šestih kantonih, bo namreč treba vzeti iz enega od švcarskih zveznih botaničnih vrtov, da bo akcija ustrezala mednarodni konvenciji o zaščiti gorske narave.

(Neue Zürcher Zeitung)

PREMIŠLJEVANJA SAMOTNE POPOTNICE

VPIŠNE KNJIGE, ŽIGI IN ŠE KAJ

HELENA GIACOMELLI

»Te ni strah, ko greš kar sama v gore? Kaj pa, če nerodno stopiš, pa si zlomiš nogo, roko? Kdo ti bo pomagal? Kje te bodo iskali?« so včasih tu in tam zame zaskrbljeni znanci, ki vedo za mojo samotno potepanje. Ob takem »skovikanju« (navadno je to odmev na kakšno gorsko nesrečo) me nehotе zajame potuhnen prastrah: sama in izgubljena? A ga preglasi zaupanje vase: saj se vendar poznam. Že leta dolgo ubiram te svoje poti, vem, kje so meje mojih sposobnosti. V vsakem razpoloženju.

In jih prepričujem — te svoje znance, a tudi sebe — z brezskrbnim nasmehom: »Doma vedo, kam grem. Pa tudi vpišem se. V vpisno knjigo. V koči in na vrhu gore. Vedno grem po vpisani smeri.« Če se mi torej na turi karkoli zgodi, lahko reševalci po vpisih zasledujejo mojo pot in ne izgubljajo časa z iskanjem v negotovost. Slišati je preprosto in varno. Pa ni vselej tako.

DOKAZ NA VRHU

Od pozne jeseni do poletja so koče med tednom zaprte. Vsi planinci pa ne hitimo le ob vikendih v gore, ko so planinske koče oskrbovane; take in drugačne obveznosti so nam vsilile svoj urnik prostega časa. Ker strmijo vame zaprte polknice speče koče, z vpisom ne bo nič. Na vrhovih pa knjige (največkrat so to debelejši zvezki) so — ali pa jih ni.

Če vpisne knjige ni, lahko človek v skrinjici pusti listek papirja s svojimi podatki. Ni pa gotovo, da bo listek dočakal večer ali drugi dan. Nič čudnega bi ne bilo, ko bi se tisti, ki bi za menoj stopili na vrh in pobrskali po skrinjici za žigom, spotaknili ob papir, češ: »Lej no, kako važni smo! Kot da ves vesoljni svet zanima, od kod prihaja in kam gre!« in prepustili pisanje — vetru.

Morda je bil v nekdanjih časih, ko so prvoprstopniki v odkrivanju gora premagovali nevendenje in strah, namen vpisnih knjig res ta, da so z njimi (na vrhu so namreč postavili možica iz kamnov ali pod kamni puščali listke s svojimi imeni ali kako drugače) zaznamovali svoja vélika dejanja poguma.

Danes, ko je pogum uklenjen v jeklene vrvi in varovan s klini (alpinisti so tu izjeme), ko so steze na vrhove uhojene in smo si med prijatelji našli gorskega vodnika, odpirajo te poti vsakomur lastna gledanja. In doživljanja. Na svet tam spodaj

in na naravo tu zgoraj. Pa še vase kdaj pa kdaj pogledaš skozi vratca tišine in svetlobe.

Čas je torej opravil z možici, koče in vrhove so planinska društva oskrbela z vpisnimi knjigami. Da vanje pridejo najnujnejši podatki o smeri posameznika ali skupine planincev. Toda čeprav se načelno držimo označenih in zavarovanih poti, včasih kljub temu še veselo »šodramo prvenstveno« na kakšni zapuščeni lovski ali gamsovi stezici. Celo neprostopoljni bivak ni nobena redkost. Je pa svojevrstno doživetje. In izkušnja.

SLEDOVI V KNJIGAH

Ko torej vpisujemo svoje podatke v vpisno knjigo, se nam ob listanju odpira mozaik človeških značajev. Nekaterim je dolgčas ob prebiranju suhoparnih podatkov, pa nenadoma odkrijejo v sebi ustvarjalno žilico in izlijejo na papir vso svojo dušo. Kar vidiš ga, planinca, kako mu od notranjega zadovoljstva žarita obraz in srce, tebe pa tepejo njegovi srečni stavki: »Razgled za bogove — v jasnino neba se rišejo vrhovi gora, pod odejo oblakov pa sanja dolina.« Medtem pa gosta, mokra megla v zaplatah visi s tebe. Komaj se zavedaš, kje je v tej brezoblični pokrajini spodaj in kje zgoraj, v knjigi pa se razgrinja »sinji plašč neba«. Ne zaviđaš srečnežu, celo privoščiš mu dan za »male bogove«, a te nasprotje le malce zбоde v srcu. Končno pa, si rečeš, komu mar, kako si se imel na gori! Nihče te ni silil v meglo, dež in veter, le tvoja trma. Že v dolini, ko si komaj zvil v gozd, si bolj čutil kot vedel, kaj se ti obeta na poti. Vremenska napoved je bila »Dež v dolini, vrhovi zaviti v oblake«, a ji nisi hotel verjeti. Prepričeval si se: »Kolikokrat sem že šel v dežju od doma, v gorah pa me je pričakalo sonce!« (Tisto, ko so obljubljali »jasnino v gorah«, pa si padel v mrakobno meglo, modro kot votel nič, si kar izbrisal iz spominske celice, kaj?). In si šel na pot. Danes. Kot bi bilo jutri prepozno. Če si česa zelo želiš, so celo dežne kapljice prijazne sopotnice.

Toda to, zakaj se ob negotovih vremenskih razmerah nočemo pravočasno obrniti, je že drugo poglavje. Zdaj smo na vrhu gore, v soncu ali megli, in čas priganja k sestópu. Ubrali bomo isto ali drugo pot. Če nam bo na razmočeni zemlji ali zalizanem, mastnem kamnu zdrsnilo, če se bomo spotaknili ob gladki korenini ali se »prehitro« odpeljali na preprogi suhega listja po drči navzdol, nas ne bo težko najti. V knjigi smo pustili svojo sled.

A tudi ta na prvi pogled jasna sled se včasih zabriše.

Nekatere vpisne knjige je namreč že pošteno načel zob časa. Listi se od vlage, častitljive starosti in človeške nemarnosti komaj še držijo skupaj. Popisani in poččkani so vseprek, datumi so brez zaporedja. Priloženo pisalo je tudi že odslužilo ali pa ga v skrinjici ni več. Tako kljub dobri volji in skrbnemu namenu ne moreš vpisati smeri sestopa. Veš pa, da bo več kot naključje, če boš do doline srečal vsaj lovca ali morda gozdarja — torej moraš biti toliko bolj previden.

SPOMINI, KI BLEDIJO

Nova izkušnja: ne hodi brez beležnice in pisala od doma! Zanašaj se samo nase: oboje prav tako nepogrešljivo sodi v nahrbtnik kot hrana, pijača in rezervno perilo. Tako bo list papirja vedno pri roki.

Po drugi strani pa lahko zapišemo v beležnico občutja, zanimiva ali celo nenavadna opažanja s poti. Samo zase. Odkrito in pošteno. Če se nam ob tem razigra srce, naj se v pesniški obliki izpove. Ne bodimo užaljeni, ker se nekateri planinci posmihajo verzom v vpisnih knjigah; v beležnici zagotovo ne bodo nikogar motili. V njej se brez strahu pred posmehom pretaka studenec naših najglobljih doživetij. V dolini bo žuborel še dolgo potem, ko bomo že očistili gozdno prst z gozdarjev.

Ko bomo nekoč pozneje, nekega puščobnega dne, prelistavali drobni zvezek, bo ob zapisih na novo zažarela prvobitnost doživetja na gori. Spomin je lažnivi zapisovalec: če trenutka na gori ne ujameš v besedo, z oddaljenostjo in časom izgublja barve. Bledí. Drobne posameznosti odpadajo s spominske podobe, kot se kruši drobir s stene — ostanejo le grobi obrisi. Beseda pa živi, diha, drhti. Je topla. Česa vsega ne izraža: z njo lahko zajameš in razmejiš razmerja v svetu, naj bo to narava ali človeška duša. Z besedo tolažiš in raniš, razveseljuješ in osrečuješ — tako sebe kot druge. Z njo izpoveduješ sebe, da bi se tudi drugi našli v njej.

Časa za pisanje je vedno dovolj. Ko počivaš na vrhu gore, z nogami v tisočmetrskem prepadu, z rokami, ves zemeljski, ješ in piješ, se z očmi iščeš na daljnih vrhovih, z mislimi tipaš za soncem — namesto v vpisno knjigo zapiši svoja razmišljanja v beležnico. Morda takole:

»Pa me mora res nekdo imeti rad, ko mi je bil podarjen tako čudovit dan! Sonce, tišina in jaz v blagem naročju gora, odmaknjena od vsega, kar me v dolini utesnjuje in omejuje. Ko so pred menoj razgrnjene skalne gmote (ki imajo imena in dušo), na katerih sem pustila svoje sledove (in so one pustile v meni svoje) in se le samotni ptič spreletava nad me-

noj, se oziram in primerjam razpoloženje pred davnimi leti in danes. Kjer sem nekoč samo »hodila« skozi naravo, zdaj čutim njen topli dih. Kot bi se me dotikala prijateljeva roka. In naslonim svojo utrujeno dušo na neskončno mirno ramo gore.«

ZAPISANA DOŽIVETJA

In malo naprej:

»Nimam ravno zavihanih rokavov na Vrhju Korena, ker veter jezno razčesava sončne žarke. Žareči jesenski gozdovi ob vznožju so kot pisani škornji belim skalnim velikonom — goram. Koča na Kamniškem sedlu je škatlica za vžigalice. Raztežaj od mene pa tihotne visoke planine — Kompotela in Košutna.«

Ob stezi čez Roblekov kot na Dolgo njivo sta v gozdu obtičala skalna balvana:

»Skalna balvana sta kot nema velikana. Kot stebra vrat, ki se odpirajo v čudežni svet narave.«

Ni treba vselej na dolge poti in na visoke gore po globoka, najgloblja doživetja. Tudi »hišni hribčki«, kamor stečemo skorajda za zajtrk, nam ponujajo drobna tihožitja:

»Da se človek ne poleni in si obenem tudi misli zbistri, je skok k Sv. Primožu nad Stahovico ravno dovolj. Jesen je že zamešala svoje barve med drevesa (sonce se je razigralo na rumenih macesnih) in potegnila čez stezo šumečo preprogo. Kdajpakdaj zaniha skozi tišino odmev kravjih zvoncev, ki ga preglašajo opoldansko zvenenje iz vaških cerkva v dolini.«

Nekaterim planincem v rokah ali zaprtih sobah venejo šopki planinskih rož. Drugi jih nosijo v očeh in srcu:

»Lep planinski šopek sem si nabrala — ves je bel. V soncu se blešči ivje na vejah, stopinje se ugrezajo v belo travo na pašnikih, bela samota poje v vetru.«

Na odmaknjenih stezah rastejo samosvoje rože:

»Pomlad diši z vseh poti, se obeša na veje, razpira bele cvetove in se z vetrom lovi.«

ŽEJA PO IZRAŽANJU

Pomladno cingljanje velikih zvončkov v dolini (telohi so tako že vsi pohlepno pobrani) te zapelje na sončno goro. Cepin in dereze pustiš v avtu, daleč in globoko pod goro. Tu zgoraj pa, sredi skalne stene, ti zarezajo nasproti hinavski ledeni zobje zime. Nekako se pregoljufaš čez prvo oviro in greš v upanju naprej, kajti: »Višje, na soncu, bo lažje. Ne pretiravaj! Še smejali se ti bodo, če jim boš omenil, da si »cvikal« sredi Konja v februarškem jutru. V taki zimi, kot je te dni. A te ni strah globine: če bodo skalni oprimki zdržali, tega te je strah, nevajenega plezanja! Po svoje je bilo lepo — potem, na

vrhu. Ko je popustila napetost, ki te je kot kleščice držala v objemu. Ko si bil tesno prižet k skali, zlit z njo v hotenju — navzgor. Majhen, zelo majhen. Toda svobodno. Kot ptič, ki je zašel, kdo ve od kod, sem gor in ti zdaj sladi samoto s svojim žgolenjem o radosti življenja.« Drobne so te reči v velikem svetu. A bi bil brez njih ta svet prazen. Sreča je vedno drobna, komaj opazna. Zato jo včasih spregledamo, ko gremo prevzetno mimo nje.

Morda bomo pozneje, ko se bodo skrajšale in znižale naše poti v gore, lično uredili te svoje zapise, da nas bodo greli ob ugašajočem ognju let. V navalu navdušenja smo z njimi le potešili »žejo« po izražanju, vpisna knjiga pa je ostala pregledna in brezosebna v svojem namenu: od kod prihajaš in kam greš.

STRELOVODI

Z naše strani. Z druge pa... Včasih je kot strelvod v nevihtni uri:

»Žiga ni!« se na zavihku vpisne knjige bliskajo jezne črke.

Ga pač ni. Morda je dobil noge in odšel z nekom v dolino. Za trajen spomin. Ne bomo zdaj zaradi te malenkosti v slabo voljo prebarvali ves naš sončni dan v gorah. Nismo menda zavoljo žiga prehodili vse te poti! Ali pa? Ne, to ne, a žig vendarle potrebujemo. V knjižici te in te vezne poti kot dokaz, da smo zares stopili na ta in ta vrh. Jaz zase že vem, da sem grizla kolena, ko sem se vzpenjala po več kot strmi gozdni stezi in sem skoraj izgubila oči, ko sem na razpotju v suhi travi iskala obledele markacije za pravo smer. Pa mi bodo tudi tisti verjeli, ko jim bom predložila knjižico z manjkajočim žigom, da sem bila na vrhu?

To je stvar zaupanja, ti žigi. Lahko imaš lepo vtisnjene vse žige, pa si prehodil le polovico poti; preostalo polovico ti je žigosal prijatelj, ker ve, da si že prej, preden si se odločil še za to vezno pot, prehodil določene steze. Lahko pa ti manjka pol žigov, a si vendarle stal na vseh vrhovih. Ker si želel z vsemi doživetji in izkušnjami, ki so ti jih leta naložila v nahrbtnik življenja, na novo prehoditi že prehojene poti.

A vrnimo se k naši vpisni knjigi na vrhu — pač na nekem vrhu. Pripis zbuja zaupanje:

»Žig je v koči.«

No, pa je problem rešen! Koča je le dobre pol ure hoda pod vrhom, spustiš se do nje in poprosiš oskrbnika (ali oskrbnico) za žig.

»Toda koča je zaprta!« trmoglavci naslednji stavek.

Torej nisi edini, ki sredi tedna v pozni jeseni (ali zgodnji pomladi) išče svoj raj na zemlji. Nekje sredi gorá. Koče pa so tedaj zaprte. Če hočeš na vsak način imeti

žig, boš moral ponovno na pot ob dnevih, ki so večini ljudi določeni za počitek ali sprostitvev.

Lahko pa tudi pozabiš na knjižico vezne poti in si izbiraš planinske ture po želji in srcu. In se poživljaš na vse žige in »nežige«. Če pa morda sodiš med ljudi, ki se brez vodnika ne znajo odpraviti na pot, se le drži veznih poti. Vsekakor je to boljše, kot da bi ostajal doma. Med štirimi stenami stanovanja ali za zaveso dežja in megle so dnevi še bolj pusti. Žalostni.

DOKAZNI ODTISI

Pa ne delajo sivih las transverzalcem samo manjkajoči žigi. Še kup nevšečnosti jim greni dokazovanje uspešnosti hoje. Na primer: pregrizeš se na Kočno, žig je, blazinica za žigosanje pa suha kot tvoja usta. Lahko zliješ nanjo pol litra čaja ali soka, jo popljuvaš (ker si že med potjo izpraznil vso tekočo zalogo) podolgem in počez, ostala bo brezbarvna, žig pa neviden. Še enkrat se ti zvrti v glavi — huje kot na prepadni stezi, — ko pomisliš: »Menda ne znova na isto pot?«

Pravijo, da lahko s fotografijo dokazuješ svoj vzpon, te preblisne srečna misel. A že isti hip ugasne, ker je ostal fotografski aparat doma, na polici. Četudi bi ga imel s seboj — kdo ti bo pa verjel, da je nahrbtnik na sliki res tvoj? Ah, kaj, zamahneš z roko, bom že našel koga, ki mi bo žigosal knjižico. Saj nisem jaz kriv. Le opozoriti ga moram, da bo vzel s seboj tudi blazinico za žigosanje.

Drugi primer: žig je, blazinica je (čisto nova), ti pa si pozabil vzeti s seboj — knjižico vezne poti. Požrl bi se od jeze. Tolažil bi se rad, da si se vpisal tako v vpisno knjigo v koči kot na vrhu. A to ni dokaz, zoprno vrta črviček dvoma. Knjig ne menjavajo vsako leto, marsikatera prej razpade, preden jo odnesejo v dolino. Kdo ve, če jih po končani planinski sezoni sploh pregledajo. Nič ne pomaga, samo žig je dokaz. Kaj temu sledi, že vemo. Iskanje...

Človek ob vseh teh zgodah in nezgodah premišljuje po svoje: z žigom potrdimo, da smo dosegli kak vrh. Radi rečemo: vrh gore ni edini in najpomembnejši cilj. Cilj gorohodništva je pot. A vse poti le vodijo in se končajo na vrhu gore. Torej je vrh — cilj. Zelo, zelo zaželen. Sicer se ne bi ljudje, ki so se morali zaradi slabih vremenskih razmer tik pod vrhom obrniti (Triglav je prej pravilo kot izjema), vedno znova vračali, da bi dosegli svoj cilj — izpolnili svoje hrepenenje, uresničili svoje sanje. Čim več naporov zahteva od njih ta izpolnitev, bolj cenijo pot in cilj. Tisti stavek, ki ga marsikdo izreče glasno ali le v sebi nekje sredi poti, ko se še komaj pobira navzgor, »nikoli več«, razvoden v doživetju vrha — cilja.

SPOMINI ZA JUTRI

In žig? Drobnost veselje, dokaz za nejeverne Tomaže v dolini in stroški, če žiga v skrinjici ni, ker bo treba znova na isto pot. Ob tem pa nas vendar čaka in vabi še veliko neznanih gora, vrhov. Saj si z leti ogradimo svoj planinski vrt, kotiček, kamor se najraje vračamo. Tudi po spomine za jutri. Toda ko šele odkrivamo gorski svet, ko se iščemo na njem in v sebi, hlastno segamo po najbolj svetlečih zvezdah. Zdi se nam, da bi izgubljali čas, če

bi se morali v isti sezoni dvakrat povzpeti na isti vrh — zdaj, ko ga že poznamo. Tako mislimo.

Šele ko se drugič in tretjič povzpemo na isto goro, spoznamo, da morda nikoli ne bomo odkrili zadnje tančice z njenega obraza. Vsakokrat se nam razkriva v drugačni svetlobi — zrcalna podoba našega doživljanja poti, gore.

Zato človek ni preveč utrujen, da bi odkrival nove svetove, če se vrača na iste gore; to je zvestoba. Večno hrepenenje po lepoti. Ljubezem.

ZGODBE, KI MOČNO DIŠIJO PO PLEZANJU

OKRUŠKI RAZBITEGA ZRCALA

IGOR ŠKAMPERLE

Vročje gmajne so ozelenele, sonce jih je napajalo s svetlobo, da se je trava ponekod že sušila, na grmih rešelike so zorele jagode. Majhne, črne, velike niti za mezin-čev noht, vendar sočne, grenko osladne, prava posebnost sredi suše Krasa. Vadil sem plezanje, po cele popoldneve, tekal sem na Draščo v sami kanotieri in se vozil do belih pečin nad morjem, kjer sem iskal ravnotežja na skali. Alpinizem: hotel sem ga živeti scela, od baročnega izigravanja do rokokoske lahkotnosti, od zapri-sežene klasike do modernih preizkusov, in iskal novih poti, kot bi se duh, ki je prihajal vame iz neznanih globin, moral izraziti prav skozi to početje.

V knjigah in zapiskih, ki slave lepoto gora in dobar, je rečeno — najbrž boste pri-trdili mojemu mnenju —, da za srečo ni treba veliko storiti. Nedvomno je to zelo huda misel, če ne že kar bogokletna; toda menda je svet res drugačen, ko vidiš, kako se ti prijatelj trudi v steni in je navdušen nad samim seboj in nad teboj, tako da se na vrhu brez sramu oba malce pobahata: »Ha, ha, niso vsi tako kot mi!« Potem sestopata, drug za drugim, najprej po ozkem grebenu, tik nad prepadom, kjer te popadejo čudne misli, nekakšno zlo iz podzemlja duše, kako bi zdaj prijatelja odrinil v prepad. Le z roko bi ga na rahlo porinil za hrbet, prav na rahlo, in bilo bi dovolj, da bi odletel, navzven, v prazno, kakor kamen iz frače bi zajadral v globino. Že vidiš obraze njegovih svojcev, očeta, matere, in sebe, kako se lažeš in ves potr razlagaš: »Kako neverjetno... hodila sva že po grebenu proti dolini, ko mu je nenadoma zdrsnilo. Nerodno je stopil ali kaj vem... ne spominjam se več dobro. Tako bliskovito se je zgodilo, morda je bil kriv nakrušen kamen, res ne vem... In padel je. Nekaj časa nisem mogel nikamor, sedel sem na mestu... Pa tako dobro je plezal po smeri!« — V sebi

pa vidiš njegov pogled, ki te je padajoč v zraku še zadnjič uzrl. Kako neumno je pogledal, kot bi nekaj spraševal, in vendar se ne moreš rešiti tega pogleda, ves živ je še. Svojci jočejo, vpijejo, vidiš ceremonijo pogreba, tebi pa je zadostoval le dotik, komaj zaznavno si stegnil roko; vrsta črnih oblačil se vije proti izkopani jami. Pa saj vendar nihče nima pravice do tega pogreba razen mene! Morda je prijatelj celo slutil grozečo nakano, pa je vseeno hodil korak pred teboj. Medtem polagajo krsto v grob, slišiš, kako na les padajo kepice zemlje in peska ter zamolklo odmevajo. Da, zdaj si prepričan, z gotovostjo veš, da je moral on slutiti nekaj takega; končno bi tudi njemu zadostoval le kratek poriv in odrinil bi te v zrak. Zdaj veš, da sta bila na istem, tako v dobrem kot v zlu, oba sta črtala rahel svet človeških pokrajin.

Mar bi svet obstajal, ko bi ne bilo zaupanja!

JUNIJSKA VROČICA

Tako so načrti rasi kot gobe po dežju. Čim smo enega opravili, že so se pojavili trije novi. Brez njih bi le težko zdržal silo sveta, ki je pritiskala name.

Sredi junija sva z Radom splezala Steber Šit. Iz Tamarja sva odrinila še v mraku. Pod steno sva se preobula v plezalnike, jaz sem imel še ta trde, z vibram podplati. Še ves zadihan se je Rado zapodil v prvi raztežaj, nekoč ocenjen VI, A₃ in A₄. Spretno kot maček je telovadil po previsni skali mimo klinov, dokler ni pristal v majhni lopi na vrhu krušljivega odloma. Hitel sem za njim, kolikor se je dalo, in si mislil — »Rado me drži na vrvi, nič se mi ne more zgoditi!« — Komaj sem prišel na štant, že me je pripel na klin, podal njegov konec vrvi v roko in odbrzel dalje. Tako je plezal Rado v zgodnjem

poletju: če se je počutil v formi, ni nikogar spustil naprej. Sredi smeri sem ga komaj prepričal, naj me spusti in raztežaj plezati naprej. Kmalu ga zaslišim, kako na štantu ves drhti: »Forza! Forza! Dajmo...!« Od same živčnosti sem se zaplezal in célo večnost kolovratil nazaj do pravih razčlemb. Pustil sem, da je Rado plezal dalje. Bil je junij in takrat Rado ni poznal miru; treba je bilo splezati nekaj smeri, čim prej, tako ali drugače, da bo poletje potlej bolj mirno.

Ob enajstih dopoldne sva bila na vrhu stene Šit. Življenje v Trenti se je komaj dodobra prebudilo.

IGRA V SONCU

Sredi poletja smo odšli v francoske Alpe. Chamonix, kdo bi ne poznal mesteca pod Mont Blanc, njegove načičkanosti od vseh barv, izložb in hotelov, s primesjo tiste po svoje pristrčne, francoske vzvišenosti! Menda so nanjo še najbolj občutljivi Italijani, celo bolj od Angležev. Gore so se tu, ostre in črne od granita, zaganjale visoko pod nebo, precej višje od naših apnenčastih cvetk, ob vznožjih pa so pokali ledeniki, podobni velikanskim živim kuščarjem, ki polzijo navzdol proti dolini. Davni, neobvladljivi vzgib strahu me je obliil, ko smo prišli iz predora in sem prvič zagledal te vršace.

Na pot sta se nam, Tomažu, Radu in meni, pridružila še Ines in Beni. S polnimi nahrbtniki smo se pripeljali v Cham. V gozdiču za pokopališčem, kjer je mogoče na skrivaj taboriti, nas pričaka slovenska družčina. Pavel in Tamara sta tu, Filip ta Črn, Slavc in še kopica drugih. Včeraj so baje spet težili policaji, češ da je na šverc kampiranje prepovedano. Marinčič se je pogajal z njimi. Bilo je nekaj hude krvi in groženj, a naši fantje se niso dali: nihče ni bil pripravljen plačati kampiranja. V tem so nam bili podobni le še kakšni Čehi ali Poljaki.

— Razmere v gorah pa niso dobre, — je bilo slišati, — po stenah je črn led. In nevihte, skoraj vsak dan.

Naju s Tomažem so nosile velike ambicije. Načrte sva pobirala iz knjig in fotografij: Les Courtes za začetek, Les Droites za dobro voljo, na koncu pa še Grandes Jorasses za zadošččenje. Rado je molčal, Beni, ki je edini izmed nas že plezal v ledenih Alpah, pa je svaril, zlasti Tomaža, ki se je obnašal zaverovano, kot bi bil v Franciji doma. — »To ne gre kar tko,« je dejal Beni, »ti b'hotu kar vse naenkrat. Kle so drugačni hribi; nevihta, to pomen, da lohka orng najebeš, in če Ta Črn prav, da so slabe razmere, pol mu kar verjem, a veš!«

Da je res tako, smo se kmalu sami prepričali. Stena Droit se je razkazovala nemarno gola, siva in črna od gnilih skal in

požleda. Nikjer ni bilo lepih belih snežišč, ki smo jih videvali na fotografijah. Les Courtes so bile znosne. Ob dveh ponoči sva s Tomažem vstopila v Švicarsko smer in se dobrih deset ur prebijala prek slabega, lomljivega ledu. Vse me je bolelo, od rok do nog in grla. Tomažu ni bilo nič bolje; jezno je požiral slino, kajti ni se hotel sprijazniti z vlogo začetnika, čeprav nisva imela nobenih pravih lednih izkušenj.

Pozno popoldne sva priša na vrh. Pihal je močan veter in nosil sive oblake, da sva le za trenutek videla na ono stran, kjer so se kot pravljlični privid pokazali ogromni Jorasses. Kako se pride dol z vrha, sva vedela le približno. Pravzaprav je vedel Tomaž, jaz nisem imel pojma. Po razbitem, skalnem grebenu je treba menda do sedla, potem pa sestopiš po snežnem pobočju na ledenik. Iz megel, ki so švigale mimo, je začelo snežiti, kmalu so siknile tudi prve strele — naravnost v greben seveda. Bliskovito se je mračilo. Norela sva, kolikor sva mogla, preganjala drug drugega in brzdala živčnost ter se še pravočasno, pred najhujšimi udarci, umaknila z grebena na snežno flanko. Močno je snežilo, ujme ni hotelo biti konca, spodaj pa so nama začeli groziti še plazovi. Saj se človeku zmeša v teh francoskih nevihtah! Ravno pravi čas sva zmogla sestopiti na ledenik, premočena do gat, ko je po pobočju s sedla potegnili prvi plaz. Padla je noč.

Skozi meglo in temo sva se pretipala do kočice na ledeniku Argentine. Speča tišina je bila v prostorih, medtem ko je zunaj naletaval nočni sneg. V jedilnici sva razstavila svoje mokre cunje.

Podobno štorijo sta doživela tudi Beni in Ines v steni Charmoza. Ujma ju je zajela tik pod vrhom. Morala sta prebivakirati noč. Ker je še ves drugi dan snežilo, spodaj pa deževalo, sta se vrnila v tabor, shujšana in mokra do kosti. Z Benijem smo se kratko spogledali, ko je kar s cepinom v roki prikorakal pred šotor. Navzlic resnemu obrazu Beni ni mogel skriti ponosnega samozadovoljstva: »A ste videl zdej, kua se prav... hmal bi vsi skp pocrkal, a ne!? Sej sm reku, kle se ni za hecat!«

Rado, ki je steno Courtes presoliral v nekaj urah in se izognil nevihti, je vprašal: »Kje imaš pa Inesko? Je vse v redu?« — »Zdèle gre...« —

Ines! Pričofotala je z mokrimi čevlji kot povodni mož, od kodrastih las ji je voda curljala, a vse na njej se je smejalo, kot bi pravkar preživela junaško zgodbo, kjer bije huda ura, a se na koncu vedno vse srečno konča.

»Ines! Je bilo hudo?« sprašuje Rado. Ona pa bi najraje rekla: »Ma ne, daj, daj... Kje pa!« in se široko nasmejala. — Les aiguilles des Chamonix sont si belles! —

Vreme je ostalo še ves teden nestabilno. Ni nam preostalo drugega kot pasti zijala po uličicah Chama. Ines je od izložbe do izložbe navdušeno zbirala čim lepšo fotografijo Grands Charmoza. Končno ga je našla, vsega ožarjenega od zahodnega sonca.

»Poglej, ke lepo...«

Rado ji je nagajal: »Ines, se ti ne zdi, da je tisti posnetek tam še lepši?«

»Joj, pa res... ampak zdaj imam že tega.«

»Kupi! Kupi še tistega, poglej, kako je lep!«

»Ma ja, vem, ma ne morem, nimam sol-dov... Joj, če bi imela zadosti...«

»Ah, za Charmoz, Ines, bo že!« je dejal Rado. »To so spomini, ne bo ti žal!«

»Vem, ma kaj čem... kaj bom rekla mami!« Dolgo je oklevala, potem smo vendarle stopili v trgovino: »Ah, si bom že kaj izmislila, saj imajo naši doma radi hribe...!« Odštela je nekaj frankov, toda za vogalom se je pojavila nova izložba in v njej nove podobice, brez konca in kraja.

VZGOJA SRCA — VNOVIČ

Iz obvezne vojaške službe se je pravkar vrnil Mezgecev Igor. Takoj po povratku iz Centralnih Alp smo ga s Tomažem in Radom obiskali, polni spoštovanja, kajti Mezgač ni bil samo posebej v življenjskih in plezalskih izbirah, marveč tudi najstarejši med nami; že pred časom je na primer zaključil študij fizike. Z resno vzvišenim nasmeškom, ki se je odlično podal njegovim visoki postavi, nas potem, ko mu Tomaž pojamba o nevihtah, na kratko zavrne:

»Kaj pa hodite v Francijo! Vedno sem pravil, da je treba plezati tukaj, v naših hri-bih!«

Mezgač se je odlikoval po tisti pozabljeni, globoko stoični držji, ki se je od Marka Avrela naprej le še redko kje zapisala s svojim pravim imenom — **krepost, virtus!** Mi smo morali v Francijo, se tam z gručami drugih preizkušati na že stokrat zdrsanih toboganih, da smo potem lahko ugotovili, kako nam kocka vetra in usode poskakuje edinole v stenah, med katerimi smo doma. Njemu vsega tega ni bilo treba. Pa je poznal na pamet vse vrhove, od Ararata do Hindukuša. Nikoli nisem mogel ugotoviti, zakaj ta človek sploh pleza, kaj čuti ob tem, ali mu je sploh kaj do dejanj, ki so mene napajala s fantazijo in sem jih videl kot velika, drzna, pustolovska. Včasih, ko smo po skupnem doživetju odhajali vsak na svoj dom, mi je od pogovora z njim ostajal nelagodni občutek; zdelo se mi je, da jaz še vedno odraščam, iščem in lovim žogam podobne plavajoče ideje, padam v slepe ulice, medtem ko je on že odrasel, velik je že in stvari so mu jasne, pozna jih. Tedaj sem se še bolj

osuplo spraševal: zakaj potemtakem sploh zahaja v gore in pleza? Slutil sem, da mora tega človeka priklepiti neka notranja človeška nuja, morda celo stiska, ki ti oblije oči in stisne dušo, če se z vso odločnostjo, ne da bi vedel zakaj, napotiš daleč, daleč prek poljan, vse tja do oddaljenega roba obzorja, kjer je vsega konec; tudi plinov in števil. Vedel sem, da so njemu dobro znane tiste samotne poti, zavoljo katerih se je včasih obnašal tako, da po cele ure ni nič spregovoril in je ljudi spravljal v neprijeten položaj. Drugič pa se je znal nad povsem preprostimi stvarmi iskreno čuditi. Nekega večera sva skupaj listala knjigo o severnih, polarnih krajih in vsaka podoba ga je navdajala s skoraj otroškim veseljem: »Poglej no tega medveda, kako se drži! Kakšen debeluhar!«

Obljubljal nam je sladoled, ki da ga bo sam izdelal, češ, »noben mojster ne naredi takega!« Sladoleda seveda nismo dočakali, a verjeli smo mu, da ga zna narediti in da ga bo nekega dne tudi zares pripravil.

JUTRA IN VEČERI

Potem sva s Tomažem plezala. Najprej zjutraj s težavo vstaneš in s kamnom v želodcu kreneš pod steno, medtem ko se prvi prameni jutranje svetlobe šele počasi pretipajo skozi noč. Pri vstopu v smer, ko se navežeš na vrh in pomisliš, kako so zdaj doma šele vstali, morda je oče zdaj v kopalnici, mati pa mu v kuhinji pripravlja kavo, z malo mleka, ti kamen zleze v grlo. Toda po prvem raztežaju stvar steče; dobro gre, če je prav, in na vse pozabiš: na čas, lakoto, žejo, posebno še v zahtevnih raztežajih — kot bi se bližal posebnemu svetu nirvane; na evropski način seveda, s premagovanjem težav! Na vrhu te pričaka zadoščenje, zadovoljstvo, kratko, a dovolj močno, da ga začutiš, pa čeprav ne veš dobro, čemu sploh. Morda je edino, kar zmoreš reči, to, da ti je zdaj podarjena spet nova pravica do življenja.

Šele med sestopom, ko se utrujeno ziblješ nizzdol, razmišljaš, katera neki je ona podoba, začarano lepa, ki zamreži ljudem ude, vodeč jih z neslišno roko po neimenovani poti. Mar je mogoče, da se mi v robato skalovje zliva toliko moči, ljubezni, čezmerne predanosti? V hladno, mrzlo skalovje!? Morda nama s Tomažem niti ni bilo potrebno vedeti, kaj kdo nosi v sebi. Zadostovale so skupne poti, neumorna iskanja, strah, ki sva si ga delila pod vsako steno. Uf, koliko ga je bilo, preveč za oba! Sledili so klini, plošče, zajede... Vse sva si delila, tudi globino, lakoto in samoto. Najtežja mesta v steni sva vsakič znova premagovala s tistim, kar se je bilo spletlo med nama. Psihična moč! Zaupanje! Moje šibko telo se ni moglo primer-

jati z robotostjo alpinistov, teh bradačev, toda zadostoval je znani glas izpod stebriča, rahel trzlaj vrvi, in vedel sem, da nisem sam. Previsi so si nadevali človeške prijeme.

Le na vrhu, ko sva samovšečno posedala na odloženo kramo, skušala ujeti še poslednji zaton sonca, preden bi ga prekrila mrežasta tihota večera, le tam, v tistih trenutkih, si nisva ničesar delila. Sedela sva vsak zase, mirno, nič vznemirjeno, zrla nekam v daljavo in izustila morda le kakšno nepotrebno besedo. Tedaj sem mogel sredi dolgih vijoličnih črt, ki so padale na zemljo, slutiti ono podobo, h kateri sem

stremel v večnem približevanju. Bila je v meni in hkrati neznansko daleč, zunaj — podoba, ki ni vedela niti tegá, da iz nedoumljive dalje tako strahovito sam hodim za njo.

»Bi odšla, mrak bo,« me predrami Tomaž.

»Ja, še vrv moram zviti.«

»Pa tistih vponk ne pozabi...«

So stvari, o katerih človek ne govori; z nikomer. Morda je bolje tako, da imamo besede, s katerimi pletemo niti v nedogled, s težavo premagujoč bele pragove; podobni smo starim tetam, ki štrikajo volnen pulover, vmesnih zračnih rež, od katerih dihamo, pa ne znamo splesti.

ODSLEJ V IKAR TUDI SOVJETSKI REŠEVALCI

NESOJENI SLOVENSKI BOTRI

PAVLE ŠEGULA

Presenečeni in iznenadeni, vendar razumevajoče smo 10. novembra lani na skupni seji vseh komisij IKAR vzeli na znanje besede predsednika M. Schorija, da je za sprejem v mednarodno združenje gorskih reševalnih služb zaprosila tudi Sovjetska zveza. Nam, delegatom GRS, se je v spominu utrnila misel na davna šestdeseta leta, ko so nas znanci iz Kavkaza in Pamira s Sašo Kropfom na čelu prosili, naj pri dr. Rudiju Campellu posredujemo za sprejem SZ v Mednarodno komisijo za reševanje v gorah. Tedani vodja naše delegacije dr. Miha Potočnik je zares kolegijsko posredoval in uspel pri tedaj še nič kaj zaupljivih zahodnih delegacijah. Toda ko je bilo stvar treba dokončati, so se kandidati potuhneli in ostali sami zase v družini GRS socialističnih držav.

M. Schori nam je posredoval oris sovjetske GRS in njihovo pripravljenost, da vstopijo v IKAR, kakor tudi pobudo, da se posebej izkažejo z letnim prispevkom 9000 CHF. Postopek je bil preprost: vsi pooblaščenči delegati so se izrekli za sprejem in dobili smo novega člana.

Sašo Kropfa smo kasneje spomnili na tisti, po zaslugi SZ odložen sprejem, pa je samo skomignil z rameni: »Kaže, da razmere politično niso bile godne. Mi bi že bili za to, a vodstvo...«

In če smo že pri tem, si oglejmo, kako je z GRS v SZ. S to smo se vsi tisti, ki smo bili v Kavkazu, Pamiru, Fanskih gorah in še kje, že precej seznanili in sprijateljili.

Kakovostno in množično gorniško gibanje se je v SZ začelo v sredini tridesetih let. Nekaterim obiskovalcem povsem nedotaknjenih gora se je primerilo tudi marsikaj takega, kar je zahtevalo reševalne akcije.

Spričo tega je Vsezvezni svet prostovoljnih sindikatov športa namenil lepa sredstva za postavitve stalnih reševalnih postaj — baz v Kavkazu. Te so nastale v območju Bezengi, v dolini Čegem in Adylsu pod Elbrusom, kakor tudi v dolini Dombai.

Leta 1938 so opravili desetmesečni tečaj GRS prvi kandidati, zato ga štejejo za rojstno leto sovjetske GRS. Reševalci iz te skupine so postali vodje postaj, v katerih so po pravilu sodelovali instruktorji, ki so obvladali tehniko in taktiko reševanja v gorah.

Dandanes je v SZ 17 reševalnih postaj, ki so opremljene in usposobljene za reševanje v gorah. Na voljo so jim (sodobna) oprema, radijske zveze in pripomočki za transport ponesrečenec v gorah.

V vsaki postaji je od 8 do 10 članov — poznavalcev gora, na katerih območju delujejo. Člani poznajo vse smeri in pristope, usposobljeni so tudi za dajanje prve pomoči ponesrečenim in obolelim gornikom in turistom.

Od leta 1946 dalje je vodja postaje oproščen vseh drugih dolžnosti, za katere so sicer zadolženi instruktorji v sovjetskih »alplagerijh«. Njegova naloga je, da sproti spremlja dogajanja in skrbi, da bodo udeleženci na turah spoštovali varnostne ukrepe. Pomagajo mu instruktorji, večči reševanja v gorah. Glede na način dela »alplagerjev« je šefu reševalne postaje na voljo posebno skladišče z opremo, oblačili, hrano, transportno opremo in zdravili.* Tako je samostojen in neodvisen od siceršnjega delovnega ritma v taboru.

* Vsak član alplagerja in vse skupine dobe hrano in opremo za ture v skladiščih. Ko pridejo v tabor, se na podlagi dokumentov planinsko oblečejo in obujejo. Na podlagi načrta ture dobe pred odhodom še potrebno hrano za čas predvidene odsotnosti.

Naloga reševalcev sovjetske GRS so:

- skrb za preventivo na tečajih, turah in drugih prireditvah v gorah,
- izvajanje reševalnih akcij po nesrečah v gorah in naravnih katastrofah,
- analiza nesreč in ukrepi, da bi se več ne dogajale,
- šolanje novih gorskih reševalcev in
- varstvo okolja.

Letno se v planinskem šolskem centru Elbrus izšla od 300 reševalcev. Kot kandidati pridejo v poštev alpinisti 1. razreda, ki uspešno prestanejo sprejemni izpit. Tečaj traja 15 dni. V tem času poslušajo predavanja in izvajajo praktične vaje iz predmetov: 1. preventiva v gorah, 2. prva pomoč — oskrbovanje ponesrečenih in

obolelih, 3. reševanje — uporaba rednih pripomočkov za reševanje in improviziranih sredstev, 4. sredstva za zvezo in sporazumevanje — KV in UKV radijske zveze, signalizacija, 5. nevarnosti v gorah — varna hoja in gibanje v gorah, 6. vremenslovje, 7. varstvo okolja, 8. spoznavanje gorskega sveta SZ, 9. načrtovanje reševalne akcije v smeri IV. težavnostne stopnje — oprema, moštvo, taktika reševanja.

Kandidati, ki snov obvladajo in to potrdijo z zaključnim teoretičnim in praktičnim izpitom iz vseh predmetov, postanejo reševalci in dobe značko.

Zaslужnim reševalcem, ki se izkažejo z uspešnim in dolgotrajnim delom, podelijo častno značko. V SZ je doslej tako značko sprejelo 97 reševalcev.

NARODNI PARKI GRČIJE (IN ŠE EN JUGOSLOVANSKI)

GRŠKI BOGOVI NAS NISO MARALI

IGOR MAHER

Po nacionalni avtocesti zapuščamo Solun, kjer smo si napasli oči in izpraznili denarnice v pre mnogih obilno založenih trgovnicah (naj me vrag pocitra, če bomo z našo draginjo privabili kakega tujega gost!). V popoldanski sopari na enolični ravnini vsi razen voznika kmalu zadremamo. Ko se zbudim, pred seboj na obzorju zagledam svetlo gmoto, ki se dviga nad ravnino. Sprva pomislim na oblake, ko pa zaspanost dokončno zapusti tudi možganske centre, se zavem, da zrem v masiv Olimpa z zasneženimi najvišjimi vrhovi. Pred to silno podobo negibno obsedim. Sonce za tisti dan že zaključuje druženje z nami, ko z glavne ceste zavijemo proti Litokhoronu, prikupni vasi na višini slabih 300 metrov ob vznožju Olimpa. Lepa, sprva celo asfaltna cesta nas v dolgih ovinkih vodi vse višje. Po severnih pobočjih doline reke Enipefs se pripeljemo do zatrepne doline in s tem tudi konca ceste, do kraja Prionia.

Masiv Olimpa je na jug pomaknjen del rodopske stare kristalinske gmote, na kateri so kot posledica novejših gubanj nastali najvišji vrhovi Balkanskega polotoka (Musala, 2925 m). Najvišji vrh Olimpa — Mitika je z 2917 metri le malenkost nižji, pa tudi njegovi najbližji sosedi ne zaostajajo: Skolio (2911 m), Stephani (2909 m), Skala (2866 m). Tudi za Slovence zavidanja vredne višave.

Olimp se naglo in silno požene od morske obale oziroma iz ravnine, ki obdaja masiv. Režejo ga globoke doline, ena od njih je tudi na vzhod obrnjena dolina Mavrolongos (reka Enipefs), po katere zgornjem delu smo se pripeljali. Zaradi

bližine morja so severna in vzhodna pobočja bolj namočena in zato bujnejše poraščena. Masiv grade skoraj izključno jurški in triasni apnenci, katerih plasti so najbolj divje oblikovane prav v najvišjih vrhovih. Hidrološke razmere so zaradi take podlage kljub obilni namočenosti slabe, površinske vode pa redke.

VEČNI BOTANIČNI VRT

Visoki Olimp je že od nekdaj buril duhove nižinskega prebivalstva, zato se ne smemo čuditi, da so na te nedostopne, z oblaki zastrte vrhove postavili prebivališče svojih bogov in celo prestol najpomembnejšega med njimi — Zevsa. Še pomembnejši od stare mitologije pa je za današnjega obiskovalca izredno bogat rastlinski svet. Na pobočjih in vrhovih Olimpa je registriranih preko 1500 vrst praproti in cvetnic, od tega mnogo zelo starih (reliktnih) in na ozko področje omejenih (endemičnih). Nekaj je celo takih, ki uspevajo samo na Olimpu. Taka izjemna vegetacija je predvsem posledica dolge geografske izolacije, neobičajnih klimatskih razmer (lega tik ob morju) in stičišča različnih flor (srednjeevropske, sredozemske in balkanske). Leta 1938 je prvi grški narodni park združil staro grško mitologijo z edinstveno floro, pa tudi favno. Kljub tej zakonski zaščiti pa množični turistični obisk precej ogroža predvsem za trganje »primerne« rastline.

Pobočja, ki se strmo dvigajo od Egejskega morja, omogočajo lepo izraženo slojevitost vegetacije. Nad vasjo Litokhoron nekako v višini 300 do 700 metrov uspeva sredozemski tip grmovnatega rastja, imenovan makija, ki jo grade večinoma vedno zeleni lesnati predstavniki,

posebej prilagojeni na vroče in sušne sredozemske razmere.

Makiji sledijo montanski gozdovi črnega bora, makedonske jelke in bukve. Črni bor (Pinus nigra) se začne pojavljati že v pasu makije, višje (700 do 1400 metrov) pa tvori predvsem na suhih rastiščih skoraj čiste sestoje. Makedonska jelka (Abies borisii-regis) je manj pogosta in skupaj z bukvijo porašča vlažnejša osojna pobočja na globljih tleh.

ZIVI FOSIL

Nad 1300 metri bukev in črni bor začne nadomeščati bor munika (Pinus heldreichii) z značilno sivo skorjo, ki nam je ostal v spominu še z Orjena. Tvori značilne redke sestoje in v polegli grmovni obliki sega celo do višine 2600 metrov. Od tod do najvišjih vrhov sega z endemiti bogata alpska vegetacija travišč, skalnih razpok, melišč in snežnih dolinic, za ogled katere pa smo bili veliko prezgodnji, kajti v najlepše barvne otenke se odene šele julija in avgusta.

Zjutraj po poti iz Prionie po lepih bukovih gozdovih nadaljujemo vzpon proti zatočišču bogov. Očitno so nam naklonjeni (ali pa nas še niso opazili), kajti nebo je brez oblačka in topli sončni žarki povzročajo selitve večine garderobe v nahrbtnike. Ob poti nas podzravljajo nekateri najzgodnejši cvetovi; največ je rumenega spomladanskega jegliča, vmes pa redkejši kamnokreči. Verjetno smo še prezgodnji (ali pa nismo srečne roke pri iskanju), da bi na senčnih skalah odkrili vijoličaste cvetove najbolj znane rastline Olimpa — jankeje (Jankaea heldreichii), ki se skozi milijone let ohranila na teh pobočjih. Gre za pravi živi fosil, terciarni relikv, saj je ena od petih še ohranjenih evropskih predstavnikov sicer tropske družine gesnerjev.

Ko pot privede na južna pobočja, ki segajo vse do najvišjih vrhov, se začne vzpon skozi sestoje munike, ki z višino postajajo vse redkejši. Na dnu grap, ki sekajo široko pobočje, so vidne posledice strahovitih plazov, ki morajo divjati tod v zimskem času. Podrtih debel je toliko, da bi se z njimi lahko ogrevalo pol Grčije, če malo pretiravam. Na takih plazovitih terenih je rastje vizualno izredno podobno tistemu v naših gorah. K tlom pritiskana nizka debela munike zamenjujejo naše ruševje, pušpan (Buxus sempervirens), ki prevladuje v podrasti vse od bukovih gozdov navzgor, pa na prvi pogled deluje kot borovničevje.

BOGOVI NISO HOTELI

Po približno dveh urah hoje nam je pot zaprlo prikupno zavetišče, imenovano kočica A. Leži na višini 2100 metrov in jo v poletnem času oskrbuje grška planin-

ska organizacija H. A. C. (Koče v okolici vrha Olimpa so označene kar s črkami A, B, C.) Na terasi pred kočico se je kljub temu, da kočica še ni bila oskrbovana, zbralo precej planincev, od tega še najmanj Grkov. Nacionalna sestava (prevladovali smo južni Slovani) pa grškim bogovom očitno ni ustrezala, kajti izza grebena so vse močnejši vetrovi začeli prinašati oblake. Blagodejni učinki sonca so izgubljali moč in nahrbtniki so se začeli prazniti.

Naša bogaboječnost pa le ni bila tolikšna, da bi jo ob prvi božji jezi ucvrli v dolino. Toda z vsakim novim višinskim metrom se je moč vetra okrepila in skupaj z vse redkejšimi drevesci munike smo se upirali božji sapi. Nekako na rami, kjer se pot prevesi na jugozahodno pobočje Skale, so bori odnehali, mi pa smo še kar trmo-glavili. Vidljivost je bila nič, moč vetra prav nasprotna in zato smo nekje pod vrhom Skale (2866 m) temu nesmislu naredili konec. V megli je tako ali tako vsak kamen enak — zakaj bi torej hodili gledat, če je na vrhu drugačen? Tako vneti zbiralci vrhov pa vendarle nismo.

Na poti v dolino nam je od zadaj pomagal veter in tako smo bili kmalu mimo kočice. Od časa do časa je za nami prinesel tudi kako snežinko v končni dokaz, da so nas bogovi resnično zasovražili. Rahlo opeharjeni smo tako še isti dan z avtom drveli proti toplemu, sončnemu jugu; vsaj tako je bilo načrtovano.

SMUČANJE NA PARNASU

Pri slavnih Termopilah zapustimo glavno cesto in se usmerimo proti naslednjemu narodnemu parku. Poglavitni namen našega popotovanja je namreč ogledati si čim več grških narodnih parkov in s tem največjih naravnih znamenitosti. Z rumeno cvetočimi grmi brnistre obdana cesta nas vodi vse bližje našemu cilju. To je skupina Parnassos, ki je skupaj s skupinami Oiti, Giona in Parnis zaključek Pindskega gorstva, ki se začne daleč na severu v Albaniji. Kot masivna gmota vrhov v dolžini 25 kilometrov s severa obdaja Korintski zaliv. Večina teh apnenčastih vrhov sega od 2100 do preko 2400 metrov visoko in doseže najvišjo točko v Liakourii (2457 m). Kljub temu, da so na tem območju že leta 1938 ustanovili narodni park, so opravili zelo malo konkretnih ukrepov za zaščito bogate flore, med katero najdemo mnoge redke vrste. Najbolj škodljiv je vpliv močne paše in posegov ob izgradnji smučarskih centrov.

Vse do gozdne meje segajo skoraj čisti sestoje grške jelke (Abies cephalonica; že omenjena makedonska jelka je hibrid med grško in nam znano belo jelko), ki poraščajo severna in zahodna pobočja. Številne rdeče rjave lise že na daleč opo-

zarjajo na propadanje gozdov. Točen vzrok mi ni znan, najverjetneje pa je povezan z »blagodejnimi« učinki globalnega onesnaženja okolja. Nad gozdno mejo pa se na zahodni strani masiva razprostirajo prostrana smučišča z obilico vlečnic in sedežnic. Mehansko izravnane proge že na daleč bahavo odsevajo obseg človekovih zimskošportnih užitkov — vse v okviru tako imenovanega narodnega parka. Toda to je vendar športni park! Sicer pa moramo najprej pomesti pred lastnim pragom: razmerje med Triglavskim narodnim parkom in Voglom prav tako bude v oči, predvsem tuje obiskovalce.

Dostop je prav zaradi smučarskega centra močno olajšan. Od ceste, ki Lamio skozi Gravio povezuje z Arahovo (na cesti Atene—Delfi), se na planoti Livadi (11 kilometrov od Arahove) odcepi gorska cesta do smučišč. To olajšavo smo uporabili tudi mi in v prekrasnem sončnem zahodu prav na gozdni meji med jelkami in pravkar cvetočimi petelinčki (*Corydalis bulbosa*), vijoličastimi vetrnicami (*Anemone blanda*), modrimi dvolistnimi morskimi čebulicami (*Scilla bifolia*) in belim ptičjim mlekom (*Ornithogalum sp.*) razprostrli šotora.

Jutro pa je bilo pravo nasprotje: prek grebenov so se z veliko hitrostjo valili gosti oblaki. Vsi poparjeni smo tavalili okoli šotorov in seveda takoj obdolžili grške bogove. Morda pa smo se jim tako daleč od doma le malo zasmilili, kajti čez nekaj ur se je začelo jasnit in kmalu smo lahko vzeli pot pod noge. Po »čudovito« izravnanih smučarskih progah smo hitro pridobivali višino. Brez vsakega zemljevida smo se odločali, kateri vrh bi izbrali za najvišjega. Izbrali smo najbolj oddaljenega in se čez pretežno zasažena prostranstva prebijali vse bližje cilju. Na mestih, kjer je sneg že skopnel, so nas množično pozdravljali žafrani (*Crocus veluchensis*), ki so med najbolj značilnimi vrstami tega masiva. Za kratek čas nas je iz tira spravilo srečanje z volkom, ki pa se nas je bolj ustrašil kot mi njega, ker jo je kar najhitreje ucvrl na varno prek grebena. Vsem zverem in bogovom navkljub smo zmogli tudi vršno piramido. Od obljubljenega enkratnega razgleda pa smo se zaradi oblačnosti morali zadovoljiti le s sosednjimi vrhovi. Med njimi smo tudi izbrali enega (Gerontovrahos, 2367 m), ki smo ga osvojili na povratku. V dolini smo se dokopali do zemljevida in zadovoljni ugotovili, da smo osvojili najvišji vrh.

PARK OB DVEH REKAH

Naše poti na jug je bilo s tem konec in po drugi poti smo se odpravili nazaj proti domovini, seveda z vmesnimi postanki. Med drugim si nameravamo ogledati nekaj osrednjega dela najdaljše grške gor-

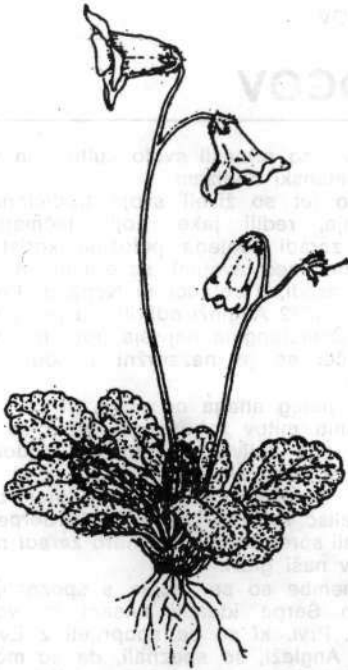
ske verige — Pindskega gorstva. Kar navajeni smo že, da se vsako popoldne vsaj močno pooblači, če že ne dežuje. Tako je tudi sedaj, ko se prek 1700 metrov visokega prevala Katara zapeljemo v pokrajino Epir. Pod prevalom je odcep, ki vodi proti narodnemu parku Pindos, vendar nas kilavo vreme odvrne od te poti. Raje nadaljujemo proti Ioannini, glavnemu mestu Epira. Glede na trgovski sloves mesta ne gre brez nakupovanj in tako rahlo olajšani odhajamo na zadnji del »grške turneje«.

Grčija se ponaša z dvema velikima soteskama: sotesko Samaria na Kreti in sotesko Vikos v Pindskem gorstvu. Nad slednjo sedaj stojimo in upiramo pogled stotine metrov v globino, kjer se vije struga reke Vikos, ki v sušnih mesecih (kot je bil tudi naš april) presahne. Po ozki polici, imenovani balkon nad Vikosom, se sprehajamo nad strmimi stenami čisto v osrčju narodnega parka Vikos-Aoös, ki obsega strmi dolini imenovanih rek in okolne vršace. Smo nekako na polovici 20 kilometrov dolge soteske, skoraj bi lahko rekli kanjona.

Vračamo se po skoraj praviljni kraški pokrajini. Na obeh straneh ceste nas obdaja »gozd« kamnitih stolpičev iz ozkoplastovitega apnenca. Videti je, kot bi kdo velike kamnite plošče zlagal drugo na drugo in gradil velikanske množice. Te plošče domačini v okolnih vaseh s pridom uporabljajo za gradnjo ograj in hiš, vključno s strehami. V Monodendriju, eni od vasi, ki so ohranile svoj nekdanji videz, smo se tudi ustavili. Stoji prav na robu zgornjega dela soteske in le nekaj minut hoje je do strmih sten, ki padajo v dno soteske. Nad stenami stoji obnovljen samostan Aghia Paraskevi, iz katerega vodi stezica po ozki polici do manjše jame sredi stene, kjer nas ostanki zidov spominjajo na čase, ko so se domačini na begu pred Turki zatekli v te nedostopne predele.

Zagorio, kakor se imenuje to območje, zapuščamo v vse slabšem vremenu in nadaljujemo pot proti severu. Pred mestom Konitsa prečkamo reko Aoös, ki pritekla iz samega osrčja gorstva in je sestavni del omenjenega narodnega parka. Izza vključenih brisalcev zremo v višave, kjer namesto vršacev vidimo samo meglice in oblake. Očitno se bo potrebno še vrniti v te divje kraje okoli najvišjega vrha Smolikas (2633 m).

Po lepi cesti čisto ob albanski meji nadaljujemo pot proti severu. O odmaknenosti teh krajev priča zelo redek promet: tudi pol ure ne srečamo nobenega avtomobila. Strma pobočja se spuščajo v široko, zaprodno dno doline Sarantaporos. Erozija, hudourniki, zasipavanje in odnašanje, to so pojavi, ki v teh krajih ustvarjajo trenutno zemeljsko zgodovino — skoraj brez prisotnosti človeka.

Jankaea heldreichii, biser rastlinstva na Olimpju

MALO PRESPANSKO JEZERO

Epir je za nami in s tem tudi Pindsko gorstvo. Pred nami je bolj umirjen svet grške Makedonije. Iz Kastorie se usmerimo proti tromeji med Grčijo, Albanijo in Jugoslavijo, da si poblize ogledamo najmlajši in hkrati največji (195 km²) grški narodni park — Malo Prespansko jezero (Mikri-Prespa). Dolgo časa je bilo to območje zaradi političnih razmer in slabe dostopnosti neznan širši javnosti. Leta 1967 sta ga ornitološko odkrila dva Francoza, ki sta tu našla bogato kolonijo pelikanov, kar je bil povod za ustanovitev parka v letu 1971. Prostrana trstičevja in plitve lagune omogočajo varno gnezdenje velikega števila ptic, od katerih sta omembe vredna poleg kormoranov predvsem rožnati in kodrasti pelikan (*Pelecanus onocrotalus*, *P. crispus*), ki sodita med redkejše evropske ptice; število slednjega ocenjujejo le na okoli 1000 parov. Kolonijo pelikanov kmalu odkrijemo, kar ni pretežko, ker nas »težka aviacija« (gre za izredno velike ptice) v zraku opozori na bližino kolonije; po naših površnih ocenah je štela dobrih dvesto osebkov. Zaradi močvirnatoga terena se jim nismo mogli približati, zato smo jih najlaže opazovali skozi objektivne z bližnje vzpetine.

Na vzhodni obali jezera se vozimo povsem ob albanski meji, vendar to na zunaj ni nikjer opazno. Nobenega vojaka, nobenega napisa, pa kljub temu smo — sodeč

po zemljevidu — manj kot kilometer oddaljeni od te zaprte dežele. V zadnji grški vasi raje obrnemo naše vozilo, da ne bi po naključju kar naenkrat naleteli na kakšno sliko Stalina. Z domačini je sporazumevanje prav enostavno, ker so večinoma Makedonci.

V barvah zahajajočega sonca zapuščamo to rajsko pokrajino in že v temi pri Florini prestopimo mejo.

POBOČJA PELISTRA

Naslednji dan pa si kot nekakšen poobedek privoščimo ogled še enega narodnega parka, tokrat na jugoslovanskih tleh, vendar ob meji z Grčijo. Gre za dobrih 100 km² velik park Pelister na širšem območju istoimenskega vrha (2601 m) v masivu Babe. Največja znamenitost tega parka so izredno lepi gozdovi balkanske endemične in reliktnne vrste bora molika (*Pinus peuce*), ki se od večine naših borov razlikuje po tem, da ima na kratkem poganjku namesto dveh pet iglic. Domačini nam čisto resni zatrjujejo, da se zaradi tega na Pelistru lažje diha, ker pet iglic proizvede več kisika kot dve. Poleg molike, ki seže do višine 2200 metrov, dajejo krajini izreden videz tudi veliki bloki pelisterskega granita, ki nagradeni leže na pobočjih nad gozdno mejo. Videti je, kot bi bil celoten hrib eno samo velikansko melišče ali vrh stožca v peščenih uri bogov. Zeleni bori, sivkasta kamenina, porasla z rumenimi zaplatami zemljevidnega skorjevca, v ozadju pa temno modro nebo — to je podoba barvnega raja.

Z vrha je pogled zaradi televizijskega stolpa rahlo moten, vendar kljub temu hitro odkrijemo mesta ob Prespanskem jezeru, kjer smo prejšnji dan opazovali pelikane. Na nasprotni strani pogled zdrzne vse do dna prostrane Pelagonije, na robu katere v vzhodju Pelistra leži Bitola, po velikosti drugo mesto Makedonije. Spomin mi zbeži skoraj za celo desetletje nazaj, ko sem drzno piramido Pelistra skoraj leto dni opazoval večinoma iz doline in odševal dni do konca sivo zelene neskončnosti.

* * *

Za podrobnejšo seznanitev z obravnavanim območjem predlagam v branje naslednje knjige:

- Duffey E. (1986): Naturparks in Europa. Pawlak. s. 262—271.
- Polunin O. (1987): Flowers of Greece and the Balkans. Oxford University Press
- Sfikas G. (1979): The mountains of Greece. Efstathiadis, Athens

RUPIJE ZA IZZIVANJE BOGOV

Ljudstvo nosačev se boji gorskih bogov. Toda njegovi krepkejši predstavniki se kljub temu podajajo v tveganje in strah — zaradi boga denarja. Turistični trekinci in alpinistične odprave imajo veliko negativnih kulturnih in socioloških vplivov, vendar zanje veljajo dosti več tisti pozitivni. Napredek izriva stare navade, kar ni vedno najboljše. Prinaša pa tudi spremembe. Tako je avstralska odprava ob dvestoletnici Everesta v polni meri prevzela nase vsa tveganja, ko je plezala na vrh Everesta.

Prvič je tako neka velika odprava prevzela nase vsa tveganja vzpona, namesto da bi — tako kot dosedanje — prepustila nevarno delo nekemu izoliranemu plemenu, čigar ime je postalo splošno znan pojem — Šerpam.

Iz baznega tabora pod Everestom v Nepalju se pot vzpenja kakšnih 700 metrov visoko prek podorov in serakov ledenika Kumbu. Ker je led v neprestanem gibanju, je ta izredno lep, veličasten predel tudi najnevarnejši na Everestu. Za postavitve prvega višinskega tabora nad baznim je bilo potrebno prenesti številne tovore prek Ledenega slapa, kjer vsak prehod pomeni smrtno nevarnost. Do te avstralske odprave so veliko večino tega tveganja prevzemali nosači — Šerpe.

Avstralski so se odločili napraviti drugače. Austin Brookes, vodja odprave, pojasnjuje: »Najemanje Šerp za prenašanje tovorov prek Ledenega slapa je oblika izkoriščanja, kar poskušajo opravičevati z denarjem, ki izboljšuje ekonomijo tega ljudstva. Toda najemanje Šerp za to, da prevzemajo nevarnost namesto članov odprave, ostane izkoriščanje, kakorkoli že na to gledamo.«

Te nevarnosti so nepredvidljive: še tako izkušen alpinist ne more vnaprej predvideti podora serakov v Ledenem slapu — za to je krivo naključje.

Takšno obnašanje Avstralcev pomeni začetek spremembe v miselnosti večjih himalajskih odprav.

Toda denar, ki ga plačujejo alpinisti in turisti, je že spremenil družbo Šerp. Mi smo temu vrhu z našo zahodno dušo dali abstraktno bleščavo in je za nas najvišja gora sveta, za Šerpe pa je boginja.

SLAVNO LJUDSTVO ŠERP

Shar Pa ali »ljudje z vzhoda« so prišli iz Tibeta, ko so okrog leta 1550 bežali zaradi verskih bojov. Naselili so se v osrčju Himalaje, v bližini Everesta v predelu Solu Kumbu, ki je sedaj del Nepala.

S seboj so prinesli svojo kulturo in vero — tibetanski budizem.

Štiristo let so živeli svoje tradicionalno življenje, redili jake, gojili ječmen in imeli zaradi svojega položaja korist od trgovine med svojimi severnimi in južnimi sosedi, Tibetanci in Nepalci. Potem so leta 1852 Angleži odkrili, da je boginja Šerp Čomolungma najvišja gora na svetu in začel se je nezadržni pohod osvajačev.

Živeči poleg enega od novih in zelo pomembnih mitov zahodnega sveta so bili Šerpe pod vplivom sprememb, podobnih tistim, ki so zajele tudi druga prej izolirana ljudstva, živeča na primer blizu nahajališč zlata ali nafte. Toda Šerpe so doživeli spremembe tako hitro zaradi neke gore v naši glavi.

Spremembe so se začele s spoznanjem, da so Šerpe idealni nosači za velike višine. Prvi, ki so se spoprijeli z Everestom, Angleži, so spoznali, da so možje, ki živijo blizu gore, močni, veseli in resni in lahko prenašajo težo prek 30 kilogramov na višinah, na katerih so sami komaj hodili. Naslednja desetletja je ta moč Šerp postala ravno tako slavna kot mit Everesta.

Novejše raziskave so pokazale, da so se Šerpe prilagodili na višino. Imajo veliko več rdečih krvnih teles, ki prenašajo več kisika, od katerekoli druge etnične skupine.

Aktivnost Šerp ob strani alpinistov je naredila iz njih legendo in jim prinesla nemajhno materialno korist. Po svojem verskem prepričanju pa Šerpe naspotujejo vzpenjanju na gore, in sicer ne le zaradi tveganja, ki ga predstavlja. Sama misel na plezanje po gorah je v ostrem nasprotju z bistvom njihove tradicionalne kulture.

SVETA GORA KUMBU LA

Za to ljudstvo so namreč gore prebivališča bogov. Vrhovi, ki privlačijo zahodnjake, so za Šerpe verski simboli. Zmotiti bogove tam zgoraj je greh.

Šerpe verjamejo, da so bogovi gorá gospodarji zemlje, kralji vseh nižjih duhov, ki nadzorujejo rodovitnost zemlje, ljudi in živali. Hoja po gorah vznemirja bogove in s tem tudi okolje, ki ga nadzorujejo.

Chalsa Lama, verski poglavar, pojasnjuje to tradicionalno verovanje: »Bogovi se umaknejo, kadar so užaljeni zaradi grdih vonjav, ki jih oddajajo človeška telesa, ki umažejo prej čist sneg. Odhod bogov pomeni proženje plazov, poplave, ki odnašajo polja in hiše ljudi. Vode se ne

vrnejo v svoje struge. Plodnost polj se zmanjša. Zemlja brez svojih bogov je hitro opustošena, njene prebivalce zajame beda: ljudi, živali in tudi rastline. To nam prinašajo ti alpinisti.«

Šerpe pred začetkom vsake odprave poskušajo pomiriti bogove z obredi za pridobitev njihove naklonjenosti. Celo med najbolj zahodnjaško usmerjenimi Šerpami le redki ne priznavajo obstoja gorskih bogov, imenovanih »Yuh La«. Malo je alpinistov, ki razumejo ta verovanja.

Leta 1982 je sir Edmund Hillary med opisovanjem prve uspešne odprave leta 1953 rekel: »Na območju Kumbuja so za edino zares sveto goro smatrali Kumbu La. Domačini so verjeli, da se njihovo božanstvo lahko nepričakovano pojavi na Everestu ali na drugih vrhovih. Vendar nam nihče ni branil iti na Everest. Menili pa so, da naj se ja ne približamo Kumbu La.«

Lama iz Tengbočeja, največjega samostana v pokrajini Solu Kumbu v bližini Everesta, pravi: »Everest, Lotse in Nuptse so Himal (zasnežena gora), imenovana Čomolungma. Boginja, ki tam živi, se imenuje Meyolangsang. Kumbu Yuh La je sveti bog Kumbuja. Toda Meyolangsang je mnogo pomembnejša.«

Ne meneč se za religijo mnogi Šerpe vedno pomagajo plezalcem, ki so vedno nudili dosti višje dohodke kot lokalno gospodarstvo. Toda tudi Šerpe, ki plezajo po gorah, se bojijo. Ne nudijo jim alpinisti kar tako veliko denarja, da bi prevzeli njihova tveganja in nevarnosti.

NAJBOLJŠI UMIRAJO

Pred solističnim vzponom Messnerja po severnih pobočjih se je smatralo, da je nemogoče osvojiti Everest brez ureditve pol ducata taborov na gori. To je bila tako imenovana »tehnika obleganja«. Proti višinskim taborom je bilo treba prek ledenih strmin prenesti na tone opreme.

Do zadnje avstralske odprave s severne strani je bilo nemogoče misliti, da bi zahodni plezalci sami prenesli takšne količine opreme na podobne višine. Za prenašanje večjih tovorov so najemali Šerpe, ki so drago plačevali svoje zasluzke. Bogovi gor ali dol, številke pričajo o njihovem upravičenem strahu.

Od pomladi 1988 je vrh Everesta doseglo 208 alpinistov. Ko so pomagali tem alpinistom in njihovim odpravam, je umrlo 37 Šerp. Eden na šest alpinistov, ki so prišli na vrh!

Enako značilne so številke za Ledeni slap: v istem obdobju je bilo tam ob življenju 15 Šerp in trije alpinisti.

Toda prislunimo še enkrat mišljenju sira Edmunda Hillaryja, ki poudarja tveganja Šerp: »Šerpe so na splošno dosti dalj časa v nevarnih conah kot člani odprave, ker prenašajo tovore gor in dol.«

Šerpe se sicer bojijo zasneženih himalajskih gor in svojih bogov na njih, vendar kljub temu hodijo tja gor — zaradi denarja

Šerpa, ki je sodeloval na indijski odpravi leta 1984, opisuje svojo izkušnjo pred nesrečo na ledeniku, ko je umrl eden od njegovih tovarišev, sam pa je bil ranjen: »Bil sem že ves teden v baznem taboru, kar pomeni, da sem prekoračil Ledeni slap gor in dol štirinajstkrat. Obstaja mesto kjer sem lahko naletel na človeške ostanke: tu je bila noga, malo vstran roka in na kakšnem drugem mestu tudi glava. Seveda jih je nemogoče prepoznati. Kakšenkrat je bilo videti prst ali kupček kosti v ostankih obleke. Podvzivali smo se stran, ker nas je bilo strah. V takšnih trenutkih te zajame pravi strah...«

Vsi Šerpe poznajo nekaj tega strahu, tudi tisti, ki niso nikoli šli na goro. Skoraj vsi tisti, ki plezajo, so doma iz nekaj majhnih vasi Kumbuja, ki ima okrog 2000 prebivalcev. Smrt enega samega Šerpe ima lahko hude posledice za vso vas. Mingma Norbu, vodja Šerp, pravi: »Tisti, ki se

javijo za najtežja dela v pričakovanju visokega zaslužka, so najbolj navdušeni, najpogumnejši in najsposobnejši mladeniči. Toda so tudi neizkušeni in pogosto ne vedo nič o vrveh, skalah in plezanju po ledu. Neizbežna posledica tega je, da najboljši med mladimi umirajo na gori.«

VSE ZARADI DENARJA

Umreti na gori je po verovanju Šerpa znamenje posebno krute usode. Šerpa Lakpa Norbu, plezalec, razlaga: »Vsi moramo umreti. Toda umreš lahko lepo ali grdo. Način našega življenja in smrti vpliva na naše ponovno rojstvo. Vsak človek ima možnost spoznati budizem in spoznati najboljši način življenja; če ne stori preveč grehov, se zbudi direktno v raju ali v človeškem telesu. Toda mladenič, ki nenadno umre na gori v stiski in zmešnjavi, se ne zbudi takoj: tava kot sestradana prikazen.«

Zakaj torej Šerpe še kar plezajo, če je to nevarno za njihovo življenje in ustvarja konflikte z njihovim verovanjem? Odgovor je zelo preprost: za denar. V Nepalju ni drugega načina za velik zaslužek razen izpostavljanja velikim nevarnostim. Ni naključje, da največ Šerp-nosačev izvira iz najrevnejših družin.

Takole je dejal neki nosač: »Kadar grem zelo visoko, naredim to zaradi denarja. Mnogo mojih prijateljev je umrlo med francosko odpravo na Everest leta 1974. Ko smo videli svoje prijatelje, ki so jih prinesli z gore, smo rekli: Ah, to je zelo grdo delo, toda problem je denar. Je sicer zelo nevarno, toda potrebujemo denar. Če se povzpnejo zelo visoko, smo začarani tudi mi, Šerpe. Toda čim višje ti uspe priti, tem bolje je, kajti tujci se prepričajo, da smo zelo močni in nam dajo veliko denarja, ko se povzpnejo na velike višine.«

Vendar razmerje »veliko denarja za veliko višino« počasni izginja. Po Messnerju in Avstralcih se vedno več pristopnikov začneja spoprijemati z goro na boljši način. V šestdesetih letih je sir Edmund Hillary ustanovil ustanovo, ki skrbi za izobraževanje in zdravstvo najbolj zaostalih šerpovskih vasi. V svojem prizadevanju je tudi vzpostavil zračno linijo za oskrbovanje nove bolnišnice in šole.

TURISTI SPREMINJAJO SOLU KUMBU

Ti poleti so odprli vrata tisočem turistov. Potovanje do baznega tabora na Everestu se je skrajšalo s treh na samo en teden. To, kar je bilo prej eksotično potovanje za bogataše, je postalo dosegljivo tudi za meščanske sloje.

Leta 1967 je Nepal obiskalo 12 560 turistov, leta 1985 se je njihovo število povečalo na 180 980; leta 1987 se je več kot 4000 turistov udeležilo trekinga na

Sanje vsakega visokogorskega nosača: zbrati z nošnjo v gore toliko denarja, da bi lahko odprli trgovino

Kumbu, kar je še enkrat več, kot je celotne populacije Šerp. Število turistov se je iz potoka razlilo v poplavo.

Šerpe so takoj izkoristili novo pridobitev — naval turistov. Njihov obstoj je vedno sloanel na treh dejavnostih: paši, poljedelstvu in trgovini. Zdaj se je pridružila nova dejavnost: turizem. Neki kmet, ki je postal vodič, pravi: »Voditi turiste po začrtanih poteh ni bistveno drugačno od vodenja jakov. Treba jih je odvracati od tega, da bi se predolgo zadrževali v majhnih krčmah in bili pozni za postavitev prenočitvenega tabora, treba je žvižgati in vpiti, da pritegneš njihovo pozornost, treba je spodbujati prepočasne, da bi se pridružili najbolj hitrim in obratno. Toda če jim pustiš opraviti njihove potrebe v taboriščih, ti pozneje ni treba zbirati njihovih ekskrementov in jih metati stran, kakor je to pri jakih.«

Turisti, ki so prihajali, da bi videli Everest, so tam našli prijazno in nepokvarjeno ljudstvo: svet, zelo različen od zahodnega. Toda turisti so zahtevali udobnost in Šerpe so zelo podjetni. Razumeli so, kaj želijo turisti in so se organizirali, da bi jim ustregli — za denar.

Pred desetimi leti so turisti spali v barakah brez oken in jedli kuhan krompir. Danes bivajo v hotelih s panoramskimi okni, jedilnim priborom, menuji s francoskim cvrtjem in tušem s toplo vodo. Vsaka postelja za turiste, vsaka jed, vsak topli tuš

prinaša denar v gospodarstvo, ki je bilo pred 20 leti brez temeljev. Ta dotok denarja in turistov je bolj kot izkoriščanje Šerp na Everestu radikalno spremenil prav to realnost, ki so jo iskali turisti. Hoteli so zgrajeni iz kamnja in lesa, saj Kumbu ne nudi drugega. Hrano pripravljajo na ognjišču, tudi za vsak topel tuš pokurijo veliko lesa. In z več denarja pričenjajo Šerpe graditi nove, večje hiše in nove hotele. To nesrečno zaporedje dogodkov je v desetih letih v nekaterih predelih povzročilo izginotje celih gozdov, iz katerih so se Šerpe vedno preskrbovali s kurjavo in hrano za živali.

Začela se je erozija tal, izviri so presahnil, nenadne poplave so postajale pogostejše in rodovitnost polj se zmanjšuje. Znanstveniki lahko brez težav pojasnijo to degradacijo okolja. Vendar je možno še kaj ukreniti za upočasnitev: za Kumbu so predvideni projekti za pogozditev in vodne elektrarne. Toda čeprav Šerpe cenijo te pobude, ne pozabljajo na svojega lamo, ki je prerokoval uničenje: »Kadar so bogovi užaljeni, odidejo. Ko bogovi odidejo, pridejo nenadne poplave in plazovi, ki odnesejo polja in hiše ljudi. To je tisto, kar prinašajo alpinisti.«

Težko je izmeriti negativne in pozitivne vidike teh spremembe v neki človeški

skupnosti. Mnogi Šerpe vidijo samo pozitivno plat, kot Lakpa Norbu: »Pred dvajsetimi leti smo poznali le svoj način življenja. Imeli smo majhne hiše z majhnimi okni. Prihajali so mnogi turisti in govorili: Ah, tukaj je veliko dima, potrebna bi bila velika okna. Danes služimo denar in lahko naredimo velika okna. V hiše lahko napeljemo tekočo vodo. Električna je v vseh mestih. Za nas se stvari razvijajo dosti bolje kot prej.«

Nekateri Šerpe so na sredini med skrajnostima in morda je njihovo razmišljanje tisto pravo: »Težko je ovrednotiti prednosti in slabosti, ki prihajajo od alpinistov in izletnikov in spremembe, ki so jih prinesli v našo družbo. Toda jeziti se je nekoristno: Šerpe, ki hodijo v gore, hodijo po lastni volji; nihče jih ne silí. In nekateri umrejo. Toda umirali smo prej in umiramo sedaj. Preden so prišli oni, nismo imeli zdravil, nismo imeli zdravnikov in smo torej umirali za običajnimi boleznimi, česar sedaj ni. Danes ljudje umirajo tam zgoraj s plezalci, vendar dobijo družine vsaj nekaj denarja za kompenzacijo. Prej so ljudje umirali in nihče ni za to dobil ničesar, danes je za to nekaj denarja. To je za mene bolje, saj moramo enkrat vsi umreti.«

(Alp)

NA ROBU

Lepo je voziti po robu. Kot pešec v postelji, zavarovan z blazinami in zavarovalno polico, z možnostjo povprečnega preživetja po rezultatih veljavne statistike, opremljen z vsemi odbijači sistema se lahko stisneš kot golob k podstrešni okenski polički in čakaš menjave poletnih časov, se opereš v priložnostni luži in se dobrikaš mimo-idočim za dobrotnost, upajoč v dobrega stvarnika in hrabro čakajoč, da te enkrat pač »stisne«.

Opazoval pa sem tudi vrabce, ki so se kar za zabavo poganjali pred gobcem prežečega, popoldansko zaspnega mačka z res ne preveč praznim želodcem, ki pa ga je ta nesramnost operjenih prtljikavcev motila in vrabci so bili tem bolj veseli, čim bliže pogolt-nemu gobcu so se spreleteli in zbujali mačkovo očitno sramoto v njegovih lastnih očeh.

Taka se mi zdi razlika med dvema tipoma planinskih pohodnikov. Eden je poln vrlin, steber in čast naše ponosne domačije in poskrbi za vso svojo varnost, skrbno planira in vztrajno ubira ene in iste stezice. Obenem si ne morem kaj, da me ne bi vznemirjali tudi tisti planinski »kozli«, ki ubirajo poti, polne zapletov in negotovosti in

kjer je vedno vračunan tudi faktor rizika — »bo že bog pomagal, če ne on pa hudič ali nemara čudež«, takšen račun pa se, žal, kdajpakdaj ne izteče v popolnem znesku. Tudi to je življenje.

Temu bi rekel hoja po robu. Eni pravijo, da je to predeterminiranost po nekakih učenih statističnih krivuljah, ki se, vrisane na milimetrski papir z lepo ošiljenim svinčnikom standardne ostrine, tako lepo prikažejo z elegantno krivuljo, ki se celo dá skrajšati na zanimivo in kratko matematično formulo iz nekaj vzorcev. Vendar smatram tudi, da je izven neobhodnih izračunov (kjer so zares potrebni) takšno sortiranje živih primerkov v statistične predalčke le preveč hudo nasilje nad stvarstvom. Težko bi si zamislil, da bi bil stvarnik tako brez fantazije in inspiracije, da bi zares po Blakejevo kreiral svet z ravnilom in šestilom v roki...

Hoja po robu lahko postane kreacija sama zase, sama sebi namen in ne sredstvo za dosego drugih namenov, nekaj izraz življenjske neugnanosti.

Toda zdi se mi pošteno, če človek v tako hojo po robu vplete le samega sebe, ne pa še drugih neprostovoljnih udeležencev. In boj z goro nudi za to obilo »terenov«.

Boris Ogrizek

PREK KOPIC NA DOVŠKI KRIŽ

JANEZ BROJAN ST.

Sedmi oktober 1975. leta. Lepo jesensko jutro se buči iz sna. Ura je bila pet, ko sem se odpravil na pot, da se zopet vzpnem v naš prelestni alpinistični gaj med Rokavi, Oltarjem in Dovškim križem. Ko tako hitim po cesti proti zadnjim hišam na poti proti Peričniku, me izza ovinka obsije pramen avtomobilskih luči in nekaj trenutkov zatem ob meni že stoji avto. V njem sedita planinca iz Štajerske. Zaželimo si dobro jutro in nato me vlijudno povabita, da se lahko peljem z njima. Z veseljem sprejemem povabilo, saj bom tako najmanj eno uro prej v Vratih, kar se mi bo lepo poznalo. Onadva pa sta namenjena na Škrlatico.

DO KOLEN PO TOČI

Pred Poldovo planino smo. Tu izstopim, se jima prisrčno zahvalim za vožnjo in s prisrčno željo drug drugemu za srečno pot se odpravimo vsak v svojo smer. Sam hitro zastavim korak v strmal; precej mrak je še, ko grem skozi gozd navzgor proti Brinovi glavi (1586 m), kakor jo tudi imenujejo. Ura še ni niti sedem, ko sem že na gruntu, kjer je nekdaj stala pastirska koča, le kakih 50 metrov nad seboj pa v strmini opazim trop gamsov; bilo jih je 34 glav. Tudi oni so me opazili, vendar se ne zmenijo, le gledajo me. Vedel sem, zakaj ne bežijo pred menoj: veter vleče od njih proti meni. Šele na razdalji kakih 30 metrov odskočijo za rob. Ura je pol osmih, ko vstopim v prve skale spodnje Kopice. Stena v začetku ni preveč zahtevna, tako da sem bil kar hitro pod skoraj navpičnim stebrom, kjer postane raz zelo gladek in strm. Le počasi napredujem, stop za stopom, oprijem za oprijemom. Skala je čisto ledena, poleg pa brije ostra in ledena burja. Da bom le enkrat na grebenu, tam je tudi teren precej lažji! Le nekaj metrov pod vrhom stebra se mi je močno zanohtalo; tako sem se moral nekoliko ustaviti in si ogreti čisto premrle prste, da sem lahko zopet plezal naprej. Na grebenu je bila burja še močnejša, zato karseda hitim. Tudi na vrhu druge Kopice (2202 m) sem kar hitro. Teren je precej poledenel in nasut z za lešnik debelo točo. Še enkrat se mi zanohta. Tudi tretja Kopica je bila kmalu za menoj in že sem v zelenicah Dovškega križa.

Tu mi je pa postalo kar vroče, saj je sonce prijetno grelo, burja pa je ponehala. Toče je bilo tu gori vedno več; v levi

grapi pod peščenino sem jo gazil do kolena, peščeno pobočje pa je bilo celo prekrito z njo. Stezica proti globoki škrbini je bila prekrita z ledom, da sem le s težavo prišel preko.

Ura je bila devet in štirideset minut, ko sem srečen in vesel stopil na vrh Dovškega križa (2531 m). Razgled je bil božanstven na sever in zahod. Visoke Ture z Grossglocknerjem so bile tako lepe v soncu in tako blizu, da bi kar preskočil nanje. Kaj pa naši vrhovi? Zastrti so bili vsi s sivim pajčolanom.

SPOMIN NA OČETA BIVAKA

Danes stojim 45. na tem vrhu, sam ali s tovariši, v poletju in zimi, v soncu ali ledenem mrazu in globokem snegu, v težavnem boju z in led in sneg vkovano goro, ko sem se v januarju plazil zadnjih sto metrov skoraj po trebuhu, da sem v strašni burji dosegel vrh.

Vse je prešlo, a lepote in njene veličine ostanejo nespremenjene.

Zopet je pričelo močno briti. Hitro sem segel po kaseti z vpisno knjigo, ki pa ni bila več knjiga, ampak kos razcefranega papirja. Vpisal sem se in preštel obisk tistega leta: oseminšestdeset oseb, torej sem jaz devetinšestdeseti — za devetinšestdesetletnico življenja. Hitro sem spravil knjigo nazaj v kaseto ter jo položil v močica. Ob desetih sem se odpravil nazaj proti Bivaku II. Kljub previdnosti na gladkem, s točo nasutem terenu sem bil v osemnajstih minutah že pri Bivaku II (2120 m). Kako prijetno je bilo tu in kako je sonce toplo grelo! Kakšna božanska tišina je vladala vsenaokrog, da me je kar prisilila k manjšemu oddihu v tem prelestnem gaju, ograjenem z visokim plotom navpičnih sivih sten in vrhov.

Koliko prekrasnih doživetij smo imeli tu gori! Spomnil sem se na dragega tovariša Koreninija, očeta naših bivakov, s katerim sva tudi skupaj preplezala marsikatero steno. Omenim naj le enega od najinih doživljajev, ki bi koga lahko stal glavo.

Bilo je januarsko soboto, ko je prišel Korl k meni na dom od popoldanskega vlaka, oprtan s precej zajetnim nahrbtnikom, in mi rekel, če grem z njim na dvojko (tako smo namreč imenovali Bivak II).

Že petnajst minut pozneje sva zastavila korake na tej poti. Ura je bila pol štirih popoldne. V veselem razpoloženju in pomenku sva se hitro znašla pri Peričniku. Sneg je bil precej trd in dober za hojo, vreme je bilo krasno in ne preveč mrzlo.

Klanec Krede naju je kar precej ogrel, a nič zato. Kar hitro sva bila pri Poldovi planini, kjer se nisva ustavljala, ampak sva šla naprej v strmino proti pragu in dalje do vznožja slovenskega Matterhorna (to je visoka trikotna stena, čisto gladka in previsna in ima obliko Matterhorna). Pod njim je velika lopa, v kateri smo bivakirali, dokler ni bilo bivaka. Tu sva se nekoliko oddahnila od hitre hoje, toda le za pet minut — in zopet naprej.

V bivaku sva bila ob osmih zvečer. Ob sveči sva si na kuhalniku kuhala čaj, Korel, ki je s seboj prinesel veliko lampi podobno peč na petrolej za gretje prostora, pa jo je prižgal. Medtem ko se je kahal čaj, sva se pridno zalagala z jedjo. Korel je sedel na klopi ob vratih, jaz pa nekoliko nižje na vznožju ležišč.

Toda med jedjo me je pričelo nekako dušiti in po nekaj minutah sem le s skrajnimi močmi vstal s klopi in stegnil roke proti vratom. Korl, ki je to videl, je hitro segel in mi jih odprl, jaz pa sem kar padel pred bivak v sneg. Ker seveda ni vedel, kaj se dogaja z menoj, je zaprl vrata. Ko me ni bilo dalj časa, je le pogledal, kaj je, prav tedaj pa sem se ravno ves premražen dvignil iz snega.

Čaj je bil medtem že kuhan in mi ga je natočil v lonček, da sem se nekoliko pogrel. Ko sva ga srkala, sva ugibala, kaj bi moglo biti krivo moje slabosti. Korl se je medtem najedel in se zleknil na ležišče, jaz pa sem sedel na klopi in še enkrat kahal čaj. Toda prav kmalu se je pričel Korl sumljivo premikati; šlo mu je na bruhanje in ker je bil popolnoma brez moči, sem mu pomagal, da je vstal, stopil iz

bivaka in začel bruhati. V bivak se je vrnil bled kot zid.

Čez čas pa sva uganila, kaj je krivo vsemu temu.

SPALA PA NISVA NIČ

Bivak je le prav majhen in dobro zaprt, notri sva bila midva, gorela je sveča, kuhalnik in še močna peč. Na ta način smo hitro izrabili zrak, kar ga je bilo v njem. Še enkrat sva poskusila, kje ga prej zmanjka, pri tleh ali zgoraj. Korl je sedel na klopi, jaz pa sem ležal na ležišču. Kmalu me je pričelo dušiti, kar sem mu povedal, toda ko je hotel odpreti, sem mu rekel, naj še počaka. Po nekaj minutah pa sem mu le še hropeč lahko rekel, naj odpre, kajti moči, da bi vstal, že nisem imel več.

Korl je hitro nekoliko odprl okence nad vrati; tako sva spet dobila svež zrak. Prišla sva do zaključka: če bi prinesel kdo drug to peč, če bi vse to prižgal in nato legel, da bi se odpočil, bi ga dobili čez nekaj dni zadušenega, ko bi ga iskali.

Spala to noč nisva nič; vsak za sebe sva bdela, če bi se komu kaj zgodilo.

Namesto na Oltar (2621 m) sva se zjutraj bolj privlekla kot prišla na Veliko Šplevto (2262 m).

Morda bi še sanjaril o takih doživetjih, če me ne bi predramil kamen, ki se je utrgal tam gor v ostenju Oltarja, padal z votlimi udarci prek skal in se ustavil v grušču pod steno.

Ob tri četrt na enajst sem se odpravil od bivaka, četrť čez enajst pa sem že spet stal na Poldovi planini.

NOVA KNJIGA ZA PLANINSKO KNJIŽNICO

POTI V BREZPOTJA

STAZA ČERNIČ

»Velikokrat sem se spraševala, ali je objava take knjige še smiselna v času neverjetnih podvigov naših alpinistov in plezalcev, v času, ko imajo tudi ostale vrednote že drugačna merila,« nam je dejala avtorica knjige »Poti v brezpotja« Staza Černič, alpinistka, ki je med prvimi po vojni obiskovala najvišje alpske vršace. »Razmišljanje me je pripeljalo do ugotovitve, da je med tisoči slovenskih planincev le nekaj odstotkov vrhunskih alpinistov in nadaljnjih nekaj odstotkov tistih, ki se z alpinizmom aktivno ukvarjajo ali se zanj živo zanimajo. Vse ostalo pa so planinci, planinski popotniki in mladina. Zanje pa so moje zgodbe verjetno še vedno zanimive — saj domači hribi so še in Centralne Alpe tudi še stojijo. In tudi vrednote izpred desetletij so morda še

vedno kje v čisljih. Morda se bodo tudi komu od mladih nanovo vcepile.«

Kot pravi avtorica, njena knjiga nima nobenih alpinističnih pretenzij; je le svojevrsten odraz časa, ko stare generacije alpinistov skoro ni bilo več in ko je nova šele rasla. Knjiga, ki bo izšla prihodnje tedne ali najpozneje do začetka jeseni pri mariborski založbi Obzorja v zbirki Domače in tuje gore, je torej namenjena predvsem mladini in širokemu krogu planinskih popotnikov.

Z dovoljenjem založbe objavljamo zgodbo »Zermatt«, ki jo je za natis v Planinskem vestniku izbrala Staza Černič. (Op. ur.)

* * *

Bil je september mesec, davnega 1955. leta.

Vso pot od Pariza do Briga sem bila kot na trnih. Vso pot si nisem upala zatisniti

očesa v svetem strahu, da me sredi noči ne bi vlak odpeljal mimo Briga naprej proti Italiji.

Na poti iz Francije v domovino sem si namreč hotela ogledati še Zermatt.

Ali bom utegnila zmetati vso prtljago z vlaka v kratkih trenutkih nočnega postanka?

Ko je potem ležal ves kup prtljage na pločniku pred vagonom in ko sem nazadnje skočila na zapuščen peron še jaz, sem si oddahnila. Pa ne za dolgo.

Sledilo je tisto najtežje z vseh mojih samotnih popotovanj: prenašanje prtljage. Ker je že moje hribovske robe več, kot zmorem obesiti na ramena in roke, takrat pa sem imela s seboj še svojo »civilno« kramo s strokovnimi knjigami vred, je šlo spet po že preizkušenem receptu: prvo polovico prtljage neseš tako daleč, dokler lahko za hrbtom še kontroliraš »depozit«; zložiš na tla, stečeš nazaj in si naložiš drugo polovico. Tudi po trikrat sem včasih naredila isto pot...

Tako od vlaka do garderobe; tam sem pustila civilno kramo, z ostalo pa nadaljevala trnovo pot na trg, kjer je postajališče ozkotirne gorske železnice Brig—Zermatt.

Ko sem dočkala mali vlak, znosila prtljago v kupé in jo zložila na prtljažnike, so bile moje moči pri kraju. Zadnji dan Pariza, noč brez spanja, štiriindvajset ur brez tople hrane, živčnost in tale tlaka — kdo ne bi omagal!

Sedela sem na klopi brez moči in brez volje, oči so se kar same zapirale.

Sedaj pa vendar ne smem zaspati! Sedaj, na zadnji etapi poti v »obljubljeno deželo«!

TEŽAK SEN IN MÓRA

Vlak je potegnjal in enolično udarjanje koles je še povečalo mojo zaspanost.

Ne! Daní se, kmalu bomo zavili v dolino Vispe, kmalu bom lahko začela na obzorju odkrivati gorske velikane. Nič, prav nič ne sme uiti mojim očem; ne smem zaspati!

Kolesa so pela svojo enolično pesem in oči so se kar same zapirale.

Še nekajkrat sem se zdrznila, še nekajkrat sem s široko razprtimi očmi bolščala minuto ali dve skozi okno v prebujajoče se jutro, potem so pa zaplesali črni kolobarji in oči so se zaprle.

Pogreznila sem se v težak sen brez sanj. Naenkrat se je mali vlak v nekaj zaporednih sunkih škripajoče ustavil. Sunki so pretresli osamljene potnike po kotih oddelkov in tako je tudi moja glava nehote preizkusila trdnost švicarskega lesa.

Grobo zbudena iz globokega, težkega sna sem naglo pogledala skozi okno. Postaja je bila sicer na drugi strani, toda tu je bil prek vse škarpe velikanski napis »Zermatt — Hotel Matterhorn«.

Leto 1955: avtorica knjige na grebenu Monte Rose

Saj smo vendar že tu! Kot brez glave sem začela metati s prtljažnika svojo prtljago, jezeč se nase in na svojo zaspanost. Tedaj pa sem opazila, da moja sopotnica v nasprotnem kotu kupeja dremlje naprej in da je moj hrup prav nič ne gane. Meni nič tebi nič sem jo stresla za ramena: »Zermatt! Saj smo že v Zermattu, ali ne?« Po obleki sem presodila, da mora biti domačinka.

Gospa je nejevoljno odprla oči in mi s hladno vljudnostjo pojasnila, da se bomo do Zermatta vozili še kaki dve uri. Ne da bi razumela, za kaj gre, sem pokazala na napis na škarpí. Šele tedaj se je gospa nasmehnila. »Seveda, to je reklama za hotel Matterhorn v Zermattu. Tu smo pa šele v St. Niklausu.«

Skozi nasprotno okno sem zagledala lično leseno postajno poslopje in na njem napis »St. Niklaus«. Sesedla sem se na svoj kup prtljage. Neprijetna blamaža je bila sicer kmalu pozabljena, vendar je bilo na srečo za ta dan tudi moje zaspanosti konec.

ISKANJE GORE SANJ

S pogledom sem spremljala kraje, ki so polzeli mimo oken, in sledila mislim, ki so kakor razburkana voda butale ob bregove jutranje svežine.

Vsa razpenjena in razjarjena se strmoglavlja Vispa iz višin proti dolini. To ni ne slap ne reka, temveč nekaj vmesnega, neopredeljivega. Privlačni pogled in ga takoj nato odbija, prav kakor pogled v grozeče brezno. Kako tu vse vre, s kakšno močjo se vale te ogromne množine vode nizdol! Vsiljevala se mi je misel, da bi lahko potegnili človeka v svoj hladni objem. Čudno nasprotje.

Vse drugo ni bilo zanimivo. Vozili smo se po nekakšni soteski, ki se je le od časa do časa razširila v nekaj travnikov in trat. Potem se je že tako ozko obzorje znova zaprlo. Le Vispa nas je spremljala vso pot.

Nikjer nobenih bleščečih gora na obzorju. Le gozd, soteska, razbesnela voda. Na jutranjem nebu in po bregovih soteske so se vesile umazane krpe, o katerih nisi vedel, ali so megle ali pretežki oblaki.

Žgoča radovednost. Že nekaj let se potepam po svetu in iščem lepoto. Nekoč se mi je zazdelo, da sem našla goro svojih sanj; sedaj se sprašujem, ali je bila tista res prava in edina; hodim po svetu in iščem, iščem. Vse, kar je lepega, bi rada videla — čimveč, čimveč! Pozneje, ko bodo zame že zaprte najvišje poti v gorah, bom živela od spominov in v miru bom lahko presodila, katera je bila pravzaprav gora mojih sanj.

Kaj me čaka v Zermattu? Ali bom našla to, kar iščem: sonce, blesk gora, toplino barv in tišino jesenskih popoldnevov v zapuščenem svetovljanskem gnezdju? Ali bom prišla na Matterhorn, ali se mi bo uresničila zadnja vroča želja letošnjega poletja? Vreme je bilo zadnje dni obupno, površ vsega smo že v septembru. Pravijo, da se je že marsikdo tudi poletni vrnil iz Zermatta v dolino, ne da bi bil na svoje oči videl vsaj obrise Materhorna. Kaj me torej čaka?

LEDENA BELA PIRAMIDA

Kljub karti in vodniku nisem imela jasne predstave o legi Zermatta in njegovih gora, kljub znani švicarski draginji nisem poznala razmer po kočah in cen v dolini. Nisem vedela, kako dolgo bom lahko ostala v Zermattu: tri dni, pet, morda šest? Težko, da bi to zadostovalo za dve turi, zlasti, ker je bil kljub zgodnji uri današnji dan zaradi neprespance noči izgubljen. Povrh vsega pa se mi je samota zadnje čase nekam zamerila: kakor da ne čutim pravega navdiha za samotarske ture v vnovič popolnoma neznanih gorah. Morda sta bili tega krivi zgodnja ura in neprespansa noč, morda trije meseci tujine, ki so bili za mano, morda samota v neprijaznem vremenu, ki sta me bila pred dobrim mesecem pregnala iz Oisansa.

Begajoče misli v trudni glavi, razjarjena voda pod kolesi vlaka, jesenski mraz, ki je po tednu dni slabega vremena ob

tej uri neusmiljeno ščipal v kosti — čuden začetek tako zelenega Zermatta.

Ne vem, ali nas je petero izstopilo na zermattski postaji. Kdo bi pa hodil ob tem vremenu in v tem letnem času v Zermatt!

Vse okoli mene je bilo neprijazno; mraz je rezal do kosti. Razen tega dvojega niso moji čuti ob prihodu na zermattski kolo-dvor zaznali prav nič drugega. Še ozreti okoli sebe sem se pozabila.

Poiskala in preštela sem svojo prtljago, ki sem jo v naglici zmetala iz vlaka na tla. Kredenco na rame, hišo in posteljo v eno roko, kovček v drugo; pa še cepin in mrežo. Kam neki sem spravila vozovnico in potni list? Kje je veston? Aha, na meni.

Še vedno sem nekaj iskala. Saj res, kje so pravzaprav hribi? Kje pa je moj cilj, Matterhorn?

Šele v tem trenutku so mi spet prišle v zavest moje želje in sanje, tisto, zaradi česar sem prišla sem kljub slabemu vremenu, kljub septembru in kljub hrepene-nju, da se po treh mesecih neprijazne tujine enkrat ogrejem doma. In ozrla sem se okoli sebe.

Vsenaokoli zelena pobočja, ki so zagradila ta košček ravnine, na kateri so se okoli zvonika stisnile lične in prijazne, tako značilne zermattske hišice. Iz dimnikov se je v mrzlem jutranjem zraku dvigal modrikast dim naravnost navzgor. Glej, glej — megle so se razkadile. Nad Zermattom se je v zgodnjem jutru bočilo skoraj brezbarvno, toda kristalno čisto nebo. In tam, glej, tam — Matterhorn.

Ne v vsej svoji veličastnosti. Samo vrh in ves njegov vzhodni greben; drugo je zakrivalo bližnje zeleno pobočje.

Ne, to ne more biti res. To mora biti le privid. Saj to je vendar ledena piramida. Od vrha do znožja vsa bela.

Obložena kakor mula sem stala sredi zapuščene postaje in zijala tja gor. Potem sem končno vendarle sklonila glavo in vdano odkrevsala na spodnji konec doline, tja, kjer je bilo na nekem skednju napisano: Camping.

GRELO ME JE DVOJNO SONCE

Postavila sem šotor in si skuhalo zajtrk, ogreti pa se le nisem mogla. Mraz je trdovratno tičal v kosteh.

Poželjivo sem strmela v pramen sonca, ki je obotavljaše se lezel po zelenem pobočju navzdol. Nikamor se mu ni mudilo. Ko je bil že blizu, je pa vendarle pohitel. In mahoma je svetloba obilila dolino, z enega pobočja je preskočila na drugo, vse naenkrat je zažarelo.

Sedaj šele sem pred seboj zagledala resnični Zermatt.

Tako toplih barv nisem videla še nikjer na svetu. Nepopisno sočna temno zelena pobočja, po katerih so kakor gobe raz-

sejani značilni zermattske stanovi, tako značilni, da brez njih ta dolina ne bi bila več tisto, kar je. Ne samo po obliki, temveč predvsem po barvi: zakaj je ta les tako toplo rjav, tako svetlo teman, tako žameten, ko je le nekaj kilometrov niže ob progi povsem navadne barve, tak kakor povsod po svetu, tega ne vem. Barvno sestavljenko z naslovom Zermatt dopolnjujeta globoko modro nebo in bleščeča se ledena piramida Matterhorna. Že samo te barve so enkratno doživetje.

Grelo me je dvojno sonce: tisto pravo, čeprav samo septembrsko, ki je prižgalo vse te barve in ogrelo premrle kosti, in tisto drugo, ki mu ne vem imena. Morda se mu pravi notranji ogenj ali bolj preprosto sreča...

Čar trenutka je bil prevelik, da bi bil lahko dolgo trajal. Kmalu me je obiskalo neko dekletko ter mi v ljubeznivem pogovoru pojasnilo, da stane taborjenje 90 rapnov po osebi na noč; plačati je treba vnaprej. Potem je pod napuščem šotorove strehe zagledala moje dereze in cepin. »Kam pa nameravate s temi rečmi?« Povedala sem, da bi rada šla na Matterhorn. »Saj sedaj nihče ne hodi tja gor; ne verjamem, da boste našli vodnika.« Ko sem povedala, da na vodnika sploh ne računam, se je zdelo, kot da moje nemščine naenkrat ne razume več. Pa tudi meni je bilo ljubeznivega razgovora že kar zadosti.

Ko je odšla, sem obsedela pred šotorom s pogledom, uprtim v Matterhorn. Vedela sem, da ne smem tja gor, dokler se ne bodo začela temniti skalnata rebra pod to bleščečo prevleko. Pa saj ga bo vendar še danes pobralo, ta sneg, ki je zapadel v zadnjih dneh slabega vremena! To sem že pogosto doživela v Chamonixu in v Dauphineji.

Kaj pa, če to ni le sneg, če je res led?! Ne, ne, to mora biti le snežna obloga, ki bo že danes ali pa jutri skopnela. Saj drugih ciljev tu v Zermattu nimam. Premalo sem poznala in v besedi ali sliki občudovala druge gore Zermatta, da bi se sedaj lahko v srcu porodila nova, jasno začrtana, neustavljiva želja. Pa še to: če krenem kam drugam, bo skopnelo tistih bore nekaj frankov, ki sem jih tako ljubo-sumno hranila za Matterhorn.

Drugo jutro me je zbudilo šele sonce, ko je z jarko svetlobo prodrlo skozi dvojno streho mojega šotora. Planila sem na plano.

Na modrem nebu se je kruto in posmehljivo bleščala čudovito lepa ledena piramida.

Na las taka kot včeraj.

Je še kaj upanja? Ne vem. Toda če krenem kam drugam, mi bo Matterhorn dokončno splaval po vodi.

Počakal bom.

Ves dan sem se potepala okoli Zermatta; lepo je bilo. Toda up in obup sta kljuvala v srcu.

Ko je večerno sonce poslalo zadnji rahel poljub na zaledenele stene in grebene Matterhorna, sem doumela, da je moje čakanje brezupno.

Vso noč sem se premetavala, zjutraj pa je bila moja odločitev trdna: v verigi Monte Rosa-Breithorn sta najskromnejša širitisočaka dvojčka Castor in Pollux. Oba sta čista ledeniška tura, ne lahka, pa tudi ne pretežka; če bodo razmere ugodne, mi morda uspe prečenje obeh.

EDINI OBRIS NA OBZORJU

Ko je tisto jutro sonce obsijalo moj šotorček, je bil že skrbno zaprt in prazen. Njegova stanovalka je z nahrbtnikom na rami in s cepinom pod pazduho hitela skozi zapuščeno svetovljansko gnezdo proti zelenemu, toda strmemu pobočju Riffelberga, prek katerega si moram utreti pot v svet ledenika Gornergrat, v svet pod Monte Rosso in Breithornom.

Sicer sem spotoma pobarala, koliko stane vozovnica za slovitno železnico na Gornergrat; toda cena 12 frankov, brez popusta za člane kateregakoli alpinističnega društva razen švicarskega, mi je vzela veselje do vožnje, pa še obžalovanje, da se ne morem peljati, povrh.

Potem sem vso pot blagoslavljala svojo prazno denarnico. Koliko užitka in lepote bi mi ostalo neznan, da si nisem v tem nepozabnem dnevu v potu svojega obraza utirala poti v višine!

Zelene trate, pregrajene z lesami; potočki in ledeniški hudourniki; stanovi ob poti, lične winkelmattenske hišice — kot da so zbrane iz bajk. Vse zapuščeno, vse polno jesenske tišine, vse oblite z zlatim septembrskim soncem.

V ozadju Matterhorna. Edini obris na vsem obzorju.

Taka je v koncu zermattska dolinica, preden se začneš v nešteti serpentinah vzpenjati po lepi gozdni poti v pobočje Riffelberga. In na vsakem ovinku obstaneš, včasih za dolge trenutke; na vsakem ovinku je pred teboj spet vedno ista, pa vendar vedno nova podoba: veličastna ledena piramida, enkrat v okviru temnih smrekovih vej, drugič med skrivenčenimi viharniki, potem nazadnje vsa sama in edina na obzorju, skrivnostna, ponosna, grozljiva v svojem ledenem blesku.

V tem samotnem jesenskem dnevu sem pozabila, da vsa ta lepota ni le zame, pobožnega popotnika; pozabila, da je ta lepa podoba tisočkrat prodana na bazarjih v obliki spominkov in vračunana v cenah hotelov in campinga. Dokler me ni na to spomnil neokusni hotel na Riffelalpu, s pogledom na Matterhorn skozi mrežo teniških igrišč, in drugi, le malo boljši, na samem robu Riffelberga. Čeprav sta bila oba prazna, malodane zaprta, sta mi vendarle vzela nekaj veselja nad vsem lepim okoli mene.

Vzpon Staze Černič leta 1955 na Monte Roso; v ozadju Lyskamm

Ko sem grizla v zadnje vzpetine Riffelberga, sem tudi prvič križala progo gornegratske železnice. Kmalu zatem je pripeljal mimo vlak — z dvema potnikoma! Z zadovoljnim nasmehom sem s pogledom pospremila vlak do prvega ovinka. Toda ta ovinek je bil tudi moje razpotje; na grebenu stoji postaja Rotenboden. Od tod dalje se vzpenja proga po grebenu naprej, na vrh Gornegrata; moja pot se pa spusti prek roba proti ledeniku Gornegrat, ob njem navzgor, do ožine nad izlivom Grenzglatscherja, tam pa prek belega veletoka na njegov levi breg in do kočice pod Monte Roso. Vse to sem vedela iz karte in vodnika; kakšna je in kod zares gre moja pot, kakšen je tod ledeniški svet, kakšna je v resnici gorska veriga od Monte Rose do Breithorna, vse to mi je bilo za zdaj še uganka. V Zermattu samem in na vsej poti navzgor je namreč tvoje edino obzorje Matterhorn. Vse gore — in teh ni malo — ostanejo do zadnjega skrite za visokimi zelenimi pobočji, ki so zagradile zermattsko dolinico.

BELI PARADIŽ ALI PEKEL?

Še malo, pa bom na robu. Že se počasi odkrivajo nova obzorja, vendar z vso silo krotim radovednost. Dvignila bom pogled k tem novim goram šele, ko bo že vse pred menoj.

Tam, kjer se pobočje že dodobra prevesi proti ledeniku Gornegrat, stoji na majhni planici samotna klopca. Od tod je pred menoj sedaj razgrnjen ves gorski svet od Monte Rose do Theodulskega prelaza.

Zdaj lahko dvignem pogled.

Pred menoj je širni svet ledenikov in ledeniških gora z divjimi stenami, iz katerih le tu in tam štrli skalnato rebro. Nič več mehkega okvira zelenih trat in romantičnih viharnikov; tu je le še ledena divjina.

To je beli paradiž. Morda bolje — beli pekel. Kljub mehkeemu septembrskemu soncu je ta svet poln divje moči, ki vabi in odbija obenem.

Pa zopet vabi in vabi.

Dolgo strmim predse, brez misli, prepuščena le čaru trenutka in celoti.

Šele čez čas začno oči razlikovati tudi posameznosti, razčlenjati vrhove, stene in pobočja. Bolj iz navade kot z določnim namenom začne človek iskati smeri in prehode.

Seveda, tu sta moja dvojčka Castor in Pollux. Tu pred menoj je mogočni Breithorn. Tam na levi je Lyskamm in prav na koncu Monte Rosa.

Monte Rosa!

Ko se zatopim v njena širna ledeniška pobočja, ki tako skladno grade to lepo goro, me naenkrat prešine kakor klic iz daljave: Monte Rosa! Tja ali nikamor.

Začarana ledena piramida Matterhorna ostane za mojim hrbtom. Castor in Pollux, lepa, pa vendar ne edinstvena, se odmakneta na stran. Pred menoj je samo še božansko se smehljajoča Monte Rosa.

Hodite po gorskih poteh z odprtimi očmi in Planinskemu vestniku sporočajte, kaj ste videli! Ali bomo tudi letos poiskali najprijetnejšo planinsko kočico in najprijaznejšega oskrbnika? Pomagajte tudi vi zaposlenim v kočah, da bodo lahko prijazni — in predvsem odnesite s seboj v dolino vso embalažo, ki ste jo prinesli v gore!

SOLČAVSKI NACI JE Z DUŠO IN TELESOM PLANINEC

70 LET DELA V SAVINJSKIH GORAH

VALENT VIDER

Kdo je ta Naci, bo vprašal kdo, ki ni iz Savinjskih. Mi v Savinjski, od Celja navzgor, pa vemo: to je Naci Štebe, rojen v Solčavi 29. julija 1920, poznavalec nekdanjih, starih in novih planinskih poti, lovskih in pastirskih, tudi gamskih stečin; vse pozna in vedno rad dá napotke vsakemu, ki si želi v solčavski gorski svet.

Ko sem ga lani zaprosil, da bi me vodil in mi razkazal svet za Ogradcem, to je gorski svet med slapom Savinje in Planjavo, med Logarskim stanom in plazom pod Planjavo in Pasjim sedlom, kjer še nisem bil, mi je rad ustregel. To ni bila najina edina skupna pot, saj sva oba Solčavana in v sedemdesetih letih sva pogosto skupaj ubirala pota. Vendar pa je bila ta pot morda najina zadnja in ob pogledu na ves ta božji svet, kamor seže oko, se odpre tudi spomin kakor knjiga, od začetka do konca. Z bogate Nacijeve življenjske poti le nekaj stezic.

Mati Micka, dninarica, ga je od začetka jemala s seboj na delo h kmetom, da sta se tako oba preživela. Ko je po letu 1920 oživel planinstvo, se je mati lotila tudi nošnje živeža in vsega, kar je bilo potrebno, iz Logarske doline na Okrešelj. Že leta 1924 je štiriletnega Nacija vzela s seboj na Kamniško sedlo, kamor je šla skupaj s planšaricami in oskrbnico Fritschaufovega doma na Okrešlju.

Štirí leta je nosila težka bremena na Okrešelj, potem pa tudi na Klemenčo jamo ali z Jame, kjer je bila takrat še planšarija. Ko je nekoč pozneje — star je bil 9 ali 10 let — mati bila na dnini, sta se z enako starim Radkačevim Franckom, ne da bi kdorkoli vedel, podala na pot v Kot in naprej v gore, na 900 metrov višjo Moličko planino. Naci bos, Franc z obnošenimi copati sta jo mahnila do zapuščene Kocbekove kočice in Ciril-Metodove kapelice. Do slabosti žejna in lačna bi rada pila blagoslovljeno vodo v kapelici, a kaj, ko nista imela s čim zajeti; glava ni šla v ozko posodo, jezika pa sta imela takrat tudi še prekratka. Lačna in žejna sta se vrnila po izpostavljeni poti; razdelila sta si copate in vsak z enim srečno prišla nazaj v Kot, kjer so bili že v skrbeh za njiju, ne vedoč, kam sta šla. Za studenec na Molički nista vedela in sta srečna po uspeli turí uživala tudi ob studencu v Robanovem kotu.

Naslednje leto je Naci že šel v pomoč kozarju na Matkovem, kjer je v strminah Velikega vrha, Korotana, Zlamance in Matkovega Grintovca vežbal za bodoče življenje v gorah.

Solčavski Naci v svojem, gorskem svetu

Pokojnino si je služil kot delavec na žagah. Navajen izpostavljenosti v gorah je bil poleg tudi pri gradnji prve žičnice za spuščanje lesa domače konstrukcije s Klemenče jame v dolino.

Kadar je le našel čas med zaposlitvijo, posebno pa še po upokojitvi se je pogosto odpravil v planine in na planšarije. »Pohodil« je vse Savinjske Alpe, Ojstrico, Olševo in še katero, po večkrat na leto. Tudi Triglav je obiskal z vseh strani.

Solčavski planinci smo se želeli organizirati v planinsko društvo — takrat je bilo še najbližje v Celju —, vendar nam ni uspelo. Končno pa smo v Solčavi leta 1953 ustanovili planinsko društvo in za nekaj let so se nam pridružili tudi planinci iz Luč. V stari graničarski karavli smo uredili Kočo na Razpotju v Logarski dolini, ki je bila za pomoč pri ureditvi Koče na Klemenči jami, stare planšarske kočice, ki

jo je dobilo društvo v upravljanje. V veliko pomoč so bili lučki planinci, dokler niso dobili svoje Koče na Loki pod Raduho in se osamosvojili.

Naci, duša in organizator vsega, je vztrajal: edini od vseh je vzdržal 37 let od ustanovitve do danes. Ves čas je v upravnem odboru: bodisi gospodar, tajnik, podpredsednik, bodisi blagajnik, poleg tega pa ves čas še markacist. Od leta 1971 je bil na dveh tečajih za markaciste — in od takrat je 17 solčavskih planinskih poti redno oskrbovanih, nadelanih, opremljenih strokovno s tablam in markacijami. Nad vsemi je Naci oskrbnik. Po nekaj dni vsako leto posveti potem, ko opravljajo večja vzdrževalna ali nova dela. Koderkoli gre, ureja stezo za lažjo pot, čisti prepuste, odvrže vejo, založi kamen ali

popravi varovanje. Ni le markacist, ampak pravi vzdrževalec planinskih poti.

Knafelčevo diplomo in več drugih priznanj si je že davno zaslužil in dobil; posebno je vesel zlate značke PZS. Veliko veselje mu je pripravil znani savinjski alpinist in planinec Božo Jordan, ki mu je leta 1983 omogočil, da je opravil planinsko pot PD OKI Zagreb »Kornati«.

Ves se je posvetil solčavski planinski poti »Po gorah okoli Solčave«. Še vedno oskrbuje in nadzira pot in preskrbo na Klemenči jami, pa tudi od slapa Savinje na Okrešelj. Novo in staro kočo na Klemenči jami varuje, kot bi bilo njegovi.

Ob njegovem 70-letnem jubileju in skoraj 70 letih dela na planinskem področju mu planinci želimo, da bi še dolgo lahko užival v planinskem svetu.

SREČANJA NA KAMNITIH POTEH

STIPE IZPOD VELEBITA

MILAN VOŠANK

Svetloba se počasi dviguje po kamnitih ostenjih, dokler ne zažare v zadnjem soncu le še grebeni, v dolino, spodaj na dnu melišč, pa že komaj opazno seda mrak. Še kakšno uro je do noči. Tiho je vse naokoli. Ne zgame se kamen, ne zapoje ptič, ne zaveje veter skozi prazne zimske veje, še vedno glasen potok v bližnji strugi je nekam presahnil.

Zadnji dnevi decembra. Svet bo čez nekaj dni hrupno proslavil vstop v devetdeseta leta, tu, v kanjonu Velike Paklenice, pa kakor da je čas obstal v svojem miru. Polno zajemam to lepoto, ta utrip kamnitega sveta naokrog, skušam zaživeti te trenutke, kakor da so večni, ko počasi stopam po kamniti poti navzgor proti Aniča luki, kjer taborišča s prijateljem. Prišla sva v ta svet za nekaj dni, da se, plezalca, razživiva v pečeh, da spet zaživiva v svoji samoti, v svojem strahu in veselju nad prepadi, nato pa spet odhitiva v varne pristane svojih domov.

Posedim na skali ob poti. Tik pred mano se dviguje ostenje Aniča kuka. Skušam v spominih oživljati vsa plezanja tod, pa se mi misli zapletajo. Vsega je preveč, kakor mraka, ki polni dolino, da se obrisi izgublajo v sivini. Sama sva z Borisom v tem kanjonu, nobenih drugih plezalcev, začuda. Tudi domačinov ni videti. Bova že morala do gostiln v Starigradu, da spet prideva med ljudi.

ČLOVEK Z NEŠTETO POKLICI

Tako razmišljam, ko me zdrzne topot korakov po kamenju. Me že išče prijatelj? Ne, ob meni obstoji star domačin z bi-

sago in palico. Le kje se je sedaj mudil, pomislim, ko se glasno pozdraviva.

Misli mi odhite za nekaj let nazaj. Tako znan obraz! Ta majhna postava, ta kriva drža, ti veliki brki... Tisto srečanje. Se mar motim?

»Stipe,« se zazrem v prišleka.

Možakar me motri.

»Stipe,« porečem še enkrat.

»Ne,« mi le odgovori, »jaz sem Branko, toda starega Stipeta seveda poznam. Od kje pa ti poznaš našega Stipeta?«

Tukaj na tej kamniti poti je bilo to srečanje, se v hipu vsega spomnim.

Branko mi prikimava: »Stipe bo kmalu imel sto let. Sem v Paklenico le še redko zaide, opešal je; toda pogosto se srečujeva spodaj ob morju, ko poseda med skalami s kakšno ovco.«

Koraki se oddaljujejo, spet ostanem sam.

Ne, tu je zadaj še zgodba:

Razgledoval sem se po ostenjih, nekje spodaj, blizu dna kanjona, ko sem ga zagledal. Prihajal je sem od morja, počasi, kakor bi iskal vsako stopinjo na neravnih, ostrih tleh kamnite poti. Starec, utrujenega in razbrazdanega obraza, a takoj vidiš, da še svetlečih se in živahnih oči. Kot posebnost pa še mogočnih brkov in verjetno le redko obrbite sive brade. Oblečen v gorba domača volnena oblačila ter z obvezno bisago čez ramena. Gonjač oslov in mul. Pastir. Drvar. Nosač. Vsa ta dela je počel v življenju, izvem kasneje. Eno samo garanje, pa vendar vedrega duha in dobre volje vseskozi. Zadnjega seveda nisem mogel prezreti, saj je nastopal pred menoj že kar hrupno, pro-

dornih besed, podkrepjenih s smehom. In morebiti ga tudi zato času ni uspelo zaznamovati in potegniti v svoj hiteči vrtinec; ostal je v svojem življenju, preizkušenem skozi rodove, zvest sam sebi, svojim ljudem in svoji dalmatinski zemlji. O, kolikokrat je že prehodil ta kanjon! Ko je bil ta svet še povsem neznan in prepuščen samosvoji usodi predvojnega časa ter še prej. Ko so zaselke pod Velebitom povezovale le ozke kolovozne poti in steze. Ko so ljudje marljivo zlagali kamenje v ograde in na ta način krčili življenjski prostor za dragoceno plodno zemljo. Da, časi velike revščine so bili to. Malo nas pouči zgodovina o teh časih. Vemo le za velike spomenike in junake: Dubrovnik, Trogir, Senj..., senjski uskoki in hajduki. Ali vemo tudi o življenju preprostega človeka v odmaknjenih dalmatinskih ter istrskih vaseh, tam, kamor današnji sodobni turizem ne posega? Turistične agencije kažejo le bahavi blišč, veliko prave zgodovinske in današnje resnice pa je tudi v teh ljudeh s kamnitih poti.

Oblasti so tu vedno pobirale le davke, katerakoli že: rimska, kasneje srbska in hrvaška, pa dubrovniška, beneška, turška, nemška in seveda današnja, kolikor ji je še ostalo plačnikov. Suhi kraški svet je od prebivalcev, da so preživeli, terjal veliko, zato je mnogo ljudi odšlo čez morje ali v notranjost. Mnogi so se v tujem svetu izgubili. Danes te kamnite ograde, ti nemi, a zgornji spomeniki preteklosti, samevajo. Od večjih cest odmaknjene vasi pod strminami Velebita počasi preminevajo ali se le še za silo ohranjajo kot pastirske planine. Mnoge nekdanje poti že prerašča grmovje...

SVET, KI SE PODIRA

O vsem tem mi je govoril starec, Stipe, kot se je predstavil med rokovanjem, presenetljivo bister za svoja vsekakor že zelo pozna leta, ko sva sedla kraj poti in je hvaležno zakadil ponujeno cigareto brez filtra. Bil je tu, ko so prihajali prvi neznanci in vdiral v njegov tihi, samotni svet, iščočih prehodov v ostenjih nad kanjonom. Videl je tragedije in poslušal krike veselja plezalcev na grebenih. Nič ni moglo uiti njegovim pogledom in razmišljanjem. Skoraj vsak dan, v vsakem vremenu, ga je vodila pot tod skozi; in še vedno je tu: v samotnih dneh, ko le burja tuli skozi kanjon, in sredi množice plezalcev in turistov. Skoraj neopazen je on in še nekateri njemu podobni, ki pa se z leti počasi in tiho posvajajo.

Tudi ti ljudje so pomemben del Paklenice. Minila je ura in s starcem sva še kar sedela ob poti. Bilo je med prvomajskimi prazniki in zato zelo živahno. Mimo naju so nenehno hodili plezalci in v ostenjih

je odmevalo od klicev. Stipe je kadil, cigareto za cigareto, in govoril. Le po redko sem se mu drznil poseči v besedo. Kamnita stopničasta pot, včasih le stezica, ki so jo zgradili vojaki — pomagal jim je s svojo mulo prinašati material — ga utruja, a brez nje ne zna živeti. Pogosto obljudeni kanjon ga radosti: tu je življenje, je živahnost, je mladost, je napredek... Toda vseeno še rad poišče skrite poti tam zgoraj, kjer je še pravi Velebit. Kjer je takšen mir, da je tesnobno pri srcu in se stoletna drevesa sama podirajo od starosti. Mladi domačini ne hodijo več dosti v ta svet. Stare kamnite bajte in mlani vzdolž potoka Velika Paklenica molčijo in gredo propadu naproti. Velika cesta ob morju in z njo turizem sta spremenila življenje in miselnost prenekateremu. Le moj najstarejši sin je od vseh petih otrok, ostal v domačem kraju, na domači zemlji, drugi so se izgubili, navidez neprizadeto pojasnjuje Stipe. Tradicije postajajo folklorne zanimivosti za fotoaparate turistov, svet nekaj sto metrov stran od asfalta pa ostaja le še za prave iskalce lepote in ljubitelje neokrnjene narave.

A Stipe se ne da, mi še zatrdi, vzame še zadnje cigarete in brez podrova odide. Majhen in zgrbljen na prvi pogled, s preveliko bisago in s težko grčavo palico.

* * *

Zdrznem se, hladno postaja, že zdavnaj je noč. Stena Aniča kuka je le še velika brezobrisna črna gmota nad Aniča luko. Spet se začuje topot korakov. Tokrat je bil prijatelj.

Poškodbe športnih plezalcev

Tekmovanja v športnem plezanju so v Španiji, Franciji in nekaterih državah vzhodnega bloka na dnevnem redu. Ustrezno velike so tudi izkušnje tamkajšnjih zdravnikov o poškodbah športnih plezalcev.

Na Češkoslovaškem so 187 vrhunskih plezalcev (7. do 10. težavnostna stopnja po UIAA) natančno pregledali. 63 odstotkov vseh teh plezalcev je imelo otekle prstne sklepe, predvsem še sklep srednjega členka sredinca. Precej manj poškodb je bilo opaziti na sklepih roke, komolca in rama.

Kot kaže češkoslovaška študija, ima najmanj možnosti za poškodbe tisti, ki vsestransko in resno trenirajo. Tak »optimalni biotip« za najvišje dosežke v športnem plezanju ima močno razvito mišičje zgornjega dela telesa in razmeroma majhno telesno težo. Težji plezalci so bolj podvrženi poškodbam pri plezanju in treningih. Kot praktičen nasvet tistim, ki bi se hoteli izogniti pogostim poškodbam, navajajo strokovnjaki redno točenje členka pri dlani (velja za prstane in sredinec) po trdem predmetu.

Neka španska skupina pa poroča o poškodbah in spremembah prstnih sklepov na nogah. Ne vedo še, ali imajo pri tem kakšno vlogo tesno oprijeti plezalniki.

ŽIVLJENJE PIŠE (TUDI PLANINSKE) GROTESKE

KOLIKO JE VISOK STENAR?

LOJZ ŠTEBLAJ

Večini se bo vprašanje zdelo smešno in nepotrebno. Saj vemo, bodo rekli, 2501 meter. Takoj priznam, da sem do nedavna bil tudi sam tako samovšečno prepričan. Pa mi je prišla zadnjič v roke slikanica z zelo obetavnim naslovom. Čeprav sem od tedaj, ko so po Slovenskem krožile slikanice s kaj čudno slovenščino, namenjene pa so bile tudi slovenskim otročjem, zelo nezaupljiv, sem jo vseeno prelistal. Za slike lahko skromno povem, da so po mojem čudovite. Zataknilo pa se mi je besedilo. V njem nekateri pisci upoštevaajo vse ozemlje, ki so ga nekdanji Slovenci naseljevali in ga bolj ali manj uspešno, opazno in slišno naseljujejo še danes, nekateri pa so ubrali lažjo pot in so upoštevali le ozemlje republike Slovenije. Taka odločitev je po svoje modra, le jaz sam ne bi rad razlagal npr. Obircem, zakaj njihov Ojsterc ni več slovenska gora. Naj to raje stori urednik, ki očitno ni uporabljal iste »gajžle« pri vseh sodelavcih enako. Med obojimi pa je sloviti 1000 (tisoč)-metrski mejni pas, ki bo menda zaradi vojaške skrivnosti izginil z zemljevidov in opisov in bo kot bela lisa varoval narode srednje Evrope pred vsemi hudinami.

Eden izmed takih naprednih piscev je objavil preglednico vrhov nad 2000 metrov v »slovenskih« gorah. Nekoč sem Tinetu nasedel in verjel, da je »na našem ozemlju v Julijskih Alpah okoli 250 vrhov nad 2000 metrov, med njimi pa se jih 25 povzpne čez 2500 metrov«, zato sem takoj preveril to svoje védenje. Osuplo sem ugotovil, da jih je nad 2500 metrov le 21 in ko sem na tej meji iskal znanca, mi je umanjkal prav Stenar.

Zasledil sem ga precej nižje. Črno na bellem je pisalo, da je visok borih 2449 metrov. Čeprav je na široko znano, da se menda zaradi učinka tople grede talijo polarne pokrajine in ledeniki in da zaradi tega narašča morska gladina, se mi je naglica zazdela le preveč sumljiva, zlasti zato, ker pojav ni bil opazen pri drugih vrhovih, temveč le pri Stenarju. Precej zmeden sem po tuhtanju hotel ponovno v slikanici preveriti svoje ugotovitve, pa mi je prišla v roke 2. izdaja, v kateri je Stenar v nekaj letih zrasel kar za 53 metrov in je dosegel 2502 metra. Podatek je menda posledica novejših meritev, za katere bi dejal, da so zaradi nove in natančnejše opreme zelo verjetne. Švicarji kot pretirani natančneži (najbrž zato, ker živijo bolj daleč od Balkana) že nekaj časa opremljajo svoje zemljevide z viši-

namí na eno decimalno metro, to je na decimeter natančno. Začelo me je zanimati, ali smo tudi pri nas temu napredku kaj bližje, pa sem pogledal v najnovejšo (?) planinsko karto v merilu 1 : 25.000. V njej še nisem opazil decimalk, z veseljem pa sem ugotovil, da je Stenar v njej zrasel še za nadaljnjih 89 metrov in da je bil ob nastanku te karte visok že 2591 metrov.

Sklenil sem, da bom v Mojstrani ob prvi priložnosti vprašal Gusteljna, s čim neki ga gnójijo, ali z galofaksom ali s kako drugo rečjo za naglo rast. Ne verjame sicer, da mi bo zaupal pravi recept; domačini so proti mimobežnejšem upravičeno nezaupljivi. Kaj ko bi v kakšni bogatejši občini ali soseski toliko tvegali, da bi po takem receptu pognojili svoj najvišji vrh toliko, da bi presegl celó Triglav? Pomnim še naročilo neke prijateljske občine za merjenje njihovega najvišjega vrha, ker so želeli, da bi bil višji kot Triglav. Če bi Gustl razbodbal Stenarjevo skrivnost, bi jo gotovo zlorabili: če ne bi imeli dovolj denarja iz pomoči za nerazvite, bi zanesljivo prodali prav vse do gat, le da bi dosegli ta sloves, seveda v škodo Mojstrancem in drugim Slovencem. Čisto prav bi nam bilo! Zato Gusteljna niti ne bom preveč spraševal; čeprav sem precej zaveden, pa človek vendar včasih v čudnem prijetnem razpoloženju ni več gospodar vseh svojih skrivnosti, zato je bolje, da ostanem — kar se rasti gora tiče — še naprej neveden. Bil sem že marsikaj, marsikaj sem še danes, narodni izdajalec pa ne maram biti niti danes, niti v bodoče.

Ta najnovejša (?) karta me je tudi drugače razveselila. Zgornji rob se namreč prekriva s podobno karto enakega merila, kar bi dalo misliti, da je verjetno v pripravi podobna karta Kokre ali Jezerskega, ki bo prekrila vrzel približno 2350 metrov ozemlja med kartama Storžič in Košuta ter Grintovci. Na vsaki od obeh omenjenih pa je na ovitku vrisan le del Slovenije, ki ga sama pokriva, sosednjih, prejšnjih ali načrtovanih izdaj pa ni vrisanih, kar je po moje gotovo prispevek k varovanju vojaških skrivnosti in verjetno sodi v področje, ki ga štíti kakšen skrivni zakon iz skrivnega Uradnega lista. Nebudneži onstran meja pa ponujajo svoje dežele kar po kosih, ki so prikazani in opisani na vsakem ovitku in so celo oštevilčeni. Pri nas imamo, pravim, na srečo, vedno svoj prav.

Ko sem z višine Stenarja že toliko zašel in marnjam že kar o zemljevidih, naj kot

priseljenc na Gorenjsko (poturice so vedno hujši kot Turki!) potarnam, kako mi je vedno žal dela zemljevida, ki ga v vogalih nadomeščajo lise z legendami ali kakšni opisi. Ne bom predlagal, naj take nujne nevšečnosti tiskajo raje na hrbtno stran, ki se tako ali drugače viha ali zлага. Moj inovacijski duh je zastrašen zaradi splošnega odpora proti novotarijam. V spominu mi je še zemljevid Julijskih Alp, ki je imel zgoraj jug in spodaj sever in so ga pred kakimi dvajsetimi leti tako hladno sprejeli, da kar ne rečem — zatokli. Škodoželjno upam, da se bo godilo tako tudi tistemu, ki je na nekaj prej

izišli karti, tudi v merilu 1 : 25.000, narisal aksonometrične prikaze Špika, Jalovca in Prisojnika. Sem pač tako okostenel, da raje gledam Drofenikove perorisbe in zemljevide v Našem alpinizmu, čeprav je nekoliko starejši od moje malenkosti. Aksonometrične prikaze pa bom odslej gledal le v hudih, morastih sanjah.

Aha, koliko pa je sploh visok Stenar? Demokratično počakajmo, da se o tem dogovore vse slovenske stranke v skupščini. Ali pa da to določi zadevna strokovna ustanova. Na decimalko natančno. Slikanicam in planinskim kartam domače izdaje pa ne verjamem (pre)več.

Z JADRALNIM PADALOM Z MOUNT MCKINLEYA

ŠTIRI RAZSEŽNOSTI ARKTIČNEGA MRAZA

Že nekaj dni se viharji zaganjajo proti našemu majhnemu in skromnemu šotoru. Sneg imamo v hrani, sneg v spalni vreči, sneg v očeh. Pokonci sploh ni več mogoče stati. Celo skozi luknjice šivov na šotoru silijo kot prah drobni delci snega. Vse se zdi, kot da sonce ne bo nikoli več posijalo. Strah me je, da me divje zavijajoči vihar ne bo odtrgal, odpihnil in odnesel. Midva, moj brat Michael in jaz, sva v ta-

Prvi start s padalom na Mount McKinleyu; zadaj je Mount Foraker

boru pod južno steno McKinleya in čakava. Na vrhu sva že bila, zdaj pa čakava, da bova šla tja gor še enkrat in da bo tam zgoraj za polet primerno vreme. Takrat naju je orkanski vihar prisilil, da sva peš sestopila. To je tedaj pomenilo priti v enem dnevu iz baznega tabora na vrh in od tod spet v bazni tabor!

Nato so naposled po dnevih negotovosti prvi sončni žarki le našli pot skozi nič več čisto neprodušno pogrnjeno odejo oblakov. Dne 5. junija 1989 ob 21. uri, ko sva

pravkar končala kuhanje, se je nebo na-
posled dokončno zjasnilo.

V trenutku sva se odločila: ko so vsi drugi
plezalci že ždeli v svojih spalnih vrečah,
sva se ob 22. uri odpravila na pot in pod
polnočnim soncem in v popolnem brez-
vetrju stopila navzgor po Zahodnem But-
tressu.

Ob šestih zjutraj sva bila na vrhu. Še ved-
no ni bilo nobene sapice, toda megla iz
doline je segala prav do najvišjih gorskih
predelov. Ali naj torej pokopljeva sanje o
jadranju? Sedla sva na vršno uravnajo in
se zavila v padali, da bi se vsaj nekoliko
obvarovala pred mrazom. Potem je to po-
menilo v tej za človeka neprimerni in divji
klimi čakati in še enkrat čakati. Celih dva-
najst ur! Šele ob šestih zvečer se je megla
razkadila — in takrat sva imela pravo
pot:

6. junij 1989. Položaj 63° 04' 10.5". Zdaj ali
nikoli!

Michael je zdrvel po pobočju. Odločno je
startal in zajadral v subarktični mraz. Sam
sem še enkrat zakorakal nekaj zadnjih
metrov navzgor na južni vrh Mount Mc-

Kinleya in nekaj trenutkov pozneje čisto
sam stal na najvišjih granitnih blokih Se-
verne Amerike.

Brezmejni razgled okrog in okrog, 360 sto-
pinj naokrog. Počutil sem se nadvse
osamljen, odrezan od vsega sveta, hkrati
pa se mi je zdelo, da so najtesneje po-
vezani moje telo, duh in duša. Doživetje
vrha mi je lahko brez vsakršnih ovir in
prepek prodrlo do najtanjše žilice in do
zadnjega vlakna mišice.

Le malo pozneje, ko je Michael pravkar
pristal in se začel pripravljati, da bo sne-
mal, sem se še sam pognal po pobočju
navzdol. Le nekaj hipov pozneje je pa-
dalo že nosilo težo mojega telesa in me
neslo ven v prostranstvo prostora. Takrat
sem se spet zavedel, da živim — in bil
sem ponosen, da sem lahko premagal
strah.

* * *

(Z vrha najvišje severnoameriške gore sta
jadrala z jadralnim padalom brata Michael
in Matthias Pinn iz zahodnonemškega
Oberstdorfa. Op. ur.)

ZBIRKA PLANINSKIH MISLI »GORA NI NORA« — 3

KLINI, ZAGOZDE, ZATIČI

FRANCE MALEŠIČ

Vsak vrh je najprej ocenjen kot neosvoj-
ljiv, nato kot najtežji vzpon v Alpah in na-
zadnje kot lahek dan za damo.

Leslie Stephen

Odmevi: Kaj vzame planinec s sabo v
hribe?

... ribe, ... ribe

Prid' sem, boš ruzak nosu!

... osu, ... osu

Kaj rabi domovina?

... vina, ... vina

Edini smisel ovire je v tem, da jo pre-
magam.

Ferdinand Foch

Slovenska planinska koča je zgradba, ki
je dovolj velika, da gredo vsi noter, samo
če ne gredo vsi noter; če gredo res vsi
noter, pa ne gredo vsi noter.

Slovensko planinsko pravilo

Planinstvo je knjiga, ki jo beremo z no-
gami.

France Zupan

Zakaj neki ti predrzneži v mestu ne gredo
namesto po cesti — po strehah na iz-
prehod?

PV 1906

Kam bi prišli, če ne bi nihče več plezal
na goro in bi se zadovoljili le s filmi o
gorah!

Yehudi Menuhin

Tudi ne vem odgovora na vprašanje, koli-
kokrat sem kje bil, kolikokrat na Triglavu,
čez njegovo steno. Da bi si pisal stati-
stike, podatke o vzponih, se mi zdi, kot
če bi v najpopolnejši ljubezni štel vroče
poljube.

France Avčič

Pot k sebi pelje okrog sveta.

Herman Keyserling

Kdor gre na izlet v neznano, mu je vsaka
pot prava. Tistemu, ki gre kopat zlato,
je pot naporna in polna težav.

Če naletiš na pot brez ovir, tedaj brčkone
ne vodi nikamor.

Tisti, ki je v alpinizmu iskal lažje poti, ni
dosegel ničesar. Tako je tudi v drugih
športih.

Riccardo Cassin

Pot je važna, ne cilj; cilj se odmika kot
zahajajoče sonce.

Vitomil Zupan

Kdor išče cilj, bo ostal prazen, ko ga bo
dosegel; kdor pa najde pot, bo cilj vedno
nosil v sebi.

Nejc Zaplotnik

Tudi v najglobljih dolinah najdeš vodo in
čez najvišje gore najdeš pot.

Kurdski pregovor

Od vsega, kar prinesemo domov s poto-
vanja, je največ vredna cela koža.

Perzijska modrost

Človek potuje po svetu, da bi našel, kar potrebuje, in se vrača domov, da to najde.

Thomas Moore

Korist, ki jo ima človek od potovanja, je odvisna od tistega, kar je v človeku že pred potovanjem.

Tom Georg Longstaff

Jezdi konja odločnosti v sedlu previdnosti.

Sudanski pregovor

Kolikokrat nas pomanjkanje potrpljenja oropa tega, kar bi sicer lahko imeli že naslednji trenutek!

Bergt Berg

Previdnost in nezaupljivost sta dobri stvari, vendar pa sta tudi pri njiju potrebni previdnost in nezaupljivost.

Christian Morgenstern

Naj me ne prevzame prevzetna misel, da zmorem vse!

Mojzes Malmonides

Ne daj, bog, da bi te prosil tega, da bi me pred nevarnostjo zavaroval! Daj mi samo moč, da se bom z nevarnostjo brez strahu soočiti znal.

Rabindranath Tagore

Ne prosim te, o duh višin,
življenja dolgega poti,
ne prosim mirnih, srečnih dni,
brezkrajnih prosim le smučin.

Arnold Lunn

Stvari so v dolini tako veličave in se tako košatijo, da se nam vidijo kar velikanske. Ko pa jih gledamo z višav, zlezejo vase in se zravnajo z okolico, ali pa jih sploh ne opazimo v silovitem nasprotju z velikimi gorami, ki kipe vedno više.

Eugenio Fasana

Razvoj alpinizma nezadržno napreduje. V desetih letih za direktisime gore niti ne bodo več potrebne.

Arnošt Černik

V samoti bodi sam sebi dobra družba.

Tibul

Kako sam si želi biti včasih človek v gorah, da se pomeni sam s seboj, da pretehta in razčisti vse, kar mu teži dušo in razburja srce — želi si nemega pogovora z gorami.

Ciril Debeljak-Cic

Verjetnostni račun ni na strani samohodcev. Baje se samo dva od desetih igrata na starost s svojimi vnuki.

McIstac

Če samohodci niso dobri, so mrtvi.

Thomas Walton Patey

Ni potrebno, da v gorah vsakič dosežeš kak vrh, naučiti se moraš tudi, da te premagajo in se skromno zadovoljiš z dosegljivim; kljub temu boš prinesel domov dovolj radosti.

Julius Kugy

Nikoli nisem plezal zaradi slave in časopisov, da bi si potem ljudje z menoj brisali zadnjo plat.

Joža Čop

Zvezdnštvo v alpinizmu ni prav nič drugačno od zvezdnštva v nogometu, boks ali v kulturi in umetnosti.

Janez Bizjak

Važno je umreti mlad — čim kasneje.

Ashley Montagu

Čprav si preplezal veliko težkih sten, morda celo nepreplezanih, še nimaš pravice tvegati svojega in tovariševega življenja. Smrt v gorah ni junaštvo. Za izurjenega alpinista je najčešče nesrečno naključje, za neukega pa posledica njegove nevednosti.

Mira Marko Debelakova

Nobeni gori, naj bo še tako čudovita in zaželeno, ne velja žrtvovati človeškega življenja.

Felix Germain

PRIZADETI ALPSKI GOZDOVI

National Geographic iz maja 1989 poroča, da so v zadnjih treh do petih letih v nekaterih delih švicarskih alpskih dolin opazili hitro propadanje gozdov in povečanje erozije. Povečale so se površine oslabiljenih gozdov, ki sicer varujejo doline ter naselja in prometne poti v njih pred plazovi, podori in poplavami.

Les je za alpsko območje življenjskega pomena, prinaša dohodek, je kurivo in gradbeni material. Toda delo je težko in mnogo ljudi zapusti svoje zaselke in se umakne v doline k lažjemu delu v tovarni ali v turizmu. Gozdovi ostanejo zapuščeni in zanemarjeni, propadajo.

Oslabljena drevesa neurja porušijo. Ker jih nihče ne odstranjuje, jih napadajo škodljivci in so tu prava gojišča, podrti drevesa porušijo rušo, povečujejo se površine, ki jih napada erozija. Novodobne monokulture pa so še občutljivejše za onesnaženje zraka.

Gozd v Alpah raste v težavnih okoliščinah. Plitva tla na strmih pobočjih so komajda dobro rastišče za mladice. Te se morajo ukoreniniti v drobne razpoke matične kamnine, da najdejo solidno sidrišče. Klima je ostra, onesnaženje zraka in kisle padavine ter povečana količina ozona pa napadajo listje in iglice ter spreminjajo

Mladini je treba natančno pojasniti, da smrt v gorah ni prav nič junaškega. Takšna smrt pride le redko hitro in je le redko lepa. Človek umre v gorah v hudih bolečinah na najbolj samotnem kraju na svetu.

Hannes Gasser

Vsi dosežki niso vredni ene same smrti v gorah. Človeštvo bo živelo naprej tudi brez alpinizma, velikih alpinističnih dejanj in zmag, ker je to dejavnost, ki nas samo spodbuja za naše običajno življenje; v gore hodimo, da se nekako očiščujemo sami pred sabo in v sebi in da doživljamo nek poseben del sveta, ki je poleg puščav, polarnih prostranstev in mórrij še vedno tak, kot je bil pred tisočletji.

Marjan Keršič-Belač

Zmeraj, kadar sem bil v gorah, sem bil srečen. Prišel sem do spoznanja, da velike, absolutne sreče ni, je pa veliko majhnih sreč, ki se lahko ponovijo.

Miha Potočnik

Prišel, videl, cviknil.

Ko zbereš dovolj spoznanj, si prestar, da bi jih lahko uporabil.

Somerset Maugham

Velika umetnost pri plezanju je preživeti — tako enostavno se je ubiti.

Reinhold Messner

Preprosta hrana, voda za žejo, komolec za vzglavje; tudi ob tem je lahko človek srečen.

Ce Tuo

Sreča je kot trg, kjer marsikdaj spustijo ceno, če malo počakaš.

Francis Bacon

Nikoli nismo tako nesrečni, kakor si mislimo, in nikoli nismo tako srečni, kakor smo upali.

Francois La Rochefoucauld

Sreča je sestavljena iz nesreč, ki smo se jim izognili.

Alphonse Karr

V gore hodim zato, ker se jih bojim; zmaga nad strahom je ena največjih človeških želja.

Walter Bonatti

Nič ni bolj sproščujočega, kot če zjutraj pred težko plezarijo, ki se je vsaj na tihem — kar priznamo — malo bojiš, zaslišiš enakomerno bobnanje dežnih kapljic na strehi.

France Avčini

biokemične procese v njih in v tleh. Že sicer ne pretirano močno drevo izgubi iglice in liste, zmanjša se prirast, podvrženo je parazitom, ne more se več upirati rušilnim vetrovom.

Po neurjih zadnjih let so se ljudje pričeli upirati ujmam s protierozijskimi pregradami po pobočjih, sicer bi deževje odplaknilo preperino in na novo posajene sadike. Boj proti vetrolomu je eden od najvažnejših. Če le nekaj dreves pade, že veter vdre v razpoko in luknjo v gozdu poveča. Hudi gorski nalivi razderejo tla in odnesejo preperino in nič več se ne more vkoženiti na golih skalah.

Tudi plazovi so v gorah in na strmih pobočjih običajni. Ko se povečuje površina brez rastlinstva, so še pogostejši. Spomladi 1987. leta je hudournik snega, skalovja, blata in drevja zasul dolino Madern ter prekril polja in ceste.

Nepokošene košenice na planinah sedaj obvezno kosijo, kajti nepokošena trava na strmih pobočjih je prava spodbuda za snežne plazove.

Načrt **Sanasilva**, ki so ga v Švici sprejeli leta 1983, je razdelil deželo v kvadrante, ki jih vsako leto pregledajo gozdni inšpektorji. Kakovost gozdov nadzorujejo tudi z infrardečimi letalskimi posnetki in ugotavljajo povečevanje površin s poškodovanim gozdom. Izjema je bilo leto 1988, ko so bile rastne razmere izjemno ugodne. Gozdni ekosistem, pravijo raziskovalci, je

zapleten; sestavlja ga več dejavnikov, vendar pa propadanja gozdov ni mogoče razlagati brez vpliva onesnaženja zraka. V te vplive je šteti tudi vpliv prometa in vremenskih razmer, ki zadržujejo onesnažen zrak v gorskih dolinah. Ta vpliv povečujejo tudi dimni plini industrije, promet težkih vozil, ki ga nameravajo preseliti na železnico, razmišljajo pa tudi o električni vleki tovornjakov prek gorskih prelazov. Znano je tudi, da gozd uravnava odtok. Listje in iglice varujejo tla pred nalivi in preprečujejo erozijo, prepustna ruša s košeninami vsrka mnogo vode in jo le počasi oddaja.

Velik naliv avgusta 1987. leta je poškodoval gotthardsko cesto in za nekaj dni prekinil promet na njej. Poškodovana so bila tudi naselja.

Ob že srednjeveški povezavi prek Gotthardskega prelaza — to je treba povedati — vsako leto potuje nad štiri milijone vozil in 58 000 vlakov pelje skozi predor. To poleg dobička seveda prinese tudi obremenitev okolja.

Zaščita pred plazovi je pomembna naloga v Švici. Vgrajujejo, kjer le morejo, jeklene konstrukcije po strmih pobočjih še nad gozdno mejo. To že pomaga proti gibanju mas, ni pa še zdravila proti eroziji. Vse, dokler si gozd ne bo znova opomogel.

Dušan Novak

Ko plezam, me ni strah, ko pa se pripravljam in ko pod steno razmišljam, ali bi šel ali ne, me pa je malo strah. Ko nenadoma ne občutim več strahu, vem, da moram za nekaj časa nehati. Zavedam se, da je strah pomemben varnostni vzvod.

Tomo Česen

Dva mogočna glasova ima svet: glas morja in glas gora.

William Wordsworth

Da bi razumel zgradbo zadnje travne bilke, bi moral poprej razumeti ves svet. Svetovi so se morali roditi in razbiti, da je lahko zacvetela najmanjša cvetica. Kako naj te potem res razumem, blisk, kako naj atom razume vesolje, delček celoto?

France Avčič

Rekreacija nam sicer ne omogoča daljšega življenja, pomaga pa nam, da umremo bolj zdravi.

Alpinist zase rad reče, da je človek, ki išče težave in je vesel, če jih ne najde. Športni plezalec pa je človek, ki išče in je vesel, če jih najde in — premaga.

Srečo Rehberger

Z zidarskim odrom, z dilco na škripcu se je mogoče prevrtati tudi čez marmorno steno nebotičnika. Hudo je le, da potem vsi mislijo, da pomivaš okna.

Igor Levstek

odmevi

GORSKA KOLESA

K temu pisanju so me spodbudili prispevki v majski številki Planinskega vestnika. Sam sem planinec, športnik, kolesar itd., pa sem se že mnogokrat spraševal, kaj se nam ob vseh krami in vseh problemih obeta.

Mislím, da v sedanjem času pri nas ne gre le za problem kolesarjenja po gorah, temveč je športnih problemov več. Ne morem mimo zmajarstva in padalstva, pa tudi gozdarji niso izjema.

Zanimivo je, da nas vse novosti že po tradiciji prehitujejo in zalotevajo pri vseh stvareh nepripravljene. Rečem lahko, da je zmajarstvo pri nas že star šport, pa še sedaj nima svoje močne organizacije. Obstaja le komisija pri Letalski zvezi, kar jim morda bolj ustreza. In ta neorganizirana organizacija je letos prireditelj evropskega prvenstva, ki naj bi bilo v Bovcu, na Rogli (baje) in v Kranjski gori. Seveda nas zmaji — dokler so v zraku — nič ne motijo. Nasprotno, zelo lepo jih je gledati. Bistveno drugače pa je, ko pristanejo na nepokošenem travniku, v krompirju ali pšenici. Če se to zgodi po naključju ali po nesreči, bog pomagaj! Ko pa gre za

Vodnik in planinec na organiziranem izletu

Nemalokrat slišimo tako iz ust planinskega vodnika kot tudi iz ust posameznih udeležencev pripombe in tudi hude obtožbe, kaj ni bilo v redu na organiziranem planinskem izletu. Včasih so pripombe umestne, zelo pogosto pa popolnoma odveč. Slednje namreč izvira iz nevednosti in nepoučenosti ali pa tudi malomarnosti. Poglejmo, kaj naj bi tako vodnik kot udeleženec storila, da bo izlet v celoti uspel!

PLANINSKI VODNIK NAJ:

- pravočasno objavi izlet z vsemi pomembnimi podatki, kot so cilj, težavnost, potrebna oprema, zborna mesto in zborni čas, način prevoza, način in kraj prenočevanja, čas hoje itd.;
- se dan ali dva pred turo pozanima za število prijav in kdo se je prijavil, da bi se še dodatno pripravil, če bi ugotovil, da so med prijavljenimi otroci ali starejši ljudje in da na zbornem mestu ve, če so vsi prišli, kar je posebno pomembno pri posebnih prevozih z avtobusi ali z osebnimi vozili;

- na zborna mesto pride med prvimi in ne zadnji; če se ne pozna z vsemi udeleženci, naj se jim primerno predstavi in poskrbi za pravočasen odhod;
- turo spelje tako, kot se je učil na tečaju za planinske vodnike, če pa je že pozabil, kako to gre, naj snov ponovi na kakšnem izpopolnjevalnem tečaju;
- je na turi skrben in pozoren do vseh udeležencev enako, po tehnični plati pa več pozornosti posveča šibkejšim in tehnično manj sposobnim;
- se ob zaključku ture od udeležencev primerno poslovil in jih povabi na naslednji izlet;
- po zaključeni turi napiše in odda poročilo svojemu načelniku.

PLANINEC — UDELEŽENEC NAJ:

- pozorno pregleda opis izleta in skuša sam pri sebi ugotoviti, če bo kos turi, na katero želi iti; če tega sam pri sebi ne more ugotoviti, naj se posvetuje z vodnikom ali z izkušenim planincem, ki ga dobro pozna;
- se prijavi v prijavnem roku in poskuša dobiti še dodatne informacije; prav je, da pove tudi telefonsko številko, kamor naj bi ga poklicali ob

tekmovanje in za kakšnih sto zmajev, od katerih nihče ne ostane zgoraj, ampak vsi pristanejo, je stvar bistveno drugačna. Tudi tu nastane nepopravljiva škoda, ki je ne more nihče povrniti ne kmetu, ne naravi.

Zelo podobno je pri jadraniu s padali, morda le nekoliko milejše.

Sedaj je tu gorsko kolo s svojimi neukrotljivimi jezdec. Človeška neumnost je res neizmerna! Poglejte: gozdarji rijejo po naši naravi in skoraj vsako drevo ima že svojo cesto. Mislim, da jih je dovolj tudi za gorske kolesarje. Tudi kolovozov je po hribih dovolj in res ni nobene potrebe, da se kdorkoli vozi po planinskih poteh in na gorske vrhove. Premajhna je Slovenija in premajhne so naše gore, da bi si lahko privoščili razkošje in neumnosti ameriških razsežnosti. Upam, da bo vsak normalen človek to uvidel in priznal. Seveda bi morali na »grozečo nevarnost« misliti že prej, saj smo vedeli, da se nam bliža, ne pa, da smo zopet čakali, da je prišla. Mislim, da je preventiva vedno boljša kot kurativa.

Kdo bo zdaj reševal nastale probleme? In kakšne naj bi bile sploh rešitve?

Lahko »rodimo« zakon in ga sprejmemo, pa bodo zmajarji in padalci še vedno pristajali po poljih in se bodo kolesarji brezglavo podili po naših gorah in pla-

ninskih poteh. Ljudje se bomo jezili in bentili — brez koristi in brez učinka. Prevzgojiti se bomo morali, drugače bo treba vzgajati od družine naprej! Težko in odgovorno delo nas čaka. Ali ga bomo zmogli?

Še beseda gozdarjem: zgrožen sem, ko hodim naokrog po območjih, kjer »vladajo« gozdarji. Človek bi pričakoval, da so to ljudje, ki sicer opravljajo svoj poklic, a so ob tem vezani na naravo. Sodeč po »izdelku« je malo takih. Za njihovimi posegi ostaja vse od ribjih konzerv in plastenk olja do steklenic kot corpus delicti na kraju dogodka. Res pošastno! Ne le razmišljati, tudi ukrepati bo treba! In to hitro in učinkovito.

Miro Dvoršak
Ljubljana

ŠE BOM HODILA V GORE!

Poletje prihaja. Kar težko ga že pričakujem. V planine si želim! Lansko poletje ni bilo za nas planince nič kaj prijetno. Neskončno deževje je presedalo naravi in ljudem, nam planincem toliko bolj. A kaj naj rečem, ko sem si v začetku julija še nogo zlomila, in to prav v planinah! Čas je naredil svoje, kost in rane so se zacelile, spomin na dobre ljudi izpod planin pa bo v mojem srcu ostal za vedno. O teh dobrih ljudeh bi rada napisala nekaj vrstic kot zahvalo za vse, kar so naredili za mene, ko sem še kako bila potrebna pomoči.

Dvajset let sem že planinka, toda takšnega poletja s toliko dežja kot lani se ne spominjam. Ko sva z možem Pavlom izpolnila načrtovani plan markiranja planinskih stez po Notranjskem, sva si za nagrado privoščila, da se povzpneva na Črno prst. Dva dni veselja po sončnih planinah! Vzpon ni zahteven, s Črne prsti pa so prelepi razgledi na vse strani. Tako sem razmišljala, ko sva pripravljala vsak svoj nahrbtnik. Zvečer sva zadovoljna šla k počitku, kajti meteorološka napoved na TV dnevniku je bila dokaj ugodna. Dežja ne bo, le popoldne bodo ponekod krajevne plohe.

In res je bilo prav tako. Le ko sva v petek, 7. julija 1989, sestopala s prelepe Črne prsti, so naju popoldne ujele napovedane krajevne plohe. Le malo je pršilo, pa vendar toliko, da je bila travnata steza mokra.

Bila sva tik nad vasjo Trtnik, nad prvo hišo, ko mi je spodrsnilo. Začutila sem bolečino na desni nogi, nad gležnjem. Pavle, ki je hodil za menoj, je videl, da mi je spodrsnilo, hotel me je ujeti, me zadržati, da se ne bi odvalila po strmem pobočju, pa mu ni uspelo: valila sem se kakšnih 50 metrov. Pavletu, ki je takoj pri-

morebitni odpovedi izleta, da bi se tako izognil sitnostim in zaman čakal na zbornem mestu;

● *se na turi ravna po vodnikovih navodilih; tisti planinci, ki ne prenesajo vodenja in nujne discipline na turi, naj se ne prijavljajo in naj ne gredo na organizirane izlete planinskega društva; srečni bodo vsi, vodnik, on sam in vsi drugi udeleženci;*

● *ima s seboj, kar na turi potrebuje, predvsem še prvo pomoč, rezervno perilo in nekaj hrane, čeprav pelje pot mimo oskrbovanih planinskih postojank; zgodi se, da kakšen udeleženec pričakuje od vodnika vse, od čokolade, obliza za žulje, puloverja in dežnika do čuvanja psa; seveda bi moral imeti vodnik velikanski nahrbtnik — pa tudi plačo —, če bi tako mislili vsi udeleženci; če je zahtevana tehnična oprema in je planinec nima doma, naj si jo sposodi pri prijateljih ali v PD;*

● *na zbornem mestu ne hodi brez predpisane opreme, osebne in tehnične, in ne bo užaljen, če ga bo vodnik odslovil; vodnik je namreč v tem primeru le izpolnil svojo dolžnost in v bistvu zaščitil udeležence pred morebitno nesrečo.*

Marinka Koželj-Stepic
(Gorski popotnik)

tekela za menoj, sem rekla, da sem si zlomila nogo, vendar ni mogel verjeti. Toda ko je pregledal nogo, je ugotovil, da sem si jo res zlomila.

Pred hišo, do katere sem se skoraj privalila, je stala Tanja Logoj. Videla je, da sem v težavah in je bila takoj pripravljena pomagati. Od brata si je sposodila avto in že smo se odpeljali v Podbrdo po zdravniško pomoč. V zdravstvenem domu ni bilo zdravnice, Tanja pa ni izgubljala časa: odpeljala nas je v tovarno »Bača« v upanju, da tu najdemo zdravniško pomoč. Imela je prav. Dva mlada postavna fanta, oba gorska reševalca, sta takoj vedela, kaj jima je storiti. Nogo sta imobilizirala tako strokovno, kot da sta zdravnika. Lepo smo se jima zahvalili in že smo se po dolini Bače peljali proti Tolminu. V tolminski bolnišnici je Tanja poskrbela, da so me z rešilnim avtomobilom odpeljali v bolnišnico Šempeter pri Gorici; zdravnica v Tolminu je namreč ocenila, da ne more pomagati, ker mora stvar vzeti kirurg v svoje roke.

Ob slovesu sva se Tanji lepo zahvalila za tovariško pomoč in skrb. Vrnila se je z avtom pod Črno prst, v svoj Trtnik številka 7 pri Podbrdu. Naju pa je rešilni avto odpeljal iz Tolmina v splošno bolnišnico »Dr. Franc Derganc« Nova Gorica. Čez nekaj dni sem bila doma, z mavcem na nogi in z upanjem, da bom še lahko hodila po planinah.

Rana se je celila in se zacelila. Zopet bom lahko šla v planine, na sončne višave. Prav misel na planine mi je vlivala moči, da sem brez večjih težav premagovala vse nevšečnosti, ki jih takšen zlom prinese v petčlansko družino. Spomin na dobre ljudi izpod Črne prste pa mi bo vedno ostal — s hvaležnostjo v srcu.

Draga Tanja, hvala vam za veliko pomoč v sili, ki sem je bila deležna od vas in gorskih reševalcev iz Podbrda.

Ladi Gostiša, Logatec

NAŠA OBRAMBA

Ko vas hribovske poti kdaj zanesejo v bližino mejá, se nujno srečate še z varuhi domovine. Ponavadi se táko srečanje — vsaj upati je — začne s »Kuda momci?« ali »Imate li dovolju?« Ko jim pokažete planinsko izkaznico, so ponavadi zadovoljni. Pomembno je, da se vidi slika, podpis, žig in še kakšen podpis. Bolj zoporno je, ko na vojsko naletite — posredno ali neposredno — v zvezi z objektom, ki zavzema ravno tisti hrib, na katerega bi radi zlezli tudi vi.

Preluknjana in lepo poravnana Pasja ravan: jemljejo vse, kot da bi bilo njihovo; razrita in prekopana zemlja po gozdovih in travnikih — in opravičujejo z argumentom vzvišenega poslanstva vojske

»braniti domovino«; čimveč ton železja in mesa v ta namen. Napaka v zgodovini, ki izvira iz nesposobnosti človeka delati produktivno in za sebe... Pa zavzeti Krim, prekopana pobočja Svete Trojice — in še in še podobnih okupiranih območij najdemo.

Enkrat sva s Sabino obirala poti in kuclje proti Snježniku. Še na Guslico — ali pa so bili to Medjuvrhi — zlezeva in bova ravno do teme na Snježniku. Pot se je sicer nekam izgubila, ampak kakšna markacija sem in tja se je še vedno videla.

Vrh je čudno nenavaden: iz njega štrlijo plastične cevi, malo pod njim je nova zgradba. Čeprav se tako lepo vidijo obširni gozdovi med Snežnikom in Snježnikom, greva dol, ker postaja hladno.

Kar naenkrat nama nasproti privrši možic, ki je bil v napol zapetem vojaškem jopiču in z M-48 v roki videti tako, kot da bi pred kratkim ušel s snemanja »Kapselskih kresov«.

»Šta vas dvoje radite tu?« nama pride nasproti z naperjenim samokresom.

»Nič, na vrhu sva bila,« kaževa na plastične cevi zgoraj.

»Nema tu ništa, tamo je vrh«, stegne roko proti Snježniku.

»Ampak saj so markacije tukaj,« se upreva in pokaževa na eno slabih deset metrov stran.

»Nema tu nikakvih markacija, tamo je planinski dom,« se glasi odgovor. Z roko kaže v isto smer kot prej, puška pa tudi še naprej neugodno štrli v isti smeri kot prej. Ko se premakne še naša Mira (nemška ovčarka, ki ji je vseeno, ali hodi po Debelem vrhu ali Katarini), se premakne tudi oficir in glasno spusti naboj v cev: »Veži psa!« — Prav, prav... — »I vadi sve iz ruksaka!« — Hudiča, pa tako lepo bi se lahko iztekel tale dan...

In začneva zlagati. Pa kaj je zdaj to, a sva na carini? Oficir kos za kosom pregleduje, če ni vmes kakšen dokazni material. Obrača, pregleduje, tipa... »Šta s' to pi'so?«, ga zanima, ko najde nekaj obetavnega. Ja, pa kaj ne zna prebrati, da so pod Lilium sp. napisane značilnosti rastline? Nekako se vseeno zadovolji z odgovorom, da gre za rože in preiskuje naprej. Da bi stvari še bolj zagodljala, sva od osebnih dokumentov imela s seboj le planinski izkaznici. Vendar je bil najin možic-oficir dobre volje: »Mogao bi vas cijelu noć držati tu, znate?«

Nato se je domislil načina, kako preveriti identiteto.

Vsakemu je dal v roke listek in dejal:

»Potpiši!«

»A?«

»Potpiši!«

»Ja, zakaj pa?«

»Eeee, ništa, ništa,« se premeteno smeji,

»ti samo potpiši!«

Šele ko sem mu nakracal podpis, sem se spomnil, da ga bo primerjal s tistim v pla-

ninski. Sabina pa se je v ta namen prav lepo potrudila, da bi podpis približala tistemu, ki ga že nekaj časa ni več uporabljala.

Očitno je bil oficir z grafološkim preizkusom zadovoljen. »Možete da idete! I tamo idite, tamo je dom,« nama spet kaže v znano smer. »Ne hodajte više ovde, nema tu ništa!«

Razen plastičnih cevi, ki štrlijo iz vrha, bi najraje nadaljeval njegov stavek, pa sem se iz očitnih razlogov zadržal.

Pri vsem tem je bilo Miri še najbolj vseeno. Sedela je na svojem prostoru in čakala, kdaj gremo dalje. Kot ponavadi — skakanje, rep kot propeler in kamen v gobec... Malo se je že temnilo, ko nam je bilo dovoljeno oditi.

Vrh s svojim kupom cevi je zdaj gotovo že drugačen. Preveč gostoljuben pa zaradi vojaškega objekta gotovo ni.

Darfo Cortese

PROPADANJE VEGETACIJE

Že drugo pomlad opazujem, da listi in iglice rastlin v gorah množično odmirajo. Največ je tega videti v rušju med 1400 in 2000 metrov nadmorske višine. Velo polje, Sedmera jezera, Fužinske planine, Krnsko jezero, okolica Črne prsti, Vršič, Na rušju (Bivak IV.), obronki Jelovice in Pokljuke imajo tako poškodovano vegetacijo, kot tega ne pomnim.

Poškodovani so predvsem zimzeleni deli rastlin: dlakavi sleč, borovnica, brusnica, pomladanska resa, slečnik, žarkasta košeničica, lisičjak in tudi rušje, brinje, mlade smreke in jelke. Celo nekateri listopadni grmi imajo suhe enoletne poganjke ali pa so se grmi celo posušili: vrba, bezeg, kosteničevja, jelša. Lani sleča skoraj ni bilo videti v cvetju, letos pa kaže še slabše. Podobno je s slečnikom. Grozljiva podoba sega prek mej naše domovine. Kaj mislite, odgovorni ekologi in voljeni Zeleni?

Ivan Veber
Bohinjska Bistrica

iz planinske literature

Vodnik po Juliani

Kot 146. zvezek zbirke vodnikov Kulturni in naravni spomeniki Slovenije, ki jo izdaja Zavod SR Slovenije za varstvo naravne in kulturne dediščine, je izšel vodnik po Juliani Nade Praprotnik. Vsaj kar zadeva letni čas, je izšel pravi trenutek: pred začetkom poletne, glavne planinske sezone, tako da bo vodnik marsikoga še

dodatno spodbudil k obisku tega alpskega botaničnega vrta v Trenti.

V uvodnem delu vodnika Nada Praprotnik postreže svojim bralcem s podatki iz zgodovine in nastajanja tega alpinuma: marsikaj tega površni poznavalci že vedo, marsikateri podatek je nov celo za človeka, ki marsikaj ve o Juliani. Pripoveduje o ljudeh, ki so kakorkoli sodelovali pri rojevanju tega vrta, tudi o vseh vrtnarjih v Juliani (in še predvsem o njih, ker brez njih alpineta ne bi bilo) do današnjega dne.

Osrednji del vodnika zavzema podroben opis vsega, kar lahko obiskovalec vidi v tem trentarskem vrtu. Avtorica ga pelje od vhodnih vrat mimo vseh gredic in skal, mu predstavi vsako rožico posebej in ga tudi opozori, kdaj naj pride, da jo bo videl v cvetju. Omenja tudi, kdaj in kje je ta roža v cvetju v svojem naravnem okolju, v gorah.

Kolikor je vodnik dragocen za obiskovalce Juliane v Trenti, je enako tudi za gornike, ki bodo kamorkoli namerili svoj planinski korak. V publikaciji žepnega formata (kakršni so pač vsi vodniki iz te zbirke) je vrsta lepih barvnih fotografij vrste znanih in manj znanih planinskih rož, nekakšen majhen seznam našega največji del zavarovanega gorskega cvetja. S pomočjo te knjižice je vsako od teh rož prav lahko prepoznati — da ne bi (kar zadeva planinsko cvetje) slepi hodili po gorskih poteh in brezpotjih v teh dneh, ko tam zgoraj marsikaj cvete. Kogar pa o gorskem cvetju zanima še kaj več, si lahko prebere v drugih knjigah, katerih naslovi so kot literatura o Juliani zbrani v vodniku.

Vodnik po Juliani je debelejši od drugih v tej zbirki, kajti na skoraj sto straneh je poleg slovenskega izvirnika tudi nemški prevod.

Knjigo je mogoče toplo priporočati vsakemu gorniku.

M. R.

Slovenija 88: Okolje in razvoj

Slovenska akademija znanosti in umetnosti je letošnjega maja (z datumom september 1989) v nakladi 2000 izvodov izdala več kot 380 strani debelo knjigo »Slovenija 88: Okolje in razvoj«. Namen tega zbornika je (kot piše v uvodnem sporočilu uredniškega odbora) približno pol-drugo desetletje po izidu Zelene knjige o ogroženosti okolja v Sloveniji, katere vsebina je še vedno aktualna, oceniti sedanje razmere in uspešnost organiziranega varstva okolja ta čas. »Spoznavamo,« piše uredniški odbor, »da so nastale v pokrajini znatne spremembe, da je vedno več omejitev, ki si jih sami ustvarjamo in da marsikje propadajo korenine našega življenja. Kar admira, pa naj so to drevesa, ribe v vodah ali panji čebel,

če se krušijo pobočja ali najdemo v pridelkih škodljive snovi, to ni zunanje dogajanje; to so samo zanesljivi znaki propadanja naših korenin.«

Zbornik naj bi prispeval k spoznavanju razmer na tem področju, predvsem še k opazovanju spreminjanja narave okoli nas, k ocenjevanju naših prispevkov temu dogajanju, da bi se uspešneje dogovarjali o potrebnih spremembah v našem ravnanju in tudi o akcijah.

Uredniški odbor je k sodelovanju povabil vrsto strokovnjakov z najrazličnejših področij naravoslovja. Številni so se odzvali in ocenili razmere.

V zborniku so prispevki razvrščeni v tri poglavja. V prvem je pogled na sedanjo pokrajinsko problematiko Slovenije. Drugo poglavje vsebuje poglede na družbeno organiziranost in politiko, razvojno in ekološko. V tretjem poglavju so nakazani različni vplivi na okolje in tudi primeri iskanja rešitev.

Seveda je v zborniku ustrezno zastopana tudi problematika varstva gorske narave in sprememb v njej. Med drugim pišejo s tega področja Drago Meze (Hriboviti svet se spreminja), Jurij Kunaver (Preobražanje goratega dela Slovenije), Peter Habič (Slovenski kras in njegovo vodno bogastvo), France Habe (Plat zvona za podzemlje) in Peter Skoberne (Varstvo naravne dediščine v Sloveniji). Poleg njih so avtorji prispevkov v tej zajetni knjigi še znani planinci Tone Strojín, Tomaž Banovec in Matjaž Jeršič, ki strokovno opisujejo različne vidike naravovarstva.

Predsednik Slovenske akademije znanosti in umetnosti prof. dr. Janez Milčinski publikacijo takole pospremi na pot: »Pred nami je knjiga, skromna po opremi, bogata po vsebini. Več kot štirideset avtorjev, strokovnjakov s prav različnih področij, razkriva v njej svoje poglede, predloge, načrte in — skrbí, da, zlasti skrbí za prihodnost Slovenije, za ohranitev in ozdravitev njenega naravnega okolja. S tem tudi za uspešen razcvet, ob kratkem za srečo nas vseh, ki živimo v tej deželi, in — seveda — za srečo naših otrok in njihovih potomcev. Najbrž se ne motim, če trdim, da smo se zadnje čase, ko nam gre vse — ali skoraj vse — narobe, tesneje in z večjo mero ljubezni zgrnili okrog zakladov te naše dežele. Ali bo izostreni posluš za nevarnosti, ki ogrožajo njena bogastva in lepote, v sedanjem ugodnem ozračju ljubezni prevladal kratkočasno in kratkovidno štedljivost?

Vsaj prelistati bi moral to knjigo vsak, ki mu je kaj do varovanja naše narave, in v njej prebrati nekatere študije, da bi vedel, pri čem smo s to našo naravo.

Planinski vestnik v tej številki na drugem mestu ponatiskuje študijo prof. dr. Jurija Kunaverja, ki naj bi še posebej zanimala planince.

M. R.

Nove karte Planinske založbe

Slovenska planinska kartografija je spet bogatejša za dve karti v merilu 1 : 25 000 in za ponatis karte Julijskih Alp v merilu 1 : 50 000, jugoslovanska planinska kartografija pa za karto Gorskega Kotarja v merilu 1 : 100 000. Čeprav se lahko enako razveselimo vseh štirih zemljevidov, ki jih je izdala Planinska založba Slovenije in izdelal Inštitut za geodezijo in fotogrametrijo iz Ljubljane, naj še posebna pozornost velja kartama Krnskega pogorja in Kobarida ter Stola in Begunjsčice v merilu 1 : 25 000. S tema dve kartama Planinska založba nadaljuje ambiciozen načrt — predstaviti v tako natančnem merilu vse pomembnejše gorske in hribovite predele Slovenije. Med drugim je na obeh kartah pomembno tudi to, da sta hrbtni strani zemljevidov potiskani s koristnimi podatki in napotki za planinsko rabo. Posebno za planince, ki bodo hodili po tamkajšnjih manj obljudenih poteh in predelih, bosta ti dve karti nepogrešljiv vodnik.

Jubilej popotniških Obvestil

Konec maja so natisnili (pravzaprav razmnožili) že 26. številko Obvestil o popotniški dejavnosti in gozdnih učnih poteh, ki je v celoti posvečena 15-letnici evropskih pešpoti v Sloveniji. V njej sta poleg priložnostnih prispevkov tudi študiji »O popotništvu in pohodništvu« Boštjana Anka in »Pa še o planinstvu, izletništvu in popotništvu« nepodpisanega avtorja. Danica Zorko je za to številko napisala izvrsten uvodnik, ki ga v celoti ponatiskujemo.

* * *

Le kdo bi slutil tedaj, tiste majske sobote pred petnajstimi leti, ko je sredi snežniških gozdov dr. Miha Potočnik, takratni predsednik Planinske zveze Slovenije, razvezal vrstico med dvema drevesoma, s katerih sta opozarjali nase dve okroglični rdeče rumeni markaciji, vrstico, ki je le še simbolično zapirala pot v Evropo, da bomo leta 1990 na vseh drugih področjih — razen na popotniškem seveda — še vedno zelo daleč od nje?!

Kdo bi slutil takrat, da bodo prav petnajsto leto po svečani otvoritvi jugoslovanskega dela evropske pešpoti proglasili za leto evropskega turizma in bo prva od dvanajstih posebej poudarjenih turističnih vsebin hoja oziroma pešačenje in bodo druge (zimski športi, ribolov, spoznavanje kulturnozgodovinske dediščine, kolesarjenje, taborjenje, vodni športi, jahanje, preživljanje počitnic na deželi, spoznavanje umetnosti) z daljšo turistično tradicijo daleč za njo?!

Kdo bi slutil tedaj, da se bo po petnajstih letih tudi pri nas udomačil večstrankarski sistem in se bo ena med mnogimi

strankami identificirala z geslom Evropa zdaj? Slovenski in hrvaški gozdarji, planinci in turistični delavci pa so se na povabilo evropskih kolegov na najbolj primaren, elementaren in eleganten način povezali z Evropo že tedaj.

Prst z obale in voda iz Jadranskega morja, ki so jo očetje ideje jugoslovanskega popotništva 24. maja 1975 na Mašunu predali avstrijskim popotnikom, da so ju na uradni otvoritvi šeste evropske pešpoti že 22. junija na Seebergu pomešali z vodo in prstjo Baltika, simbolizirata, da smo že od nekdanj del evropskega prostora.

Kdo bi slutil tedaj, da se bo prvi evropski pešpoti na jugoslovanskih tleh že jeseni leta 1986 pridružila še daljša sopotnica in se bodo na njenem križpotju ob svetovnem gozdarskem kongresu srečali prebivalci z vseh petih celin našega planeta in bo spontano zapeti pesmi iz dežele vzhajajočega sonca sledila podalpska poskočnica, njej pesem, ki so jo po ameriških prerijah in stepah prepevali kavboji, in njej nove in nove z vseh koncev sveta?!

Kdo bi slutil tedaj, da bo čas tako obetavnega množičnega turizma tako hitro zamenjal čas alternativnih oblik turizma in bo prav popotništvo ena od njegovih najbolj dragocenih vsebin?!

Kdo bi slutil tedaj, da bo popotništvo kljub izjemnemu razmahu potovalnih histrostri in udobnosti v vseh vrsteh prometa preraslo v obliko turizma za sladokusce z motom »hiti počasi«, za takšne, ki znajo jemati in znajo dajati v mejah razuma?!

In kdo sluti sedaj, o čem bo tekla beseda in kje vse se bodo še vile evropske pešpoti leta 2005, ko bomo kdove kje, kdove s kom in kdove kako obeležili tridesetletni jubilej?

Danica Zorko

Planinska šola za začetnike

Pod tem naslovom je zapisal Savinjski občan v letošnji aprilski številki knjižici na pot takole: »Ta priročnik je namenjen vsem tistim, ki žele spoznati naše gore in naravo. Želimo torej, da bi se čim večje število naših krajanov (občanov) seznanilo s skrivnostmi, ki ne bi smele biti več skrivnosti sodobnega časa — planinstva.« To je zapisano tudi v uvodu knjižice, ki je na voljo pri vseh PD, verjetno vsaj v naši občini. Naslov knjižice je »Planinska šola, Prebold 1990 — Adi Vidmajer«, ustreznega kolofona za natančnejše podatke pa ni.

Na prvi strani je s skico predstavljen TNP iz Kunaverjevega Našega alpskega sveta. Res imamo samo TNP, toda v Savinjski dolini so krajinski parki Robanov kot, Logarska dolina in Golte (Ur. I. SRS, št. 27/87) pa še kaj. Pri zgodovini se mi zdi, da v knjižici manjka podatek o usta-

novitvi Savinjske podružnice SPD in o izdaji vodnika po Savinjskih Alpah izpod peresa F. Kocbeka in mecena Cvenkla v Šempetru. Več bi moralo biti mlajše zgodovine naše doline, ki jo zelo slabo poznamo. Lik planinca in organizacija PZS so dobro predstavljeni, čeprav ni vse usklajeno z zadnjim statutom (24/3-90).

Planinsko izrazoslovje bi bilo lahko podkrepljeno s primeri iz naših hribov, da si bralec lahko ustvari o tem pravilne predstave. Pri opisu poti ni navedene kategorizacije poti, ki je sedaj bistveno sporočilo o varnosti in odločitvi za obiskovalca gora, čeprav se kategorizacija za Savinjske šele pričinja. Pri gorski naravi bi veljalo omeniti vsaj nekaj naših posebnosti (okno v Kravici, zlati koren na Mrzlici, velikonočnica, božji les na Reški planini in Golavi, da bi ga tako ne trgali). Kar dobro so obdelane nevarnosti, vreme, orientacija, prehrana, delno oprema, prva pomoč in GRS. Pri orientaciji bi bilo dobro omeniti, da imajo planinci že precej svojih planinskih kart (merila od 1 : 25 000, največ 1 : 50 000 in celo Posavsko hribovje 1 : 100 000) in marsikatera občinska karta ima vrisane planinske objekte. Za plastnice velja, da so tudi na 25 in ne samo na 20 metrov. Te karte pa žal nimajo koordinatne mreže in je za orientacijo karte možno enostavno uporabiti zapise naselij.

V priročniku so omenjene in s skicami predstavljene planinske postojanke Dom pod Reško planino, na Homu, Bukovici (dva prostora so odprli 2. 4. 90), Zajčeva koča, Dom na Mrzlici in Cemšeniški planini, torej le one onstran Bolske.

Knjižica je formata 15 × 21 cm, ima 34 strani, na naslovni strani je upodobljen Triglav. Upajmo, da bo svoj cilj, zapisan v uvodu, dosegla. Zato sezimo po nji in jo skrbno preberimo! Naklade in založnika ali mecena ni najti, zato pa se raje ozovimo vabilu PD Prebold na zadnji strani in pojdimo srečno v gore.

B. J.

Zdaj pa še gorski teki!

Kdor stalno spremlja alpinizem, lahko ugotovi, da tekmovalni element igra pri gorništvu že zelo dolgo bolj ali manj veliko vlogo. Vsako poletje se redno dogaja, da so na poteh h kočam privatne »dirke« ali pa da kdo poskuša priti do kakšne kočice v po možnosti čim krajšem času. Če tako gledamo, je pravzaprav športna zvrst »dirkanje po gorah« že stara in tesno povezana z gorništvom. Zato je zdaj kar logično, da lahko poročamo o priročniku za gorske dirkače tudi v planinski reviji.

Športna zvrst »gorski tek« je tek, pri katerem pomemben del poti poteka po strmini navzgor. Če ne upoštevamo izjemnih tekmovalj najvišje stopnje, ustrezajo pro-

ge za gorski tek (in tudi profil proge) vsekozi kakšni poti do planinske kočje. Knjiga Herberta Josta in Ludwiga Geigerja »Priročnik za gorske tekače« (Das Handbuch für Bergläufer), ki je izšla v švicarskem Sportinform Verlagu in stane 18.80 švicarskega franka, naj bi seznanila tiste, ki bi se radi iz tekmovalnih ali netekmovalnih nagibov ukvarjali z gorskim tekom, z osnovami tega športa. Prav bo nemara prišla tudi »ambicioznejšim« gornikom, ki bi si v gorah želeli odpreti novo razsežnost.

Posamezna poglavja v knjigi zajemajo probleme vstopa, tekaške tehnike, opreme, treniranja, posebnih pogojev tekovanja in posebnosti višine. K temu so dodani psihološki in medicinski vidiki ter medsebojno vplivanje gorskega teka in drugih športnih panog.

Ali lahko ta knjiga pripelje začetnika ali že izkušenejšega gorskega tekača brez dodatnih znanj o treniranju ali športni biologiji do uspeha? Verjeno ne. V knjigi je mogoče predvsem najti napotke za začetnike, kako avtorja vidita v praksi tekaško tehniko in tehniko treniranja in veliko napotkov za nakup čevljev in copat ter druge opreme. S področja treniranja gorskega teka pa nasveti nikakor ne zadostujejo. Našteta so sicer nekatera sredstva za treniranje, vendar brez ustreznega ovrednotenja. Začetnik si komajda kaj lahko pomaga s tem poglavjem, kajti nevarnost napačnega ali prehudega treniranja je velika.

K pozitivnim vidikom tega dela pa vendarle spada, da so psihološki vidiki sploh prišli na plan in da je tudi takšnemu treniranju z glavo sploh posvečena kakršnakoli pozornost.

Zaradi omenjenih pomanjkljivosti naj bi bila ta knjiga le teoretična pomoč tistim, ki se šele pripravljajo na treniranje gorskega teka. Vsekakor bi se moral vsak, ki se namerava začeti ukvarjati s tem, pred prvim tekom posvetovati s svojim zdravnikom.

(Les Alpes)

Publikacije planinskih društev

Ob 40-letnici delovanja je PD Matica iz Murske Sobotice izdalo ciklostirano društveno publikacijo, mimo katere ne bo mogel kronist, ki se bo kdaj lotil pisanja zgodovine tega prekmurskega društva. Največji del te edicije namreč zavzema pregled delovanja društva od njegovih začetkov do danes — od 15. decembra 1949, ko je dr. Jože Pezdirc v imenu pripravjalnega odbora seznanil Planinsko zvezo Slovenije, da nameravajo planinci in ljubitelji gor v Murski Soboti ustanoviti planinsko društvo, in od 21. aprila 1950, ko je bil ustanovni občni zbor dru-

štva, ki je takrat štel 125 članov, do konca lanskega leta, ko je društvo štel 520 članov, največ v dosednji zgodovini in ko se je lahko pohvalilo s številnimi akcijami. Posebej je vredno omeniti, da je kronist posebno za prvi dve desetletji društvenega delovanja črpal podatke predvsem iz novic v Planinskem vestniku, v reviji, v kateri je zbran dobršen del slovenske planinske zgodovine. Po letih so v kroniki ob 40-letnici navedene najpomembnejše akcije murskosoboških »matičarjev«, od izletov in pohodov do tur in izobraževalnih dejavnosti.

Meddruštveni odbor planinskih društev Pomurja je letošnjega maja izdal popravljen opis Pomurske poti »v skromni izdaji«, kot piše v uvodu k ciklostirani publikaciji, »da planinci spoznajo najsevernejši del slovenske zemlje, predvsem pa širokogrudnost in gostoljubnost Prekmurcev, Prlekov in Stajercev«. V uvodu je tudi pojasnjeno, kako je prišlo do markiranja te transverzale: »Visokogorski svet je kljub dobrim cestam in hitrim avtomobilom našim planincem odmaknjen, zato si pogostih obiskov ne moremo privoščiti. Zaradi tega je že leta 1957 prizadeven organizator planinstva v Pomurju prof. Evgen Titan dal pobudo za trasiranje Pomurske poti.« — Ta pot naj bi imela poleg tega dva namena: planincem in ljubiteljem narave naj bi omogočila spoznati manj znane predele Prekmurja in jim omogočila hojo po naravi takrat, ko ni mogoče obiskovati visokih gor, planinskim prijateljem iz drugih predelov Slovenije in drugih republik pa so želeli odkriti lepote Pomurja. — Pomurska pot je bila odprta 22. oktobra 1967 in zdaj poteka po ozemlju občin Murska Sobota, Gornja Radgona, Ljutomer, Ormož, Lendava in Lenart. Dolga je približno 200 kilometrov, 35 žigov pa hranijo v šolah, gostilnah, krajevnih skupnostih ali na kmečkih domačijah. Dnevnik Pomurske poti ima na zalogi PD Mura in meddruštveni odbor planinskih društev za Pomurje s sedežem v Murski Soboti, ki za prehojeno pot podeljuje lične značke.

Ob 20-letnici PD PTT Celje je to društvo kot vabilo na 23. zbor planincev PTT Slovenije in proslavo 20-letnice PD PTT Celje 10. junija letos na Resevni izdalo tiskano publikacijo, v kateri so predvsem napotki za obiskovalce proslave, poleg tega pa tudi nekaj podatkov o jubilarantu. Gre za najmlajše iz družbe slovenskih ptt planinskih društev, ki je imelo že ob ustanovitvi 177 članov, zdaj pa je v njegovih vrstah že maloné 300 članov.

Letošnjo že tretjo številko (v tretjem letniku izhajanja) Vongrčkov je izdalo PD Onger iz Trzina, v njem pa so predvsem za članstvo zanimive društvene novice, tako o novem društvenem vodstvu kot o akcijah minulih in prihodnjih tednov.

društvene novice

V spomin Jožetu Trpinu

Sredi marca je v slovenskem planinstvu zopet nastala globoka vrzel. Iznenada nas je, ko je šele dobro slavil 79-letnico življenja, zapustil, z dušo in telesom predan domačim goram, akademski slikar in grafik Jože Trpin.

Že v otroških letih je vzljubil naravo, bil med gozdovniki in že med obema vojnama sestavljal elito slovenskega alpinizma. Kot član Skale je bil med plezalci in turnimi smučarji, se v poletjih in zimah vzpenjal na naše vrhove in bil vzor med vrstniki.

Ustvarjalni, požrtvovalni in dobri Jože Trpin bo večno s svojimi umetniškimi deli po domovini in zunaj nje živel v našem gorskem svetu. Motivi z vrhov, iz gorskih dolin in naselij so bili njegova priljubljena tema, uspešen pa je bil tudi kot portretist. Planinska zveza Slovenije hrani štiri njegove oljne slike »Panorama Triglav«, po katerih je bil natisnjen tudi snopič, ki obiskovalce Aljaževega stolpa,

edinstvene slovenske razgledne točke, seznanja s cilji pogledov na bližnje in daljne vrhove, na doline in do morja.

Jože Trpin je bil predan oblikovalec planinskih plakatov, diplom, znakov in priznanj. Kot svojega vestnega člana se ga bo spominjalo Planinsko društvo Ljubljana-Matica, kot ustvarjalnega sodelavca osrednja slovenska planinska organizacija in zaradi plakata tudi Planiški komite. Zlati častni znak PZS in red dela s srebrnim vencem sta samo skromen dokaz njegove umetniške prisotnosti v slovenskem planinstvu.

Tudi potem, ko je žilavo nosil že osmi križ, se je mladostno in ustvarjalno udeleževal planinskih slikarskih kolonij v Bovcu, Vratih, Mojstrani, na Vrščicu in Ravnah na Koroškem ter povsod za seboj puščal podobo čarobnega gorskega sveta in slovenske dežele. Naslikal je vrsto portretov, nam, ki smo ga poznali, pa pustil izvrstno oljno podobo legende slovenskega planinstva — Jakoba Aljaža.

Da sta planinstvo in kultura dve strani iste medalje, je Jože Trpin najboljši dokaz. Hvala mu za vse, kar nam je ustvaril.

Gregor Klančnik

Vprašljiva obnova Šlajmerjevega doma

Gospodarska komisija Planinske zveze Slovenije je zadnji čas nekajkrat podrobno razpravljala o »predvideni investiciji PD Dovje Mojstrana v letu 1990«, kar pomeni tudi temeljito prenovu Šlajmerjevega doma v Vratih. Gre seveda za to, da želi to planinsko društvo za prenovu kaj denarja iz skladov PZS, ki so pičili.

Komisija je zato zbrala več strokovnih mnenj o upravičenost te zidave.

Član komisije Janez Duhovnik meni, da »je treba pred začetkom gradnje Šlajmerjevega doma ugotoviti njegovo namembnost in način funkcioniranja glede na neposredno bližino Aljaževega doma, čigar zmogljivosti še zdaleč niso izkoriščene. Odločno sem proti začetku gradnje, preden se ne dokončajo druge investicije v visokogorske planinske postojanke. Večletna gradnja visokogorskih planinskih postojank, ki bi jih pameten gospodar lahko zgradil v enem letu, po nepotrebnem blokira ogromna sredstva, ki več let ne koristijo nikomur. Zato predlagam, da upravni odbor PZS čimprej sprejme novo politiko gradenj in večjih obnov, ki bo omogočala, da se bodo sredstva začela čimprej vračati. Iz dosedanjih izkušenj sklepam, da smo v Sloveniji sposobni vsako leto obnoviti le eno postojanko, pomembno za celotno PZS. To pa seveda ne pomeni, da PD ne dopuščamo samoiniciative, ki mora biti podprta z dokazanimi finančnimi viri.«

Treking v Nepal

Slovensko planinsko društvo Trst pripravlja za mesec september zanimiv treking do baznega tabora pod Everestom v Nepalju. Gre za zanimiv pohod od kraja Lukla do baznega tabora, ki bo predvidoma trajal tri tedne in bo sočasno z alpinistično odpravo na Everest, ki jo prav tako organizira SPD Trst. Za udeležbo na trekingu imajo prednost člani SPDT. Predvidoma bodo udeleženci odpotovali prve dni septembra v Katmandu in se konec meseca vrnili domov.

Število udeležencev trekinga je omejeno, zato bodo imeli prednost tisti, ki se bodo prijaviли prvi. Skupino bo vodil znani poznavalec Nepala in tamkajšnjih razmer, ki je hkrati tudi zdravnik.

Treking lahko pomeni za udeležence izredno novo življenjsko izkušnjo ne glede na dejstvo, da se bodo imeli priložnost spoznati z ljudmi, z njihovimi običaji in navadami v tej azijski kraljevini, ki je potisnjena med dve veliki državi, med Indijo in Kitajsko. Če bo mogoče, je v okviru trekinga predviden tudi obisk tibetanskega glavnega mesta Lase.

(Primorski dnevnik)

Ko je natančneje obravnaval projekt Šlajmerjevega doma v Vratih, je menil, da ima več pomanjkljivosti, ki jih je natančno razložil.

Janez Bizjak, drugi član gospodarske komisije PZS, je v poročilu zapisal, da se popolnoma strinja s poročilom Janeza Duhovnika in je predlagal upravnemu odboru PZS, naj za napeljavo novega kabla iz Mojstrane do Aljaževega doma, za dokončanje vodovoda Aljažev dom in za bivač pod Luknjo poskusi najti kakšna dodatna sredstva in jih dodeli PD Dovje Mojstrana. O prenovitvi Šlajmerjevega doma pa meni, da bi bilo treba poprej dobiti natančne podatke o zasedenosti prenočitvenih zmogljivosti sosednjega Aljaževega doma v Vratih; sicer pa bi bila ta prenova smotrna le tedaj, če bi Šlajmerjev dom postal osrednji izobraževalni center PZS, se pravi osrednja planinska šola pod neposrednim vodenjem PZS. »Če pa čas še ni dozorel za dokončno odločitev« (o namembnosti doma), »naj izgradnja Šlajmerjevega doma počaka,« piše Janez Bizjak. »Začetek gradnje danes lahko pomeni le nedokončano gradnjo in prenos lastništva na enega od sovlagateljev oziroma investitorjev. Poleg Aljaževega doma bi v Vratih tako nastal samostojni gorski hotel kot konkurent Aljaževemu domu.« — Ob tem je še opozoril na mnenje hidrogeologov, da so Vrata vodno zaledje za zajetje pitne vode pri vodovodu Peričnik in da bi vsake nove sanitarije utegnile dodatno vplivati na ta zajetje. Predlagal je, naj PZS naroči pri Geološkem zavodu posebno hidrogeološko analizo za Vrata — »da bomo vedeli, pri čem smo in da ne bomo govorili na pamet«.

Kot zdaj kaže, bi bila vrednost obnovitvenih del (gradbena in obrtniška dela ter instalacije) približno pet milijonov dinarjev (kar ustreza 714 285 zahodnonemškimi markam).

Gospodarska komisija pri PZS je za lani in predlanskim izračunala izkoriščenost Aljaževega doma, in sicer na podlagi statističnih podatkov in podatkov o obratovanju doma. Poleg tega so še preračunali, kakšna bi bila zasedenost, če bi bila postojanka odprta 100 in 365 dni v letu.

Lani so bila ležišča v Aljaževem domu izkoriščena v dneh obratovanja doma 14-odstotno in predlanskim 12-odstotno. Celo v sto dneh vrhunca planinske sezone so bila ležišča lani zasedena 24-odstotno in predlanskim 21-odstotno. Seveda je še neugodnejši podatek o tem, kako bi bile postelje v domu zasedene, če bi bila kočja odprta vse leto: po lanskim zasedenosti bi bile postelje izkoriščene le sedemodstotno.

Seveda je glede na te podatke in na ta mnenja gradnja novega Šlajmerjevega doma v Vratih tik ob Aljaževem domu močno vprašljiva.

Lojze Motore 70-letnik

Lojze Motore je že pred vojno v družbi prijateljev rad zahajal na Lisca in tako nadaljeval tudi po vojni. Leta 1950 je sodeloval pri obnovi Tončkovega doma in postal član Planinskega društva »Lisca« Sevnica-Krško. Že leta 1964 je bil izvoljen za predsednika za eno mandatno dobo. V tem času so zgradili na Lisci vodovod in kletne prostore v Tončkovem domu. Močno se je tudi po njegovi zaslugi raz-

vilo izletništvo, na osnovni šoli v Sevnici pa so ustanovili mladinski odsek.

Od leta 1969 je stalno član upravnega odbora društva, predsednik pa je zadnjih šest let. Aktivno je sodeloval pri ustanavljanju mladinskega odseka, planinskih skupin v šolah in podjetjih.

Po oddaji Tončkovega doma v najem Konfekciji »Lisca« iz Sevnice je kot član gradbenega odbora vodil obnovo Jurkove kočje, ki je trajala tri leta. To kočjo ima društvo le za lastne potrebe, predvsem za vzgojo in izobraževanje in za občasno zbiranje društvenih članov na sejah in drugih prireditvah, pri katerih naš jubilar vedno kreativno sodeluje.

Ne samo v okviru društva in meddruštvenega odbora Posavje, temveč tudi v osrednji planinski organizaciji je Lojze Motore sodeloval več let kot član mladinske komisije in več let vodil SKIZ. Opravil je izpit inštruktorja planinske vzgoje in tako vodil izobraževanje predvsem planinskih vodnikov v domačem okolju. Kot inštruktor planinske vzgoje je veliko prispeval k organizaciji in izvedbi mladinskih taborov v različnih krajih Slovenije v zadnjih dvajsetih letih, ki jih društvo Lisca organizira skupaj s sosednjima društvo Bohorjem iz Senovega in Brežice.

Ker je sam veliko zahajal v gore, je s tem

V kulturnem programu so nastopili moški pevski zbor KUD Beltinci, moški pevski zbor Gančani, tamburaši (planinci) KUD Beltinci, folklorna skupina OŠ 17. oktober Beltinci, humorista Trezika in Štef, v zabavnem popoldnevu pa je za zabavo skrbel domači ansambel Veseli paktregerji. Bil je pripravljen tudi bogat srečelov.

Podelili so tudi častne znake PZS. Zlatega je dobil Filip Matko Filutek, srebrne Martin Sabotin, Lado Klar, Alojz Rous in Zoran Klemenčič, bronaste pa Lilijana Flisar-Benko, Darinka Prša, Elizabeta Martinšek, Miro Potisk, Janez Madjar, Mihael Mesarič, Janez Glažar in Stanko Sreš. PD Matica M. Sobota je podelila pisna priznanja SOZD ABC Pomurka Murska Sobota, ZTKO Murska Sobota, Počitniški zvezi Murska Sobota, Brodarskemu društvu Mura Krog, Kajak kanu klubu Bistrica, Osnovni šoli 17. oktober Beltinci, Osnovni šoli Prežihov Voranc Bistrica, Kulturnometniškemu društvu Beltinci, Krajevni skupnosti in gasilskemu društvu Dokležovje ter Mariji Lah-Vildovi.

M. Filutek

40 let PD Zabukovica

Planinsko društvo Zabukovica praznuje letos 40-letnico delovanja; dne 6. aprila 1950 je bil namreč v rudarski menzi v Zabukovici ustanovni občni zbor. Ob tej obletnici je bilo sklenjeno, naj bo leto 1990 v Zabukovici in okolici leto planinstva. Ob tradicionalnih prireditvah so že ali še bodo organizirali nove, ki bodo še bolj poudarile pomen planinstva.

Doslej so se planinci letos udeležili spominskih pohodov v Dramljah (pohod XIV. divizije), na Osankarico, Porezen, Snežnik in ob mejah krajevne skupnosti Liboje, ob 27. aprilu so mladinci tekmovali v orientaciji v Matkah in se udeležili delne otvoritve planinske koče na Bukovici, ki jo upravlja PD Žalec. Na predvečer 1. maja je bilo pri planinski postojanki Hom kresovanje, 1. maja je bilo tod srečanje, med 27. aprilom in 1. majem pa je ob akciji množičnega obiska planinskih postojank obiskalo Hom 192 pohodnikov.

V okviru praznovanja 40-letnice so člani PD Zabukovica pripravili manjšo razstavo, ki je bila naslonjena na planinsko razstavo domačih osnovnošolcev »Moj kraj — moja prihodnost«. Ta razstava je prikazovala delo pionirjev-planincev in poleg tega predstavila vrsto plakatov ob društvenih jubilejih, ob otvoritvah planinskih postojank in kot vabila na izlete, nekaj dokumentov, pomembnih za društveno zgodovino, nekatera priznanja za društvene člane ter fotografije z društvenih akcij, največ seveda z izletov in pohodov.

Slavnostna seja upravnega odbora PD Zabukovica je bila 4. maja. N njej je predsednik društva Ivo Goričan orisal zgodovino društva, zastopnik Savinjskega meddruštvenega odbora je čestital društvu za uspešno 40-letno delo, podpredsednik PD Titovo Velenje pa je poudaril, da imata tako PD Zabukovica kot PD Titovo Velenje iste korenine, saj sta obe društvi zrastle iz rudarskih vrst.

Osrednja društvena proslava je bila 6. maja. Planincem, ki so se zbrali ob blizu in daleč, je v pozdrav igrala godba na pihala iz Zabukovice, v kulturni spored pa so bili vključeni odlomki iz društvene kronike in prispevki o delu društva, objavljeni v Planinskih vestnikih.

Sicer pa je v PV zabeležen precejšen del društvene zgodovine. V PV je bilo, na primer, leta 1968 objavljeno, da je bilo v adaptacijo stare cerkvene stavbe, sedanje koče, vloženo 7615,28 dinarja in da je bilo opravljeno 3000 prostovoljnih ur; prva koča je bila odprta 17. septembra 1967, razširjen dom pa 24. julija 1977. — Opisano je tudi delo pionirjev in cicibanov-planincev, saj so v društvu že leta 1971 začeli sistematično delati z mladino. Opisano je nadalje delo markacistov, opisani so pohodi po transverzalah po vsej Jugoslaviji in še druge društvene dejavnosti.

Zastopnik PZS Adi Vidmajer je na proslavi podelil častne znake PZS. Bronasti znak so prejeli Jože Turnšek, Andrej Štorman, Erna Pečnik in Ivo Goričan, srebrnega Vinko Ferjuc in Franc Pere ob svoji 80-letnici, zlatega pa Magda Ježovnik.

Proslava je izzvenela v prijetnem planinskem vzdušju ob zvokih godbe na pihala in ob harmoniki.

Franc Ježovnik

Čez 300 članov štorskega PD Železar

Na 17. letni programski konferenci so 20. januarja predsednik PD Železar iz Štor in nekateri člani upravnega odbora poročali 43 prisotnim planincem o pestri dejavnosti društva v lanskem letu. Društvo šteje 338 članov (leto dni prej 331), od tega tri četrtine odraslih. Ker dotacija železarne doseže le desetino sredstev za društveno življenje, so kot vire financiranja uporabili še članarino, samoprispevke članov, obresti na vezano vlogo in izkupiček od prodaje odpadnega papirja, medtem ko so člani alpinističnega odseka služili z višinskimi deli. Njegovih 14 članov je opravilo približno 300 vzponov (nekaj manj kot leta 1988, zato pa bistveno težavnejše). Sodelovali so tudi na odpravah v tuja gorstva: Aco Pepevnik je kot član zagrebške odprave na Mount Everest v Avstralski smeri dosegel višino 7800 metrov, Polde Felicijan in Tomaž Žerovnik pa sta v Yosemiteh v ZDA

splezala eno od najtežavnejših jugoslovanskih tehničnih smeri doslej.

Društveni planinski vodniki so pripravili 14 izletov s 685 pohodniki. Program izletov je bil sestavljen za vse starostne skupine, vendar je bila udeležba pod pričakovani zaradi podražitev prevozov in cen storitev v kočah. V društvu ugotavljajo, da imajo sicer dovolj aktivnih vodnikov (10), nimajo pa dovolj opreme. Njihovi vodniki so sodelovali tudi pri vodenju 21 izletov za druga društva v okviru Savinjskega meddruštvenega odbora in pri štirih železarskih pohodih.

Trije društveni gorski stražarji so predvsem preventivno delovali na izletih. Planinski krožek na osnovni šoli je v dveh skupinah vključeval okoli 40 učencev, ki so se udeležili štirih izletov in poslušali več predavanj. Načelnik markacijskega odseka Zdravko Nuzdič je sodeloval pri celotredenski obnovi poti skozi Robanov kot na Korošico.

V nadaljevanju konference so prisotni potrdili okvirni program 28 izletov v letošnjem letu. Tudi AO ima ambiciozen načrt

tečajev, plezalnih taborov in odprav v tuja gorstva; tako bodo odšli v Yosemite, pod Nanga Parbat in Annapurno.

Miroslav Zolnir

Nova koča na Ivanščici

Nedaleč od starodavnega mesteca Oštrca (706 m) so 20. maja na livadi Majer (591 m) odprli novo planinsko kočo PD Oštrc iz Zlatarja, kraja med Zagrebom in Varaždinom v Hrvaškem Zagorju. To kočo so planinci zidali od leta 1985, naposled pa jim jo je s pomočjo gospodarskih organizacij občine Zlatar Bistrica uspelo dograditi in jo odpreti za potrebe planincev in ljubiteljev narave, ki hodijo na vrh Ivanščice (1000 m) ali z njega. Koča ima 20 ležišč, kuhinjo, dnevni prostor in druge prostore. Prelepi so razgledi na okoliške vrhove Hrvaškega Zagorja in tja do Donačke gore in Medvednice (Zagrebačke gore) ter po dolinah občine Zlatar. Dostopna pot pelje iz kraja Lobor, tja gor pa se je mogoče celo pripeljati z osebnim ali terenskim vozilom. Na otvoritvi so bili delegati planinskih društev Hrvaškega Zagorja, društev iz Varaždina in hrvaških planinskih društev. Najštevilnejši so bili člani PD Željeznica iz Zagreba, ki so — enako kot vsi drugi udeleženci — uživali ob lepem vremenu v prelestni pokrajini.

Josip Sakoman

Izvir Zrmanje za predah

Zdaj, ko je že nekaj časa asfaltirana cesta Gračac—Sučevići—Otrčič—Knin, je mogoče priporočati izlet k izviru reke Zrmanje. Marsikdo, ki se pelje na morje ali se vrača od tod, potrebuje na poti daljši počitek, da si pretegne noge, ta odmor pa lahko spremenil v prijeten napol planinski izlet. Reka Zrmanja izvira pod železniško progo Gračac—Knin nedaleč od istoimenske vasi v notranjosti severne Dalmacije. Od vasi Zrmanja pelje vaška pot oziroma steza, po kateri je pol ure hoje, do izredno atraktivnega izvira. Podrobne informacije dajo v kraju ali v hišah ob reki.

Ker reka Zrmanja od izvira do izliva nima industrije, je v celotnem 69 kilometrov dolgem toku čista in bistra. V zgornjem delu teče do Zvonigrada po ravnini, od tod pa po ozki dolini, vrezani v Kotarski ravnjak in ustvarja številne brzice in slapiče. Izliva se v Novigradsko morje. Desna pritoka sta Krupa in Dabarnica, levi pa Sović-potok. Plovna je do Obrovca, kjer je prek nje zgrajen most.

V kraju Zrmanja sta pošta in krajevna gostilna, kjer je mogoče dobiti informacije ne le o reki, ampak o celotni okolici, ki je izredno romantična, mogoče pa je tudi prenočevati. Nad Zrmanjo se dviga Velebit s stranskimi vrhovi in Poštak, ki dominira nad železniško postajo Malovan in Zrmanja.

Josip Sakoman

Med prijatelji v Šumadiji

Prve tri dni junija je bila devetčlanska delegacija ilirskobistriškega planinskega društva v gosteh pri svojih pobratimih PD Pobjeda Beograd. Ob zaključku obnavljanja svoje planinske postojanke na Rajcu sredi Šumadije so namreč beograjski planinci povabili medse planinske prijatelje iz mnogih PD po vsej Jugoslaviji, s katerimi sodelujejo že vrsto let.

Tako se je v Planinskem domu na Rajcu, ki nosi ime po »Čiki Dušku«, ustanovitelju tega društva, zbrala pisana družba 150 planincev iz vseh naših republik in obeh pokrajin. Tudi Bistričani so tu srečali svoje pobratime iz Mostarja, Reke, Vršca, Tetova in Dragaša s Kosova ter spoznali nove planinske prijatelje iz Črne gore (PD Ivanjgrad in Rožaje) ter kosovske planince iz Prizrena.

Prijetno vzdušje, v katerem so planinci preživeli tri dni, izmenjali izkušnje pri svojem delu in spoznali planinsko okolico osrednje Šumadije, je gotovo dokaz, da desetletnega planinskega druženja in prijateljstva ne more načeti dnevna politika. Beograjski gostitelji so svoje goste vodili po hribovitih poteh tega dela izredno slikovite Šumadije, da so v deveturnem pohodu dosegli vrhove Rajca (648 m), Suvo-

bora (866 m) in razglednega Danilovega vrha (1012 m).

Zadnji dan so se udeleženci z avtobusom vračali proti Beogradu in si med potjo ogledali številne kraje in spomenike, pomembne za srbsko zgodovino: Takovo s spomenikom Milošu Obrenoviću, vodji 2. srbskega upora, večstoletni samostan Vračevšnica, pa spominski dom norveško-jugoslovskega prijateljstva v G. Milanovcu, Šumarice pri Kragujevcu — mesto tragičnega pokola srbskega življa tega predela v zadnji vojni, pa Topolo z Oplencem, mestom Karadjordjevega prvega srbskega upora in zadnjim bivališčem te kraljeve rodbine.

Srečanju na Rajcu si bodo sledila podobna srečanja na Učki, Prenju, Šari, na Vršačkih vrhovih, na Hajli, pod Šutmanom, pa tudi na Snežniku in drugih vrhovih Jugoslavije, da bi tako tudi planinci sami dodali kamenček v mozaik smiselnosti skupnega življenja in dela ter tako potrdili lepo misel, ki jo je izrekel ob slovesu Vladimir Popović, predsednik gostiteljskega PD Pobjeda iz Beograda: da je Zemlja tudi zato okrogla, da bi bila, kot naše prijateljstvo, brez konca in meja.

Vojko Čeligoj

Akcija za obnovo koč

Decembra lani sta Novi tednik in Radio Celje sprožila akcijo »Pomagajmo planincem obnavljati Dom na Okrešlju«. Akcija je potekala pod geslom »Svet in planine naj bodo od tistega, ki tam prebiva« in je popolnoma uspela. Zbrano je bilo 31.280 dinarjev. V ta znesek in vračunana vrednost del nekaterih obrtnikov, ki so se vključili v akcijo, svoj delež pa bodo prispevali v delu.

Ob zaključku akcije se je zahvalil predsednik celjskega planinskega društva Adi Vrečer. Med drugim je dejal, da z obnovo doma ne bo ustrezno le potrebam sodobnega planinca, temveč bo ohranjena tudi kulturnozgodovinska dediščina naših narodno zavednih prednikov.

Tudi uredništvo Novega tednika je bilo presenečeno nad uspehom akcije, ki je potrdila pravilnost njihove odločitve, da pomagajo planincem obnavljati koč s tako bogato tradicijo in ki je tesno povezana z narodnostnim bojem Slovencev, Z obnovo bo dostojno ohranjen spomin na graškega profesorja dr. Frischaufa; čeprav je bil Nemeč po rodu, je podpiral akcijo Savinjske podružnice Slovenskega planinskega društva in Frana Kocbeka. Tudi geslo, pod katerim je potekala akcija, je njegovo: zavzemal se je za to, naj bodo planine last Slovencev, ki tu prebivajo.

Novi tednik in Radio Celje imata posluš za planinstvo. Objavljata opozorila na planinske akcije, poročata o delu planincev, objavljata pa tudi notice, ki obudijo zgo-

dovinski spomin. V rubriki »Listamo porumenele strani« so objavili:

»Jutro«, 9. novembra 1940:

Pod okriljem Savinjske podružnice SPD v Celju bo predaval g. Karlo Kocijančič iz Ljubljane v četrtek, 14. t. m., ob 20. uri v risalnici meščanske šole v Celju o temi »Planina cvete«. Predvajal bo 120 koloriranih skioptičnih slik.«

Franc Ježovnik

Planinska pot po Žumberku

V soboto, 18. maja, so odprli novo planinsko pot, ki se imenuje Planinska pot po Žumberku. Začne se v vasi Slavetici v občini Jastrebarsko, se nadaljuje do Tihočaja, Breznika in Vranjačke špilje ter do Hartja, Sopotskega slapa in Vodic pod Pliješo, kjer stoji planinski dom PD Dubovac iz Karlovca. Pot se nadaljuje mimo Gere oziroma Trdinovega vrha v Sloveniji do vasi Sekulići, kjer spet stoji planinski dom PD Monterja iz Zagreba, čigar člani skrbijo za to planinsko pot. Od Sekulićev pelje ta planinska pot do Sošic, kjer se konča.

Planinska pot je zelo zanimiva, posebno tudi zato, ker je po njej mogoče hoditi v vsakem letnem času. Kdor bi pot želel prehoditi v enem zamahu, mu je mogoče priporočiti, naj bi se je lotil ob koncu tedna ali med prazniki, ko sta planinska domova v Vodich in Sekulićih odprta.

Na pot se je mogoče podati s Suhorja pri Metliki (v Sekuliće) ali iz Jastrebarskega (v Sošice ali v Slavetici). Dnevnik z geografsko karto (vodnik) je mogoče kupiti pri PD Monter v Zagrebu, Nikole Demonje 4.

Ob otvoritvi planinske poti so organizirali tudi 3. spomladanski pohod v Sekuliće iz Sošic in Suhorja. Na njem so se zbrali udeleženci iz 37 planinskih društev Slovenije, Bosne in Hercegovine in Hrvaške.

J. S.

Pozdravi bralcem (in uredništvu)

Na razglednici Dragovega doma na Homu smo dobili prav lep pozdrav od planincev-udeležencev peteroboja '90, podpisali pa so se jeseniški železarji, hrastniški steklarji, kranjski gumarji ter črnomaljski in žalski livarji.

Prisrčen pozdrav s planinskega izleta — s 13. srečanja cicibanov-planincev občine Ilirska Bistrica nam je na razglednici Snežnika poslala skupina podpisanih udeležencev tudi v imenu druge skupine, ki še ne zna pisati.

Cicibani-planinci na Kalcu

Cicibani-planinci iz vseh otroških vrtcev ilirskobistriške občine so za cilj svojega 13. zaporednega srečanja, tokrat 29. maja letos, izbrali prijetno okolje na Kalcu pri

Zagorju z ostanki nekdanjega Vilharjevega gradu.

Pod vodstvom svojih vzgojiteljic se jih je kar 350 zbralo v prostorih Knežške osnovne šole, kjer so jim njihovi vrstniki iz Knežaka pripravili lep programček, pristrčno dobrodošlico pa jim je namenila tamkajšnja vzgojiteljica Neda Godec. Kot je navada, so si izmenjali drobna spominška darilca, obiskali osrednji spomenik kneškim junakom Alojzu Valenčiču, Miroslavu Vilharju in Tonetu Tomšiču ob šoli in se podali do dva kilometra oddaljenega Kalca. Čeprav jih je zmotilo neprijetno vreme, so preživeli lep del dneva v naravi in na razposajenem sprehodu.

Delo s cicibani-planinci ima na Bistriškem že poldrugo desetletje dolgo tradicijo in so takšna letna srečanja planinskega podmladka največja občinska prireditve, namenjena malčkom te starosti. Prav zato je pokroviteljstvo nad letošnjo prireditvijo prevzel izvršni svet občine Ilirska Bistrica.

Vojko Čeligoj

25. pohod na Stol

Po pohodu na Snežnik in Porezen smo imeli planinci priložnost 26. maja sodelovati še na 25. pohodu na Stol (2236 m), ki ga je organiziralo PD Jesenice. Večina udeležencev se je odpravila ta dan iz Završnice proti Valvasorjevemu domu (1182 m), od koder so po krajšem odmoru odšli proti vrhu Stola po dveh poteh, po bolj strmi in krajši ter po stari, daljši poti. Nad Valvasorjevim domom je goro ovila megla, tik pred vrhom in pred Prešernovo kočjo pa se je nekajkrat razkadila, tako da so imeli obiskovalci lepe razglede po daljnji okolici. V koči je bila velikanska gneča, pohodniki pa so zapravljali bolj, kot so načrtovali organizatorji pohoda, tako da je kmalu zmanjkalo nekaterih jedi in pijač.

Ker so se spet začeli spuščati gosti oblaki in megla, so organizatorji prepovedali vračanje po strmi poti. Tako so planinci odšli po varnejši smeri do Valvasorjevega doma, kjer se skorajda niso ustavljali, ampak so sestopili v Završnico, kjer so skupine čakali avtobusi.

V minulih letih je bilo na pohodih na Stol več kot 60 000 planincev, kar zgovorno priča o velikem zanimanju za takšen način planinskega udejstvovanja. Letos je bilo zanimanje za pohod manjše, ker so ga predstavili z zime na pomlad. Marsikdo od pohodnikov je vendarle menil, da bi ga bilo spet treba vrniti v februar, ko je vzpon sicer nevarnejši, vendar bi bil pohod vsekakor varen, ko bi organizatorji poti ustrezno zavarovali. Tako bi bilo spet mogoče pričakovati več udeležencev.

Na cilju pohoda so organizatorji razdelili bronaste, sreberne in zlate značke in pla-

kete za večkratne obiske na tem tradicionalnem pohodu. Pisec teh vrstic upa, da bodo prihodnje leto spet pripravili ta pohod, ki bo ponovno privabil številne udeležence, kot jih je privabil doslej.

Josip Sakoman

Planinci v kraški jami

Načrtovani rekreacijski vzpon planincev PD SCT iz Ljubljane na Nanos je preprečila oblačna in padavin polna kapa nad tem primorskim očakom. Toda vodniki so imeli pripravljeno rezervno različico in tako so se predzadnjo soboto v aprilu planinci spremenili v jamarje in si od blizu ogledali eno od največjih podzemskih znamenitosti pri nas — Škocjanske jame.

Kdor se poda v globoko podzemlje teh jam, mora obvladati kar nekaj jamarjskih spretnosti, ki pa so zelo podobne planinskim. Čudoviti svet kapnikov, velikanskih podzemskih dvoran, globokih prepadnih sten z nadelanimi potmi, tu in tam opremljenimi s klini, in divje šumeča Reka naredijo na vsakega obiskovalca izreden vtis. Zato ni naključje, da so Škocjanske jame novembra leta 1986 vpisali v seznam naravne in kulturne dediščine pri UNESCO.

(glas kolektiva)

Mala oglasa

Imam vse letnike Planinskega vestnika od leta 1933 dalje, in sicer v kompletih, deloma vezane. Pripravljen sem jih odstopiti za primerno (malenkostno) odškodnino. Imam tudi hrvaško glasilo Naše planine, prav tako kompletne letnike od leta 1949 dalje, ki jih prav tako prodam.

Dušan Sedlak
Taborska 3, 61290 Grosuplje

* * *

Med dolgo potjo se je izgubila 11. številka Planinskega vestnika 1989. Ker hranim, kompletiram in vežem to revijo, ki me močno povezuje z mojo staro domovino, prosim bralce PV, naj mi to številko odstopijo ali prodajo.

Miro Kancilija
39 Smith St., Yagova 2199
Australia

P. S.: Seveda bi svojemu bralcu to številko prav radi poslali iz uprave Planinskega vestnika, vendar nam je prav ta številka popolnoma pošla. Če bi jo kdo hotel našemu bralcu odstopiti, jo lahko pošlje tudi na Planinsko zvezo Slovenije, Dvorčakova 9, 61000 Ljubljana, da mu jo od tod pošljemo, kajti poštnina v tako daljno tujino je draga.

Uprava PV

ZALOŽBA OBZORJA p. o. MARIBOR

Partizanska 3—5
62000 MARIBOR

NAROČILNICA

1. Rad bi postal stalni naročnik zbirke **DOMAČE IN TUJE GORE**
2. Naročam knjigo S. Č.: **POTI V BREZPOTJA**
3. Naročam knjige po zaporednih številkah

Naročnik:

Naslov: Pošta:

Zaposlen-a:

Poklic:

Matična št. občana:

Reg. št. os. izkaznice: Izdane pri:

Plačal-a bom: A — v enkratnem znesku
B — po povzetju
C — v obrokih (minimalni obrok je 100,00 din)

Datum: Podpis:

ZALOŽBA OBZORJA p. o. MARIBOR

Pri Založbi Obzorja v Mariboru že 25 let izhaja zbirka **DOMAČE IN TUJE GORE**, ki je med planinci zelo priljubljena. V njej so izšli številni prevodi del slovitih tujih gornikov, tako **Jamesa Ramsaya Ullmana**, **Mathiasa Rebitscha**, **Radovana Kuhara**, **Walterja Bonattija**, **Tonija Hiebelerja**, **Reinholda Messnerja**, **Heinricha Harrerja** in **Pierra Mazeauda**, ob njih pa se vrstijo knjige naših uveljavljenih planincev in alpinistov, ki obiskujejo gorovja na vseh celinah.

Med prvimi je v zbirki izšel ves opus dr. **Juliusa Kugyja**, svetovnega klasika gorniške besede, poeta Julijskih Alp. Vanjo so uvrščeni mojstri slovenske besede **Janez Mencinger**, **Janko Mlakar**, **Matjaž Kmecl**, **Marijan Lipovšek**, med alpinisti, ki pripovedujejo o svojih doživetjih in uspehih v domačih in tujih gorah, pa so **Pavel Kunaver**, **Danilo Cedilnik**, **Marijan Krišelj**, **Janez Bizjak** in **Viki Grošelj**.

Knjige teh piscev so že davno pošle, na voljo vam je le še pet knjig:

1. 50181 **Danilo Cedilnik: SLEDOVI PTIC** — din 96,00
2. 50183 **Braco Zavrnik: PET ZAKLADNIC VELIKEGA SNEGA** — din 96,00
3. 50184 **Matevž Lenarčič: SMISEL IN SPOZNAVANJE** — din 96,00
4. 50185 **Dušica Kunaver: ALEŠ KUNAVER** — din 110,00
5. 50186 **Iztok Tomazin: KORAK DO SANJ** — din 110,00

med katerimi boste lahko zanesljivo izbrali katero po svojem okusu ali okusu svojega prijatelja, ki mu jo boste podarili. Vse so vredne branja, vse je kritika sprejela s hvalo.

V kratkem bodo izšli spisi naše alpinistke

Staze Černič: **POTI V BREZPOTJA**

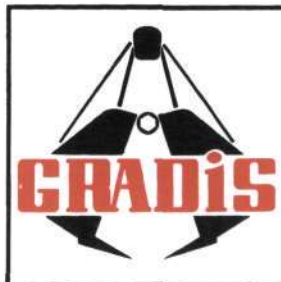
Med prvimi je po vojni obiskovala najvišje alpske vršace, o njih pisala in s tem usmerjala poglede in načrte mlajših rodov alpinistov v bližnja in daljna gorovja, dokler niso segli do Himalaje. Vabimo vas, da se s priloženo naročilnico naročite na zbirko oziroma naročite najnovejšo knjigo **Poti v brezpotja**.

Nudimo vam nekatere prednosti. Knjige vam pošljemo takoj po izidu po 20 % nižji subskripcijski ceni. Imate pa tudi možnost nakupa knjig, ki jih imamo na zalogi, po navedenih cenah. Cene veljajo do 30. 9. 1990.

GRADIS

GRADBENO INDUSTRIJSKO PODJETJE N. SOL. O.
LJUBLJANA, ŠMARTINSKA 134a
tel.: (061) 441 422
telex: 31216 yu Gradis

**gradimo industrijske, energetske, luške
in hidrotehnične objekte, mostove, ceste
in druge zgradbe, objekte družbenega
standarda in stanovanja za trg;
izdelujemo gradbene elemente, vse vrste
betonskih prefabrikatov, konstrukcijske
elemente iz prednapetega betona;
izdelujemo in montiramo tipizirane
industrijske hale in montiramo gradbene
konstrukcije;
izvajamo inženiring dejavnost za gradbeno
operativo;
izdelujemo gradbene stroje in opremo;
opravljamo vsa hidroizolacijska dela;
izdelujemo jeklene konstrukcije;
projektiramo vse vrste objektov;
izvajamo investicijska dela v tujini**

V OPORO ŽIVLJENJU

Kakovost življenja ni podana samo z rastjo materialnega blagostanja in razvoj ne more biti usmerjen samo v brezobzirno rast potrošništva. **S**krb za okolje mora biti enakovreden parameter slehernega razvojnega razmišljanja. **R**azreševati je treba obstoječe probleme in v novih vlaganjih iskati rešitve s katerimi ne krnimo narave, naravnih virov, obdelovalnih površin, ozračja, voda. **N**aš skrben odnos do narave je dokaz za to, da se v IMP-ju tega zavedamo!

IMP-Inženiring, montaža, proizvodnja, r.o.